

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

BARTIN KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN ÖZELLİKLERİ

Yücel CAN

57412592500

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ

BARTIN-2019

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

BARTIN KİTABELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN ÖZELLİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Yücel CAN

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ

“Bu tez 14/06/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YILDIZ	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER	

KABUL VE ONAY

Yücel CAN tarafından hazırlanan “Bartın Kitabelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri” başlıklı bu çalışma, 14/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YILDIZ.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER.....

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun.../.../2019 tarih ve... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Metin SABAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ danışmanlığında hazırlamış olduğum “Bartın Kitabelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

14/06/2019
Yücel CAN

ÖNSÖZ

Bartın, eski çağlardan beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu'nun küçük bir sahil şehridir. Bartın ilinin tarihi hakkında bilgi veren kaynaklara bakıldığında bu ilin toprakları üzerinde Gaskalar, Hititler, Bitinyalılar, Paflagonyalılar, Frigler, Fenikeliler, Kimmerler, Lidyalılar, Persler, Pontus Krallığı, Romalılar, Bizans, Anadolu Selçukluları, Candaroğulları ve Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü görülür.

Bu devletlerin her biri, kendi medeniyetinin özelliklerini taşıyan yapıları, kalıntıları Bartın'a miras bırakmışlardır. Tarihsel açıdan bu mirasların en değerli olan yapıları, kalıntıları, Osmanlı Devleti tarafından bırakılmıştır. Osmanlı döneminden kalma ve tarihi değer taşıyan birçok câmi, köprü, çeşme, hamam ve mezar kitâbeleri mevcuttur. Fakat Bartın'ın tarihine, kültürüne, sosyo-ekonomik durumuna, edebiyatına ve dînî yapısına ışık tutacak bu yapılar ve kalıntılar yani kitâbeler ne yazık ki birçok nedenlerden dolayı tahrip edilmiş. Bu araştırmamızda Bartın kitâbelerinde bulunan Arapça kelimelerin özellikleri incelenmiş ve birçok yapı, kalıntı yani kitâbe kayıt altına alınarak Bartın'ın tarihine, kültürüne, sosyo-ekonomik durumuna ve edebiyatına ışık tutacak şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu tez konusunun seçiminde, tezin içeriği ve tezin gerekli tashîhlerinde bizlere yardımcı olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ hocama, tashîh ve önerileriyle bize destek olan Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YILDIZ ve Dr. Öğr. Üyesi Osman KESKİNER hocalarıma teşekkür ederim. Kuruçayıle ilçesinde kitâbe arama konusunda bizlere yardımcı olan Kuruçayıle ilçe müftüsü Recep ŞAHAN hocama, ilçelerdeki kitâbelerin resimlerini çekmemize vesile olan Ali ARSLANOĞLU'na ve yüksek lisans öğrenciliği ve tez yazımı esnasında bana yardımcı ve destek olan aileme de teşekkür ederim.

Yücel CAN

Bartın-2019

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BARTIN KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN ÖZELLİKLERİ

Yücel CAN

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ

Bartın-2019, Sayfa: XIII+128

Eski çağlardan günümüze değin birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Bartın ilimiz Osmanlı Devleti'ne de ev sahipliği yapmıştır. Nitekim Bartın iline bakıldığında söz konusu medeniyetin sanatsal, kültürel ve tarihsel izlerini taşıdığı görülecektir. Bu izlerden biri de câmi, çeşme, köprü, hamam ve mezar taşı kitâbeleridir. Bu çalışma ile Bartın ilindeki kitâbelere sahip çıkılması, kitâbelerin okunması, anlaşılması ve farkına varılması amaçlanmaktadır.

Bartın il merkezi olmak üzere Amasra, Ulus ve Kurucaşile ilçelerinde bulunan kitâbelerin tespitinde ilk olarak onların fotoğraflanması sağlanmış ve daha sonra bilgisayar ortamına aktarılarak günümüz harfleriyle transkrip edilmiştir. İkinci olarak kitâbelerdeki Arapça kelimeler çıkarılmış ve bu kelimelerin istenilen beş özelliği yazılmıştır. Ayrıca Bartın ve kitâbeler hakkında da kısaca bilgi verilmiştir. Arapça kelimelerin özellikleri, Bartın ve kitâbeler hakkında bilgilendirme yapılırken birincil kaynaklardan faydalanılmaya çalışılmıştır.

Câmi, köprü, hamam ve hâne kitâbelerinin Bartın il merkezi dışında Ulus ve Amasra ilçelerinde bulunmadığı tespit edilmiştir. Mezar kitâbeleri, merkez dâhil her ilçede mevcuttur. Merkez ilçede bulunan câmi kitâbelerindeki Arapça kelimelerin sayısı genelde

kitâbedeki tüm kelimelerin sayısının yarısı kadar olduğu görülmektedir. Örneğin sayfa 15'te Hacı Mehmed Câmî kitâbesinde 47 kelime vardır. Bu kelimelerin 25 adedi Arapça kelimedir. İlçelerdeki mezar taşlarında var olan kitâbelerde bulunan Arapça kelimelerin sayısı genelde mezar kitâbelerindeki kelimelerin sayısının yarısı kadar olduğu tespit edilmiştir. Örneğin sayfa 93'te bulunan 31 no'lu mezar taşında 17 adet kelime içerisine 9 adet Arapça bulunmaktadır. Bu durum bizlere kitâbelerde Arapça kelimelerin çok kullanıldığını göstermektedir. Zira Osmanlı Türkçesi Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden müteşekkil dünyanın en zengin yazı dillerinden birisidir. Kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin birkaçı hariç diğer kelimelerin isim nev'inden olduğu tespit edilmiştir. İsim türünden olan bu kelimeler ise birkaçı hariç kök olarak üç harfli kelimelerden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arapça; Bartın; câmî; kelime; kitâbe; mezar; Osmanlı.

ABSTRACT

Master Thesis

THE PROPERTIES OF ARABIC WORKS IN BARTIN BOOKS

Yücel CAN

Bartın University

Social Sciences Institute

Basic Islamic Sciences Department

Thesis Advisor: Asst. Prof. Erdoğan KÖYCÜ

Bartın-2019, Page: XIII+128

Bartın, which has hosted many civilizations from ancient times until today, was hosted by the Ottoman State. Indeed, when we look at the Bartın province, it will be seen that the civilization in question carries artistic, cultural and historical traces. One of these is the mosque, fountain, bridge, bath and tomb stone inscriptions. The aim of this study is to read, understand and realize the inscriptions in Bartın province.

The inscriptions found in Bartın and Amasra, Ulus, Kurucaşile districts were first photographed, transferred to computer environment and finally translated into today's Turkish. Secondly, Arabic words in the inscriptions were written and the five desired characteristics of these words were written. In addition, brief information about Bartın and the inscriptions was given. While researching the inscriptions in Bartın, both Arabic words were explained and primary sources were used.

It was determined that the mosques, bridges, baths and households were not found in the townships of Ulus and Amasra except Bartın province. Grave inscriptions are available in every district including the center. The number of Arabic words in the mosque inscriptions in the central district is generally about half the number of all the words in the inscription. The number of Arabic words found in the inscriptions found in the tombstones in the districts was generally determined to be one-third of the number of words in the grave inscriptions. This situation shows us that Arabic words are used a lot in the

inscriptions. Ottoman Turkish is one of the world's richest writing languages consisting of Arabic, Persian and Turkish words. It can be said that the Arabic words in the inscriptions are from nouns except for a few words. These words, which are of the name type, consist of three-letter words as root except for a few words.

Keywords: Arabic; Bartın; mosque; word; inscription; tomb; Ottoman.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
RESİMLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu	2
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	2
Araştırmanın Yöntemi	3
Araştırmanın Bulguları ve Sonuçlar	3
Bartın ve Tarihi Hakkında Kısa Bilgi	4
Bartın Adının Kaynağı	4
Eski Çağlarda Bartın	4
Bizans Döneminde Bartın ve Amasra	5
Ortaçağda Bartın ve Amasra	5
Osmanlı Döneminde Bartın	5
Cumhuriyet Döneminde Bartın	6
Kitâbeler Hakkında Kısa Bilgi	7
1.1.MERKEZ İLÇE CÂMİ KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN ÖZELLİKLERİ	11
1.1. Merkez İlçe Câmî Kitâbelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri.....	11
1.1.1. Orta (İbrahim Paşa) Câmî Kitâbesi	11
1.1.2. Hacı Mehmed Câmî Kitâbesi	15
1.1.3. Ziyâiye Câmî Kitâbesi	18
1.1.4. Yukarı Çarşı Câmî Giriş Kitâbesi	23
1.1.5. Yukarı Çarşı Câmî İç Kitâbesi	27
1.1.6. Yukarı Çarşı Câmî Dış Kitâbesi	29
1.2. Merkez İlçe Mezar Kitâbelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri	31
1.2.1. Bartın Şehir Mezarlığı	31
1.2.2. Ebu Derda Türbesi Mezarlığı	48
1.3. Merkez İlçe Diğer Kitâbelerdeki (Köprü, Hamam, Hâne, Çeşme) Arapça Kelimelerin Özellikleri	58
1.3.1. Ordu Yeri Köprüsü Kitâbesi	58
1.3.2. Kemer Köprüsü Kitâbesi	60

1.3.3.	Bartın Şehir Hamamı Kitâbesi.....	61
1.3.4.	Şehir İçinde Bina Kitâbesi	62
1.3.5.	Şehir İçinde Çeşme Kitâbesi	63
1.3.6.	Ziyâiye Câmi Kuyu Kitâbesi	64
2.AMASRA İLÇESİ KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN		
ÖZELLİKLERİ.....		
2.1.	Amasra İlçesi Kitâbelerdeki (Mezar, Çeşme) Arapça Kelimelerin Özellikleri	65
2.1.1.	Müzedeki Mezar Taşları Kitâbeleri	65
2.1.2.	Şehir Mezarlığı Mezar Taşları Kitâbesi.....	83
2.1.3.	Tarlaağzı Mezarlığı Mezar Taşları Kitâbeleri	84
2.1.4.	Asker Suyu Mesire Alanı Çeşme Kitâbesi	89
3.ULUS İLÇESİ KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN		
ÖZELLİKLERİ.....		
3.1.	Ulus İlçesi (Mezar, Köprü) Kitâbelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri... 91	
3.1.1.	Ulus Merkezinde Bulunan Hasan Dede Türbesi Mezar Taşı Kitâbesi	91
3.1.2.	Ulus İlçe Mezarlığı Kitâbeleri	93
3.1.3.	Ulus İlçesi Kumluca Beldesi Eski Câmi Mezarlığı Kitâbesi.....	97
3.1.4.	Ulus İlçesi Kumluca Beldesi Aşağı Câmi Mezarlığı Kitâbesi.....	99
3.1.5.	Ulus İlçesi Apdipaşa Beldesi Yenihan Mahallesi Köprü Kitâbesi.....	100
4.KURUCAŞİLE İLÇESİ KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN		
ÖZELLİKLERİ.....		
4.1.	Kurucaşile İlçe Câmi Kitâbelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri.....	101
4.1.1.	Kurucaşile Merkez Ali Ağa Câmi Kitâbesi.....	101
4.1.2.	Karaman Köyü Câmi Kitâbesi	102
4.1.3.	Kurucaşile Kapısuyu Köyü Câmi Şadırvanı Kitâbesi	104
4.1.4.	Kurucaşile Merkez İlçe Mezarlığı Kitâbesi	105
4.1.5.	Kurucaşile Kirlik Hoca Köyü Mezarlığı Kitâbeleri.....	106
4.1.6.	Kurucaşile Tekeönü Mezarlığı Kitâbeleri.....	113
4.1.7.	Kurucaşile Kapısuyu Köyü Câmi Mezarlığı Kitâbeleri	116
SONUÇ		
122		
KAYNAKLAR.....		
126		
ÖZGEÇMİŞ		
128		

RESİMLER DİZİNİ

Resim No	Sayfa No
Resim 1:Orta (İbrahim Paşa) Câmî Kitâbesi.....	11
Resim 2:Hacı Mehmed Câmî Kitâbesi.....	15
Resim 3:Ziyâiye Câmî Kitâbesi.....	18
Resim 4:Yukarı Çarşı Câmî Giriş Kitâbesi.....	23
Resim 5:Yukarı Çarşı Câmî İç Kitâbesi.....	27
Resim 6:Yukarı Çarşı Câmî Dış Kitâbesi.....	29
Resim 7:Mezar Taşı 1.....	31
Resim 8:Mezar Taşı 2.....	33
Resim 9:Mezar Taşı 3.....	34
Resim 10:Mezar Taşı 4.....	36
Resim 11:Mezar Taşı 5.....	39
Resim 12:Mezar Taşı 6.....	40
Resim 13:Mezar Taşı 7.....	42
Resim 14: Mezar Taşı 8.....	44
Resim 15:Mezar Taşı 9.....	47
Resim 16:Mezar Taşı 10.....	48
Resim 17:Mezar Taşı 11.....	50
Resim 18:Mezar Taşı 12.....	52
Resim 19:Mezar Taşı 13.....	54
Resim 20:Mezar Taşı 14.....	56
Resim 21:Ordu Yeri Köprüsü Kitâbesi.....	58
Resim 22:Kemer Köprüsü Kitâbesi.....	60
Resim 23:Bartın Şehir Hamamı Kitâbesi.....	61
Resim 24:Şehir İçinde Bina Kitâbesi.....	62
Resim 25:Şehir İçinde Çeşme Kitâbesi.....	63
Resim 26:Ziyâiye Câmî Kuyu Kitâbesi.....	64
Resim 27:Mezar Taşı 15.....	65
Resim 28:Mezar Taşı 16.....	67
Resim 29:Mezar Taşı 17.....	68
Resim 30:Mezar Taşı 18.....	70
Resim 31:Mezar Taşı 19.....	72
Resim 32:Mezar Taşı 20.....	74
Resim 33:Mezar Taşı 21.....	75
Resim 34:Mezar Taşı 22.....	77
Resim 35:Mezar Taşı 23.....	79
Resim 36:Mezar Taşı 24.....	80
Resim 37:Mezar Taşı 25.....	81
Resim 38:Mezar Taşı 26.....	83
Resim 39:Mezar Taşı 27.....	84
Resim 40:Mezar Taşı 28.....	86
Resim 41:Mezar Taşı 29.....	87
Resim 42:Asker Suyu Mesire Alanı Çeşme Kitâbesi.....	89
Resim 43:Mezar Taşı 30.....	91
Resim 44:Mezar Taşı31.....	93

Resim 45:Mezar Taşı 32.....	94
Resim 46:Mezar Taşı 33.....	96
Resim 47:Mezar Taşı 34.....	97
Resim 48:Mezar Taşı 35.....	98
Resim 49:Mezar Taşı 36.....	99
Resim 50:Ulus İlçesi Apdipaşa Beldesi Yenihan Mahallesi Köprü Kitâbesi.....	100
Resim 51:Kurucaşile Merkez Ali Ağâ Câmî Kitâbesi.....	101
Resim 52:Karaman Köyü Câmî Kitâbesi.....	102
Resim 53:Kurucaşile Kapısuyu Köyü Câmî Şadırvanı Kitâbesi.....	104
Resim 54:Mezar Taşı 37.....	105
Resim 55:Mezar Taşı 38.....	106
Resim 56:Mezar Taşı 39.....	108
Resim 57:Mezar Taşı 40.....	109
Resim 58:Mezar Taşı 41.....	110
Resim 59:Mezar Taşı 42.....	111
Resim 60:Mezar Taşı 43.....	112
Resim 61:Mezar Taşı 44.....	113
Resim 62:Mezar Taşı 45.....	115
Resim 63:Mezar Taşı 46.....	116
Resim 64:Mezar Taşı 47.....	117
Resim 65:Mezar Taşı 48.....	119
Resim 66:Mezar Taşı 49.....	120

KISALTMALAR

AS	:Aleyhis Selam
BKZ	:Bakınız
CC	:Celle Celâlühü
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
HZ	:Hazreti
M	:Milâdi
MÖ	:Milattan Önce
MS	:Milattan Sonra
SAS	:Sallallahü Aleyhi vesellem
TY	:Tarih Yok
VB	:ve Benzeri
VD	:ve Diğerleri
YAY	:Yayımları
YY	:Yüzyıl

GİRİŞ

Bartın ili Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz Bölümünde yer almaktadır. Kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Kastamonu, batısında Zonguldak ve güneyinde ise Karabük bulunmaktadır. Bartın eski çağlardan beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu'nun küçük bir sahil şehridir. Bartın ilinin tarihi hakkında bilgi veren kaynaklara bakıldığında bu ilin toprakları üzerinde Gaskalar, Hititler, Bitinyalılar, Paflagonyalılar, Frigler, Fenikeliler, Kimmerler, Lidyalılar, Persler, Pontus Krallığı, Romalılar, Bizans, Anadolu Selçukluları, Candaroğulları ve Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü görülür.

Bu devletlerin bir kısmı kendi medeniyetlerinin özelliklerini taşıyan yapıları, kalıntıları Bartın'a miras bırakmışlardır. Tarihsel açıdan bu mirasların en değerli olan yapıları, kalıntıları Osmanlı Devleti tarafından bırakılmıştır. Bartın ilinde, Osmanlı döneminden kalma ve tarihi değer taşıyan birçok câmi, köprü, çeşme, hamam ve mezar kitâbeleri mevcuttur. Tarihsel öneme haiz bu kitâbelere sahip çıkılması, onların incelenmesi vb. konularda Mehmet EMİNOĞLU *Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş* adlı eserinde bizlere şöyle genel bir değerlendirme yapmıştır:

Âsâr-ı atıkaya hor bakmayalım: Bunlar, tarih kitaplarının sayfaları, satırlarıdır. Bunlar tarih serdâbının merdivenleri, geçmişin dilleri, mâzinin hikâyeleri, vâkâyı-ı sâlifenin cerideleridirler. Her biri hatta bekâyâsının her parçası tarih hakkında hâkimdirler. Muhâkemat şahitleridirler. İnsanlar şahitlikten herûb ederlerse bunlar şahitlikte gurûr ederler. Ayıbı gayb etmezler. Sanma bunları ölü şeyler... Nice diriler bilgi vermezler iken, bunlar ölülerdir fakat dilliler ve geçmişten renk ve koku aktarırlar... Konuşurlar anlatırlar ve tanıtırılar. Bunlar müstefhimi davet ederler, gel gel derler. Selam ver ve bana bak! Ben neyim? Nereden gelmişim garip miyim yoksa buralı mı? Beni oku, yazımdan tarihimi bil. Kelimemden dilimi ve murâdımı belle. Benim çizgimde devirler yatar. Kelimemden hayat fişkırır. Gülüm renksizse anlamlıdır. Ahengim sessizse, canlıdır. Ben, seni bekleyen mâziyim. Bana bak! Ben kimin mabeyncisiyim? Yazanım, dikenim kimdir? Çevreme bak, akan, yatan, altta, üstte kalan kimdir? Ben konuşuyorum... Bana bak! Ve gel sohbet edelim. (Eminoğlu, 2012:298)

Fakat Bartın'ın tarihine, kültürüne, sosyo-ekonomik durumuna, edebiyatına ve dînî yapısına ışık tutacak bu yapılar ve kalıntılar yani kitâbeler ne yazık ki birçok nedenlerden dolayı tahrip edilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Bartın Merkez ilçe, Amasra, Kurucaşile ve Ulus ilçelerinde Osmanlı Devletinden kalma câmi, mezar, köprü, çeşme, hamam ve hâne kitâbeleri vardır. Bu kitâbeler Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Osmanlı Türkçesi ya da kısa adıyla halk arasında Osmanlıca denilen bu yazı Arapça, Farsça ve Türkçe'den oluşan kelimelerden müteşekkildir. Osmanlı Türkçesini oluşturan bu üç ayrı dilden kelimelerin kendilerine has hususiyetleri vardır. Bu araştırmamızda Bartın kitâbelerinde bulunan Arapça kelimelerin özellikleri incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Literatür taraması yapıldığında Bartın ve ilçelerinde var olan câmi, çeşme, köprü, hamam, hâne ve mezar kitâbeleri ile ilgili bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bartın'ın tarihine, kültürüne, sosyo-ekonomik durumuna, edebiyatına ve dînî yapısına ışık tutacak yapılar ve kalıntılar yani kitâbeler ne yazık ki birçok nedenlerden dolayı tahrip edilmiştir. Bahsi geçen bu vb. nedenlerden dolayı bu konuda bir araştırma yapmayı düşündük. Konusu itibariyle her ne kadar Bartın kitâbelerinde bulunan Arapça kelimelerin özellikleri araştırılmışsa da asıl amaç Bartın ilindeki kitâbelere sahip çıkılması, kitâbelerin okunması, anlaşılması ve farkına varılması amaçlanmaktadır. Böylece birçok yapı, kalıntı yani kitâbe kayıt altına alınarak Bartın'ın tarihine, kültürüne, sosyo-ekonomik durumuna, edebiyatına ve dînî yapısına ışık tutacak şekilde ortaya konulması da amaçlanmış olmaktadır.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bartın merkez ilçede kitâbeler şehir merkezinde yoğunlukta olduğundan merkeze bağlı köylerde kitâbe araştırılması yapılmamıştır. Amasra, Kurucaşile ve Ulus ilçe merkezlerinde kitâbelere fazla rastlanılmamaktadır. Bu nedenden dolayı bu ilçelere bağlı belde ve köylerde de kitâbe araştırılması yapılmış ve bulunan kitâbeler araştırmaya eklenmiştir.

Kitâbelerde geçen Arapça kelimelerin özellikleri şu şekilde sınırlandırılmıştır:

- a)Arapça kelimenin orijinal hâlinin yazılışı
- b)Parantez içinde Arapça kelimenin Türkçe yazılışı
- c)Arapça kelimenin türü

Kitâbelerin doğru okunup anlaşılmasının bir yönü de kitâbelerde geçen kelimelerin o dildeki yapısına göre ayırmak önem arz etmektedir. Kitâbelerde geçen Arapça kelimelerin doğru okunması ve anlaşılması için bu kelimelerin yapı olarak incelenmesidir. Arapçada bir kelime ya bir isim veya bir fiil ya da bir harftir. Bu bilgi dikkate alındığında kelimenin türünü vermemiz önem arz etmektedir.

d)Arapça kelimenin Türkçe anlamı

e)Arapça kelimenin kökünün hangi harflerden oluştuğu

Ayrıca kitâbelerde geçen kelime ya da kelimeler başka bir kitâbede tekrar geçtiğinde o kelime ve kelime ile ilgili yukarıda zikredilen özellikleri tekrar bir daha vermemeye çalıştık. Bazı kitâbelerin araştırılmaya alınması gerektiğinden kelime tekrarı yaptığımız yerler de oldu.

Araştırmanın Yöntemi

Bartın il merkezi olmak üzere Amasra, Ulus ve Kurucaşile ilçelerinde bulunan kitâbelerin tespitinde ilk olarak onların fotoğraflanması sağlanmış ve daha sonra bilgisayar ortamına aktarılarak günümüz harfleriyle transkrip edilmiştir. İkinci olarak kitâbelerdeki Arapça kelimeler tespit edilmiş ve bu kelimelerin istenilen beş özelliği yazılmıştır. Ayrıca Bartın ve kitâbeler hakkında da kısaca bilgi verilmiştir. Arapça kelimelerin özellikleri, Bartın ve kitâbeler hakkında bilgilendirme yapılırken birincil kaynaklardan faydalanılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Bulguları ve Sonuçları

Câmi, köprü, hamam ve hâne kitâbelerinin Bartın il merkezi dışında Ulus ve Amasra ilçelerinde bulunmadığı tespit edilmiştir. Mezar kitâbeleri, merkez dâhil her ilçede mevcuttur. Merkez ilçede bulunan câmi kitâbelerindeki Arapça kelimelerin sayısı genelde kitâbedeki tüm kelimelerin sayısının yarısı kadar olduğu görülmektedir. İlçelerdeki mezar taşlarında var olan kitâbelerde bulunan Arapça kelimelerin sayısı genelde mezar kitâbelerindeki kelimelerin sayısının yarısı ve yarısına yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bizlere kitâbelerde Arapça kelimelerin çok kullanıldığını göstermektedir. Zira Osmanlı Türkçesi Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden müteşekkil dünyanın en zengin yazı dillerinden birisidir. Kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerden birkaç kelime hariç

diğerlerinin isim nevinden olduğu söylenebilir. İsim türünden olan bu kelimeler ise birkaçı hariç kök olarak üç harfli kelimelerden oluşmaktadır.

Bartın ve Tarihi Hakkında Kısa Bilgi

Bartın Adının Kaynağı

“PARTHENIA’dan Bartın’a dönüşen adın kaynağı “PARTHENIOS” dur. Bartın Irmağının antik çağdaki adı olan Parthenios; Yunan Mitolojisinde, Tanrıların Babası OKENNAUS’un çocukları olan yüzlerce tanrıdan birisi ve “Sular Tanrısı”dır. ‘Sular İlahı’ veya ‘Muhteşem Akan Su’ anlamlarına gelir. Antik çağda Parthenios adı verilen Bartın Irmağı’nın kenarında kurulan Bartın Kentinin PARTHENIA adıyla anıldığı ve zamanla Bartın’a dönüştüğü yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır.” (URL-3, 2006-2018)

Eski Çağlarda Bartın

“Bartın’ın ilk sahiplerinin, M.Ö.14.yy.da Gaskalar ve M.Ö.13.yy’da Hititler olduğu kabul edilmekte, daha sonra Bolu Havalisine yerleşen Bitinyalılar ile Kastamonu havalisinde hüküm süren Paflagonyalıların, sınırlarını Parthenios’a kadar genişlettikleri böylece Bartın topraklarının bu iki egemenliğin sınırları içinde yer aldığı bilinmektedir. M.Ö.12.yy. sonlarında Bithynie Bölgesindeki Bartın Friglerin, Paplagonie Bölgesindeki Amasra Fenikelilerin eline geçmiş, Fenikeliler; Amasra (Sesamos), Ereğli (Heraklia), Sinop (Sinope) ve Tekkeönü’nde (Kromna) ilk Sayda Kolonilerini oluşturmuşlardır. M.Ö. 9.yy.da Akdeniz’deki güç dengelerinin bozulmasıyla Fenikeliler ve ortakları Karyalılar Amasra ve Kromna’yı terk ettiler. Bartın ve çevresi, M.Ö.7.yy. sonlarında Kimmerlerin, M.Ö.6. yy.da Lidyalıların, M.Ö.547 yılında da Perslerin hâkimiyetine girdi. 216 yıllık Pers döneminde Karadeniz Kolonileri Perslon dostluğu sayesinde uzun süre bu statülerini korudular. M.Ö. 334 yılında, Makedonya Kralı İskender, Perslerin hâkimiyetine son vererek bölgenin sahibi oldu. Bartın ve Ulus’un yönetimini “General Eumenes”, Amasra ve Tekkeönü’nün yönetimini de Fridya Satrabına bıraktı. Ancak Amasra yönetimi M.Ö.302-286 yılları arasında el değiştirerek Kraliçe Amastris tarafından yönetilmeye başlandı. M.Ö. 12. yy’dan beri Sesamos adıyla anılan kent 16 yıllık Kraliçe Amastris Döneminden sonra kraliçenin adını aldı. Bu dönemde, Kromna (Tekkeönü), Tios (Filyos-Hisarönü) ve Kyteros (Gideros) sitelerinden oluşan Symoikismos Siteler Birliğine başkent oldu. M.Ö.286 yılında Kraliçe Amastris, oğulları tarafından bindiği gemi batırılmak suretiyle öldürülünce kent yeniden Eumenesce yönetilmeye başlandı. Amasra ve Bartın

çevresi yöredeki savaşlar sonrasında M.Ö.279 yılında Pontus Krallığının egemenliğine girdi.” (URL-3, 2006-2018)

Bizans Döneminde Bartın ve Amasra

“M.Ö. 70 yılında Anadolu’ya giren Romalılar Pontus Krallığının Egemenliğine son vererek yöreye sahip oldular. Roma döneminde Bitinya ve Pontusun Paflagonyadaki bölümü Bitinya-Pontus eyaleti olarak Satraplıkla yönetilmeye başladı. Amasra bu eyaletin Pontus bölümü başkenti oldu. M.S.395 yılına kadar Roma İmparatorluğu’nun, Roma-Bizans bölünmesi üzerine de Bizans’ın payına düşen Bartın ve çevresi uzun yıllar Bizans’ın hâkimiyetinde kaldı.” (URL-3, 2006-2018)

Ortaçağda Bartın ve Amasra

“Bartın ve çevresi M.Ö. 390 yıllarında Hazar hükümdarı Sahip Han komutasındaki Peçenek ve Kumanların, M.S. 798 yıllarında Abdülmelik komutasındaki Müslüman Arapların, 800 yıllarında Selçukluların ve 865 yıllarında da Rusların yoğun akınlarına hedef oldu. Türklerin yöreye ilgisi 1084 yıllarında başladı. Kutalmışoğlu Süleyman Bey’in komutanlarından Emir Karatigin 1084 yılında Sinop, Çankırı, Kastamonu ve Zonguldak’ı alarak yörede Bartın, Ulus, Eflani, Safranbolu ve Devrek’i de kapsayan bir Türk Emirliği kurdu. Ancak, 1086 yılında Süleyman Bey’in ölümü ve 1096 yılında başlayan 1.Haçlı Seferleri, Kuzeybatı Anadolu’ya yerleşen Türkler açısından ciddi sıkıntılar yarattı. Haçlı müttefiklerle Bizans arasında yapılan anlaşma sonrasında başta Amasra, Sinop ve Ereğli olmak üzere İstanbul’dan Samsun’a kadar tüm Karadeniz sahili yeniden Bizans’ın hâkimiyetine girdi. Bartın ve çevresi ise Bizans’tan sonra 11.yy. sonlarında Anadolu Selçuklularının eline geçti.200 yıllık Selçuklu döneminden sonra 1326’da Kastamonu yöresine hâkim olan Candaroğulları Beyliği ve 1392’den itibaren de Osmanlı Devleti’nin sınırları içinde yer aldı.” (URL-3, 2006-2018)

Osmanlı Döneminde Bartın

“1402 yılında yapılan Ankara savaşı sonunda bir ara İsfendiyaroğlu Beyliği’nin eline geçen kent 1461 yılında tekrar Osmanlı Devleti egemenliğine girmiştir.1460 yılına gelindiğinde, Bartın ve çevresi; Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde, Amasra ise Ceneviz Kolonisi idi. Anadolu’da Türk birliğini sağlamak Cenevizlilerin elinde bulunan Karadeniz ticaretini ve denizyolunu ülkesine kazandırmak amacıyla Kuzey Anadolu Seferine hazırlanan Fatih Sultan Mehmed Han, ilk hedef olarak Amasra, Kastamonu ve

Sinop'u seçti.1460 yılında, Fatih Sultan Mehmed Üsküdar'dan avlanmak bahanesiyle yola çıkarken, Mehmed Paşa Komutasındaki Osmanlı Donanması da denizden hareket etti. Fatih Bolu'ya geldiğinde Kastamonu ve Sinop yörelerine hâkim olan ve Candaroğulları Beyliği'nin devamı sayılan İsfendiyaroğulları'nın Beyi İsmail Bey, padişaha kıymetli eşyalar göndererek bağlılığını bildirdi. Yoluna devam eden Fatih Ekim ayında Bartın'a gelip ordugâhını bugünkü Orduyeri'ne kurdu. Donanmayla haberleşme sağlayan haberciler, donanmanın Amasra açıklarında görüldüğünü bildirdiklerinde, Amasra üzerine yürüyen Fatih, Ceneviz Senyoru'ndan kan dökülmeden Amasra'yı teslim aldı. Bartın, Osmanlı döneminin 1460-1692 yılları arasında Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı Bolu Sancağı sınırları içinde yer aldı. Bolu Sancağı'nın kaldırılmasıyla 1692-1811 yılları arasında Voyvodalıkla yönetilen Bartın, 1811 yılında da Kastamonu vilayetine bağlı olarak yeniden kurulan Bolu Sancağına bağlandı. Bu dönemde ticari potansiyeliyle bölgenin pazar yeri olan ve On İki Divan adını alan Bartın, 1867 yılında ilçe oldu. 1876 yılında da Belediye Teşkilatı kuruldu.” (URL-3, 2006-2018)

Cumhuriyet Döneminde Bartın

Bilindiği üzere Tanzimat'tan sonra Osmanlı idari sisteminde sancaklar mutasarrıflar tarafından yönetilirdi. Bartın 1920 yılında Zonguldak Mutasarrıflığına bağlandı. Zonguldak'ın 1924 yılında vilayet statüsüne kavuşmasıyla birlikte bu ilin ilçesi olmuştur.1991 yılına kadar Zonguldak'ın ilçesi durumunda olan Bartın, 1991 yılında il olmuştur. Bartın başta Merkez olmak üzere Amasra, Ulus ve Kurucaşile ilçelerinden oluşmaktadır. Bulardan biri olan Amasra; 1987 yılında Ulus; 1944 yılında, Kurucaşile ise 1957 yılında ilçe olmuştur. Bartın'ın hali hazırda Merkeze bağlı Kozcağız ve Hasankadı, Ulus İlçesine bağlı Kumluca ve Abdipaşa olmak üzere önemli beldeleri de vardır. Bartın'da Merkez ve ilçeler olmak üzere toplam 265 köy vardır. (URL-3, 2006-2018)

Bartın ve çevresinin Osmanlı Devleti'nin himâyesine girmesiyle Bartın ve çevresi de Osmanlı'nın kültüründen, kullandığı yazı vb. birçok şeyden etkilenmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti konuşma dili olarak içinde Arapça'dan, Farsça'dan ve Türkçe'den kelimeler barındıran Türkçe'yi kullanmış. Kullandığı bu Türkçe'yi yazı olarak ise Kur'an harflerini kullanarak gerçekleştirmiştir. Karahanlı'lardan Selçuklu'ya, Selçuklu'lardan Osmanlı Devleti'ne varıncaya dek Türkler bu yazıyı kullanmış ve geliştirmişlerdir. Bu konu ile ilgili Mehmet EMİNOĞLU *Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş* adlı eserinde şu tesbiti yapmıştır: “Araplar İslamiyet'in emirlerine göre kendi yazılarını geliştirip Kur'ân-

Kerîm'i ve ehâdis-i Şerîfe'yi yazıp İslam'a dâhil olanlara ta'lîm ettiler. Bu vesile ile birçok ülkeye bu yazı dağıldı. Her millet bu hatta i'tinâ gösterdi. Türkler ise bütün inâyetlerin mâ fevkini takdîm ettiler." (Eminoğlu, 2012:301)

Kitâbeler Hakkında Kısa Bilgi

Kitâbe kelimesi ك ت ب kök harflerinden oluşmuş fiâle vezninde mesleği de ifade eden bir mastardır. Sözlük olarak yazma, yazı, yazmak san'atı vb. anlamlara karşılık gelir. (Sami, 1996:1144) Terim olarak binaların iç ve dış duvarlarına, köprü, çeşme ve mezar taşlarına mermer, taş, ahşap, çini, maden gibi maddeler üzerine oymak veya kabartmak suretiyle işlenmiş yazıyı (Alparslan, 2002:76) ifade eder. Kitâbelerle ilgili bilgiye geçmeden önce kitâbelerin dilini oluşturan harfler ve yazılar hakkında genel hatlarıyla bilgi verelim:

Kitâbeler bir yazı dili olan Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Osmanlı Türkçesi ya da halk arasında kullanılan, kısa adıyla Osmanlıca diye tâ'bir edilen bu yazı dili üç dilden aldığı harflerden müteşekkildir. Bu diller başta Arapça olmak üzere Farsça ve Türkçe'dir.

Hatt-ı Kur'ân yani Arap yazısı üzerinde yapılan araştırmalar, onun Nabat yazısından ortaya çıktığını ve böylece Arami halkasıyla Fenike yazısına dayandığını ortaya koymuştur. Dördüncü ve beşinci yüzyıllar, bitişik Nabatî alfabesinden Arap yazısına geçiş dönemidir. Nabat yazısından Arap alfabesine 22 harf gelmiştir. Araplar tarafından sonradan eklenenlerle birlikte bu harf sayısı 29'a yükselmiştir. Farslılar Müslüman olduktan sonra Sasânî yazısı yerine artık Arapça'yı kullanmaya başlamışlardır. Farsça, Arapça'da olmayan bazı sesleri ihtiva ettiğinden Farslılar Arapça'da bulunmayan "pe", "çe", "je" ve "kaf-ı Farisî"yi de katarak harf sayısını 33'e yükseltmişlerdir. (Kütükoğlu, 1994:51-52.)

Türkçe'den alınan harf bir tanedir. Kâf-ı nûnî, sağır nûn ya da nazal ne olarak isimlendirilen bu harf "Türkçemize ait olup, bu yönüyle kâf-ı Türkî de denilen ve belirli bazı kelimelerde kullanılan, telaffuzu genizden gelen 'ne' harfidir." (Ensari, 2011:18) Dolayısıyla Osmanlı Türkçesin'de adedi sınıflandırma şekline göre değişmekle beraber 31 asli harf, lam elif, kâf-ı Fârisî ve kâf-ı nûnî ile birlikte toplam 34 harf vardır.

Arap harflerinin hakiki gelişim ve sanat değeri kazanmasında en büyük etken Kur'ân-ı Kerîm ve ona verilen değerden kaynaklanmaktadır. Nitekim İslâm'ı din olarak

seçen milletler Arap harflerini evrensel bir medeniyetin parçası haline getirmişlerdir. Kûfi hattı ile başlayıp aklâm-ı sitte diye isimlendirilen sülüs, nesih, muhakkak, reyhânî, tevkî ve rika' ile gelişen Arap alfabesinin olgunlaşma ve mükemmelleşme süreci, asırlar boyunca İslâm'ın bayraktarlığını yapmış olan Osmanlı Devleti'nde de devam etmiştir. (Atlı, 2014:13) Dünyaca ünlü ressamlardan Picasso'nun görmüş olduğu bir hat levhâsına olan hayranlığını gizlemeyip “İşte resim bu, bizim resim sanatında ulaşmak istediğimiz noktaya, İslâm harfleri hat sanatı ile yüzyıllar önce ulaşmış.”demesi de Arap harflerinin tekâmül konusunda hangi seviyede olduğunu göstermektedir.

Bir yazı dili olarak Osmanlı Türkçesi, düz bir çizgi üstünde harflerin peşpeşe sıralandığı monoton bir yazı çeşidi değildir. Kitâbeler, levhalar ve belgeler yazılırken güzel yazı anlamına gelen hüsn-ü hat ile yazılmıştır. Bu hüsn-ü hat, köşeli olmaktan çok, gözü yormayan ve gözün fizyolojik yapısına uygun olarak yuvarlağa yakın, tatlı bir ahenk ve göze hoş gelen bir estetikle hattatlar tarafından yazılmıştır. (Ensari, 2011:129)

Kitâbeler, levhâlar ve belgeler yazılırken tek bir hat ile yazılmamıştır. Kur'ân harflerinin farklı bir sanat anlayışıyla, ayrı bir yapıda yazılması anlamına gelen hat çeşitlerinin temelinde aklâm-ı sitte olarak ifade edilen tevkî, rika', muhakkak, reyhanî, sülüs ve nesih hatları vardır. (Ensari, 2011:129)

Kitâbelerde kullanılan hat çeşitleri genellikle sülüs, ta'lik ve az da olsa nesihdir. Hattatlar, hızlı yazamadıklarından dolayı sülüs hattını hünerlerini göstermek amacıyla genellikle kitâbe ve levhâlarda kullanırken nâdiren de olsa arşiv belgelerinde de tercih etmişlerdir. (Kurt ve Ceyhan, 2013:14) Nesih yazısı Kur'ân ve dînî kitapların yazıldığı bir hat çeşiti olmakla beraber bazı kitâbelerde, paralarda ve mühürlerde de kullanılmıştır. (Kurt ve Ceyhan, 2013:24) Osmanlı paleografyasında değerli bir yeri olan ta'lik hattı da genellikle kadı sicillerinde, divanlarda, bazı kitâbeler ve mezar taşlarında kullanılmıştır. (Kurt ve Ceyhan, 2013:176) Osmanlı kitâbelerinde sülüs, nesih ve ta'lik hattının yanısıra bir de rik'a hattı kullanılmıştır. (Atlı, 2014:283) Bartın kitâbelerinde bu dört hat çeşidinden de örnekler mevcuttur.

Bartın kitâbeleri içinde en çok yer tutan yazılı taşlar âsâr-ı atîka nev'indedir. Âsâr-ı atîka kültürel, sanatsal, tarihsel değeri olan eski, uzun zamandan beri var olan eserler, izler, nişanlar, âbideler demektir. Âsâr-ı atîkaya sahip çıkılması, onların incelenmesi önem arz etmektedir.

Kültürel, sanatsal, tarihsel değeri olan ve uzun zamandan beri var olan eserlere, izlere, nişanlara ve âbidelere gerekli önemi vermeliyiz. Çünkü bunlar, tarih kitaplarının sayfaları ve satırları hükmündedirler. Bunlar tarihi barındıran odalar ile binaların basamakları, geçmiş zamanın dilleri ve geçmiş olayları anlatan birer gazetedirler. Âsâr-ı atîkanın her biri hatta her bir parçası tarih hakkında birçok şeye hâkimdirler. Tarih hakkında doğru hüküm verme, akıl yürütme, yargılama ve sorgulama konusunda doğru şahitlerdir. İnsanlar şahitlikten kaçarken bunlar kaçmaz, bilakis tarihe tanıklık ederler. Bunları ölü ve câmid görmek de doğru değildir. Zîra nice diriler bilgi vermezken bunlar geçmişten renk ve koku aktarırlar, geçmişini konuşurlar anlatırlar ve tanıtırılar. (Eminoğlu, 2012:298)

Kitâbe Çeşitleri:

a-Câmi ve Mescid Kitâbeleri

b-Medrese Kitâbeleri

c-Çeşme Kitâbeleri

d-Köprü Kitâbeleri

e-Hamam Kitâbeleri

f-Mezar Kitâbeleri

g-Hâne Kitâbeleri

h-Gemi Kitâbeleri

ı-Kuyu Kitâbeleri vb.

Bartın kitâbelerinde yukarıda anlatılan hususların çoğu görülmektedir. Kitâbe çeşitleri olarak mescit ve gemi kitâbeleri hariç diğer tüm kitâbe çeşitlerine de rastlanılmıştır.

Bartın'da mevcut olan câmi kitâbelerinin bazılarında câmiyi yaptıranın adı geçerken bazılarında geçmemektedir. Bunun yanında şiirsel tarzda yazılan câmi kitâbeleri de bulunmaktadır. Kitâbelerin alt kısımlarında câminin yapılış tarihi ya da onarılma tarihi verilmektedir. Buna karşın tarih bilgisi olmayan câmi kitâbeleri de vardır. Câmi

kitâbelerinde genelde ayetler bulunurken Bartın'daki câmi kitâbelerinde herhangi bir ayete rastlanılmamıştır. Ancak Bartın merkezde yer alan Hacı Mehmed Câmi kitâbesinde “Kim Allah için bir mescit yaptırırsa...”¹ “مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ...” hadis-i şerif yazısı bulunmaktadır. Kurucaşile’de Karaman Köyü Câmi kitâbesi ise tamamen Arapça olarak yazılmıştır.

Köprü, çeşme ve hamam kitâbelerinde yaptıranın adı geçmekte ve yapılış tarihleri de verilmektedir. Ulus ilçesinde yer alan Yenihan Köprü kitâbesinde “Allah” yazısı bulunmasına rağmen yaptırın kişi ve yapılış tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hâne kitâbelerinde ise ‘Ey kapıları açan Zat, bize de hayırlı kapılar aç’² (يَا مُفْتِّحَ الْأَبْوَابِ افْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ) anlamında bir dua bulunmaktadır.

Mezar taşları kitâbeleri ise Bartın ve ilçelerinin genelinde -Hüve’l-Bâkî- , -Hüve’l-Hayyü’l-Bâkî-, -el-Bâkî-, -Âh mine’l-mevt- gibi ifadelerle başlar. Bu ifadeler mezar taşlarının en üst kısmında yer almaktadır. Buna karşın bu ifadelerin olmadığı mezar taşları da mevcuttur. Orta kısımlarda vefat eden kişinin ismine, makamına, lakabına ve mesleğine rastlanılmıştır. Alt kısımlara doğru inildiğinde dua ifadeleri, Fâtiha istekleri ve en alt kısımda ise tarih verilmiştir. Ulus ilçesinde iki mezar taşında tarih ibâresi en üst kısımda yer almaktadır. Bazı mezar taşlarının şiirsel tarzda yazıldığı da görülmektedir.

Mezar taşlarının yukarıda verilen özelliklerinin dışında çok farklı bir yönünü Halit ATLI ‘*Örnek Çözümlerle Osmanlıca Edebî Metinler ve Arşiv Belgeleri*’ adlı eserinde şöyle ifade etmiştir:

“Osmanlılarda önemli tarihi kalıntılardan olan mezar taşları, ölüm gibi soğuk görülen bir kavramı dahi bir estetik ve sanat bütünlüğü içerisinde insana şirin gösterebilmiş eserlerdir. Erkeklerin mezar taşlarına meslek ve meşrebe göre başlıklar yapılırdı. Sarık, kavuk, fes gibi başlıklar erkeğin meşrebini ifade eder; çapa, gemi direği, kalem gibi şekiller de hangi meslek grubundan olduğunu anlatmak için mezar taşına kazınırdı. Hanımların mezar taşları ise erkeklere nazaran daha bir incelik ve güzelliği ifade meyanında çiçeklerle süslenirdi.” (Atlı, 2014:277)

¹ Bu hadîs-i şerifin tam metni şu şekildedir: “Her kim Allah için bir mescit bina ederse, Allah ona Cennet’te bu mescidin benzeri (bir köşk) bina eder.” (Müslim, Zühd, 44; Özafşar vd., 2013:289)

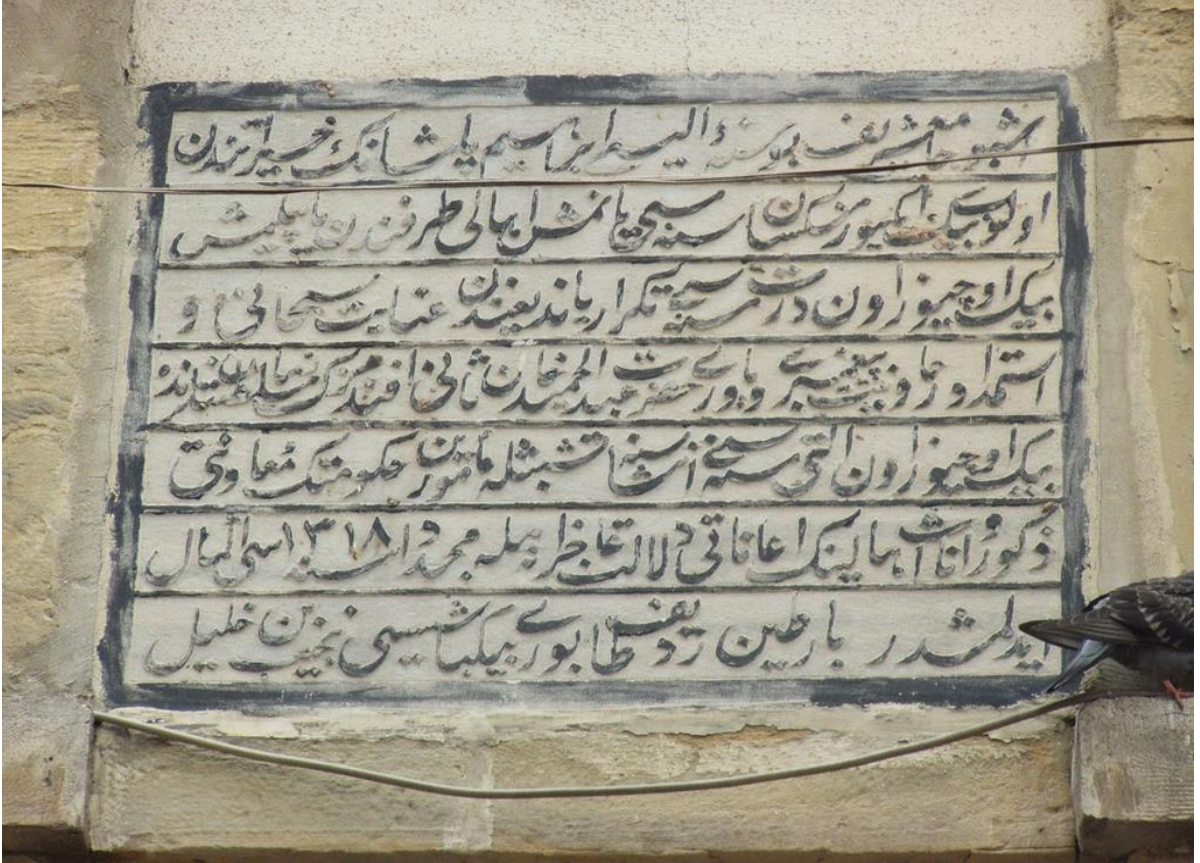
² Bu cümle bir dua cümlesi olup esnafın dükkânını açarken, borçlu olanın çalışıp bol rızıklar kazanıp borcundan kurtulması vb. niyetlerle okunan bir duadır.

1. MERKEZ İLÇE KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde ilk önce Bartın merkez ilçede bulunan câmi kitâbeleri ve bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir. Daha sonra sırasıyla şehir mezarlığında ve Ebu Derda türbe mezarlığında yer alan mezar kitâbeleri ve bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir. Son olarak ise merkez ilçede bulunan çeşme, hamam, köprü, hâne ve kuyu kitâbeleri ile bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir.

1.1. Merkez İlçe Câmi Kitâbelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri

1.1.1. Orta (İbrahim Paşa) Câmi Kitâbesi:

İş bu Câmî-i Şerîf Bosna valisi İbrahim Paşa'nın hayrâtından

Olup bin iki yüz seksen senesi yanmış, ahâli tarafından yapılmış

Bin üç yüz on dört senesi tekrar yandığından inâyet-i Subhânî ve

İstimdât-ı rûhâniyet-i peygamberî ve yâver-i hâzret-i A°bdulhamîd Hân-ı Şânî efendimizin zamân-ı saltanatlarından

Bin üç yüz on altı senesi inşâsına teşebbûşle me'mûrîn-i hükûmetin muâveneti

Zükûr ve inâs-ı ahâlinin iânâtı delâlet-i â°cizanemle müceddeden 1318 senesi ikmâl

Edilmiştir Bartın redif taburu binbaşısı Necib bin Halîl

Kitâbede Geçen Arapça Kelimeler: Şerîf, hayrât, inâyet, Subhân, istimdât, rûhâniyet, hazret, Abdulhamîd, sâni, saltanat, teşebbûs, me'mûrîn, hükûmet, muâvenet, zükûr, inâs, iânât, delâlet, acz, müceddeden, ikmâl, redîf, Necib, bin, Halîl

شريف (şerîf) kelimesi tür olarak isimdir. Hz. Peygamber'in neslinden gelenler için kullanılan bir terimdir. Âli, yüksek mekânlar ve yerler içinde kullanılır. Bu kitâbede âli bir mekân olan câmi için kullanılmıştır. Söz konusu kelimenin anlamı “şerefli”, “yüce” ve Hz. Hasan'ın soyundan gelen mü'min şeklinde ifade edilebilir. (Serinsu vd., 2009:340) Bu kelimenin kökü ش ر ف harflerinden oluşur.

خيرات (hayrât) kelimesi tür olarak isimdir. “Hayrât, iyilikler, güzellikler, hayırlar. Allah'ın rızası gözetilerek toplumun faydalanması için yapılan ve kişinin ölümünden sonra da amel defterine sevap yazılmasına sebep olan güzel işler” (Serinsu vd., 2009:131) anlamına gelmekte olup خ ي ر harflerinden oluşur.

عناية (inâyet) kelimesi tür olarak isimdir. “Îtinâ, inâyet, özen, lütuf, bakım, titizlik, kast etmek, istemek, ihtimâm, inâm, dilemek” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. ع ن ي kökünden mastar bir kelimedir.

سبحان (Subhân) kelimesi tür olarak isimdir. “Takdîs, tenzîh, paklama, medih ve senâ” (URL-2, 2010-2018) manalarına tekâbü'l eder. Allah'ı tenzîh ve takdîs için kullanılır. Taaccüb de ifade eder. س ب ح harflerinden oluşur.

استمداد (istimdâd) kelimesi tür olarak isimdir. “Yardım istemek, medet istemek ve imdât isteğinde bulunmak” (URL-2, 2010-2018) anlamlarında kullanılır. م د د kökünden istif'âl babında bir mastardır.

روحانية (rûhâniyet) kelimesi tür olarak isimdir. Ölmüş bir kimsenin, bazı inanışlara göre devam etmekte olan manevî gücüne, kuvvetine denir. ح و ر harflerinden oluşur.

حضرت (hazret) kelimesi tür olarak isimdir. “Hazret, huzur, zât-ı âli, şehir, yapı malzemesi” (Topaloğlu ve Karaman, 1988:64) sayın, muhterem, vb. manalara gelir. ح ض ر harflerinde oluşmuştur.

عبدالحميد (Abdulhamîd) Sultan Abdülhamîd Han’ın adıdır. İki kelimedenden oluşmuştur. Abd (عبد) kelimesi tür olarak isimdir. “Kul, Allah’ın yarattığı her şey, insan”(Serinsu vd., 2009:1) vb. manalara gelir. د ب ع harflerinden oluşur. Hamîd (حميد) kelimesi ise tür olarak isimdir. Hamîd; yaratılanların kendisini övdüğü, verdiği nimetlerden ötürü teşekkür ettiği, fiillerinde, sıfatlarında ve zatında öğülmeye değer varlık olan Allah’ın güzel isimlerinden biri anlamına gelmektedir. (Serinsu vd., 2009:119) Kök olarak ح م د harflerinden oluşmaktadır.

ثاني (sânî) kelimesi tür olarak isimdir. “İkinci, ikinci olarak, ikinci defa olarak, tekrar, yine, bir dâhi” (URL-2, 2010-2018) vb. manalara gelir. Kelime kök olarak ث ن ي harflerinden oluşur. (er-Râzî, 1999:50)

سلطنة (saltanat) kelimesi tür olarak isimdir. “Padişahlık, saltanat, sultanlık, monarşi ve hükümdarlık” (URL-2, 2010-2018) manalarına gelir. ن ط ل س harflerinden müteşekkildir. (URL-1, 2010-2018)

تشبث (teşebbüs) kelimesi tür olarak isimdir. “Sarılmak, yapışmak, el vurmak, bir şeye pençe ile yapışmak, el ile sarılmak, tutmak, teşebbûs etmek” (URL-2, 2010-2018) manalarına gelir. ث ش ب ث harflerinden oluşur.

مأمورين (me’mûrîn) kelimesi tür olarak isimdir. “Memurlar, görevliler, görevlendirilmişler, emir olunmuşlar, bir emir almış olanlar, tâbi, itaat edenler, uyanlar” (URL-2, 2010-2018) vb. manalara karşılık gelir. أ م ر kökünden çoğul ism-i mef’uldür.

حکومت (hükûmet) kelimesi tür olarak isimdir. “Hükûmet, idâre, yönetim, devlet, buyurma, emir ve buyruk geçmek” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara tekâbül eder. ح ك م harflerinden oluşur.

معاونت (muâvenet) kelimesi tür olarak isimdir. “Yardım, yardım etmek, asistanlık” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. ع و ن kökünden mufâ’ale babında mastardır.

ذکور (zükûr) kelimesi tür olarak isimdir. “Erkekler, erkek, demir, polat, çelik, demirin en iyisi ve kurusu” (URL-2, 2010-2018) manalara gelir. ذ ك ر kökünden çoğuludur.

اناث (inâs) kelimesi tür olarak isimdir. “Dişiler, kadınlar, kızlar, cemaat, küçük yıldızlar” (URL-2, 2010-2018) vb. manalara denk gelir. ا ن ث harflerinden oluşur.

اعانات (iânât) kelimesi tür olarak isimdir. “Yardım, yardım etmek, yardım ve muâvenet etmek, iâne, imdat etmek, sahip çıkmak” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara tekâbüler eder. ع و ن harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

دلالت (delâlet) kelimesi tür olarak isimdir. “Doğru yolu göstermek, delâlet etmek, naz etmek, kılavuzluk etmek, rehberlik etmek, göstermek, aydınlatmak” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamları vardır. ل ل ل harflerinden oluşmaktadır.

عجز (acz) kelimesi tür olarak isimdir. “Güçsüzlük, âcizlik, kudretsizlik, iktidarsızlık, etkisizlik, noksanlık, zayıflık, eksiklik, âciz, sakatlık” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları vardır. ع ج ز harflerinden oluşmuştur.

مُجَدِّدًا (müceddeden) kelimesi tür olarak isimdir. “Yenilenmiş, yeni baştan olmak üzere, yeniden, tekrar” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları vardır. ج د د harflerinden oluşur.

اكتمال (ikmâl) kelimesi tür olarak isimdir. “Tamamlamak, bitirmek, ikmâl etmek, bütünlemek, bir şeyi tam ve kâmil yapmak, kemâle getirmek” (URL-2, 2010-2018) vb. manalara gelir. ل م ل harflerinden oluşur.

رديف (redîf) kelimesi tür olarak isimdir. “Redîf, Osmanlının son zamanlarında kurulan askeri birlikler, terkiye binen, yedek, bineğe binenin arkasında olan kimse, beraberinde bulunan, peşinde olan” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları vardır. ر د ف harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

نجيب (necîb) kelimesi tür olarak isimdir. “Asil, necîb soylu, asâletli, üstün, kıymetli, zeki, asilzâde” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamları vardır. ب ن ج harflerinden oluşur.

بن (bin) kelimesi bazen اِبْنُ (ibn) şeklinde de kullanılır. Tür olarak isimdir. İki özel isim arasında kullanılır. (ابن) Erkek çocuk demektir. Torun içinde kullanılabilir. ن ا ب harflerinden oluşur. (el-Feyûmi, 62, t.y.)

خليل (Halîl) kelimesi tür olarak isimdir. “Dost, arkadaş, veli, eş, hanım, sırdaş” (Serinsu vd., 2009:117) vb. manalara gelir. ل ل ل harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.1.2. Hacı Mehmed Câmi Kitâbesi:

1318 (Milâdi 1900/1901)

Bânî-i ûlâ Hacı Mehmed nâmına yâd olunur idi

Yakdı harîk eser-i binâdan bir şey yok idi

A°vn-ı Hakk'la kargir yaptırdı hafîdi

Şefî° olsun Habîbin buyurdu bu hadîsi

Men benâ mesciden li'-llâhi Teâlâ bena'l-lâhü lehû kasran fi'l-Cenneh

Bânisi Mustafâ Fâik kemter kulun sırrına mazhar eyle yâ Rabbi

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Bânî-i ûlâ, Hacı, Mehmed, nâm, avn-ı Hakk, hafîd, şefî°, Habîb, hadis, men, mescid, lillâh, Teâlâ, lehû, kasr, fil-Cenneh, Mustafâ, Fâik, sır, mazhar, yâ, Rab

بانى اولى (bâni- i ûlâ) İlk yapan, ilk bina eden manasındadır. Farsça bir tamlamadır. Bâni (بانى) kelimesi tür olarak isimdir. Bina yapan, inşa eden insan, kimse ya da yapıcı kişi

vb. anlamlara gelir. ب ن ي kökünden ism-i fâildir. Ulâ (ولى) kelimesi tür olarak isimdir. İlk, temel, başlangıç manasında olup ل و ل haflerinden oluşur. ل و ل kelimesinin müennesidir.

حاجي (Hacı) kelimesi Arapçada Hacı manasına gelen الحاج ve حاج kelimelerinin Türkçe anlamının Arap harfleri ile yazılmış şeklidir. Tür olarak isimdir. Hac görevini yerine getiren Müslüman (Serinsu vd., 2009:111) anlamına gelir. ح ج ح harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

محمد (Mehmed) kelimesi tür olarak isimdir. Muhammed kelimesinin Türkçe'ye aktarılmış halidir. Kitâbe ve arşiv belgelerinde bu kelime ya Mehemmed ya da Mehmed olarak okunur. Pek çok, tekrar, tekrar öğülmüş, medhedilmiş meâlinde bir isim olup ilk olarak Peygamberimiz'e verilmiştir. (Yeğin, 445, t.y.) ح م د harflerinden oluşur.

نام (nâm) kelimesi tür olarak isimdir. “Ad, isim, alâmet, itibar, gerek hissi ve gerek mânevi olan mevcûdâtın birini zihinle izhâr ve ihzar için isti'mâl olunan lafızdır”. (URL-2, 2010-2018) ن و م harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

عون حق (avn-ı hakk) bu terkip Arapça kelimelerden oluşan Farsça bir terkiptir. Hakkın yardımıyla anlamındadır. عون (avn) kelimesi tür olarak isimdir. “Yardım, imdât, nusret, yardımcı” (Sami, 1996:956) vb. manalara tekâbül eder. ع و ن harflerinden oluşur. حق (Hakk) kelimesi ise tür olarak isimdir. “Her şeyi hikmete göre kullarının dünyada ve ahirette yararlarını gözeterek adaletli bir biçimde yaratan... anlamında Allah'ın bir ismidir. (Serinsu vd., 2009:115) vb. manaları vardır. ح ق ق harflerinden oluşur. Kitâbede Allah anlamında kullanılmış.

حفيد (hafid) kelimesi tür olarak isimdir. Evlat, oğlu, torun anlamında olmakla beraber zürriyyet manasında da kullanılmaktadır. (Sami, 1996:552) ح ف د harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

شفيع (şefi') kelimesi tür olarak isimdir. Şefâatçi, dilek edici, şefâat edici şefa'at eden, dilekçi, işlenen suçlar için rica edici vb. anlamlarda olup Hz. Muhammed (s.a.s) için kullanılan bir sıfattır. (URL-2, 2010-2018) ش ف ع harflerinden oluşur.

حبيب (Habîb) kelimesi tür olarak isimdir. Sevilen, sevgili, mahbûb, dost, habîbullah, Hakk Teâlâ'nın sevgilisi olan fahr-ı kâinât efendimiz. (Sami, 1996:540) ح ب ب harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

حديث (Hadiû) kelimesi tür olarak isimdir. Kelime olarak söz, haber anlamında olan bu kelime terim olarak Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrîrleriyle beraber sahâbenin dine aykırı olmayan söz ve davranışlarını onaylaması (Serinsu vd., 2009:113) anlamındadır. Kitâbede Hz. Muhammed'in sözü olarak kullanılmış. ح د ث harflerinden türetilmiştir. (URL-1, 2010-2018)

من (men) tür olarak harftir. Arapça'da soru edatı olarak kullanılan bu kelime kim? anlamındadır. Kökü م ن harflerinden oluşur.

مسجد (mescid) kelimesi tür olarak isimdir. İçinde namaz kılınan, kubbesi, minâresi olmayan ve Müslümanların ibadet yeri olan küçük yerlere denir. س ج د kökünden mef'ilin vezninde ism-i mekandır.

الله (lillâh) kelimesi Allah için manasında olup ل harf-i ceri ile الله kelimelerinin terkibinden oluşan bir kalıptır. ل (li) tür olarak harftir. ...için (Günday ve Şahin, 2014:57), ...için, ...sebebinden, ...den dolayı, vb. anlamlara gelir. (Sami, 1996:1230) الله (Allah) kelimesi tür olarak isimdir. ل ا ل harflerinden oluşur.

تعالى (Teâlâ) kelimesi tür olarak isimdir. Yüce, yüksek, büyük ve ulu manasında olan bu kelime Allah için kullanılan sıfatlardan birisidir. و ل ع harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

له (lehû) kelimesi tür olarak isimdir. Ona, onun için, onun lehine manasında kullanılan Arapça zamirlerden birisidir. Erkekler için kullanılır. ل ا ل harflerinden oluşur.

قصر (kasr) kelimesi tür olarak isimdir. Saray, köşk vb. manalara gelir. ق ص ر harflerinden oluşur.

في الجنة (fi'l-Cenneh) Cennette, Cennetin içinde anlamında olan bu terkiib في ve الجنة kelimelerinden oluşur. في (fi) kelimesi harfi cerdir. Tür olarak harftir. “Zarfıyet beyân eder. ...de, ...içinde, ...içre” (Sami, 1996:1009) vb. manalara karşılık gelir. الجنة (Cennet) kelimesi tür olarak isimdir. “Bahçe, çok güzel ve ferahlık veren yer, meyvelik, ağaçların, suların ve gölgelerin bol olduğu yer” (Serinsu vd., 2009:48) manasındadır. Kökü ن ن ج harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مصطفى (Mustafâ) kelimesi tür olarak isimdir. Seçilmiş, muhtâr, müntehib, güzide, (Sami, 1996:1357) Hz. Muhammed (s.a.s), ihtiyar olunmuş kimse manasındadır. Kitâbede,

H.z. Muhammed (s.a.s), için değil de câmi yaptırın şahsın adı olarak zikredilmiş. ص ف ا harflerinden oluşur. (er-Râzî, 1999:19) Sonndaki vav'ın elife kalbedilmiş halidir.

فائق (Fâik) kelimesi tür olarak isimdir. Üstün, müreccih, diğerlerinden ileri, güzide (Sami, 1996:980) manasındadır. ق و ف kök harflerinden ism-i fâ'ildir.

سر (sır) kelimesi tür olarak isimdir. Öz, gizlilik, esrarlı, gizemli vb. anlamlara denk gelir. ر ر س harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مظهر (mazhar) kelimesi tür olarak isimdir. “Başarılı olmak, muvaffak olmak görünüş, görünüm, davranış, tavır şekil” (URL-2, 2010-2018) vb. manalara gelir. Kökü ظ ه ر harflerinden oluşur.

یا (yâ) tür olarak harftir. Nidâ harfidir. Ey, yâ, âh şeklinde, çağırma için kullanılan çağrı, nidâ edatıdır. ا ي harflerinden oluşur.

رب (Rab) kelimesi tür olarak isimdir. “Yaratan, olgunlaştıran, besleyip büyüten, tüm varlıkları gözetim altında tutan, onlarla ilgili fer türlü kuralı koyan ve bütün varlıkların rızkını veren” (Serinsu vd., 2009:297) anlamlarına tekâbül eder. Allah için kullanılan bir sıfattır. Kökü ر ب ب harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.1.3. Ziyâiye Câmi Kitâbesi:

Maârif âşinâ zûl-fazl-ı rif'at
Efendî-i himemkâr ve hakikat
Tevesül eyleyüb ihyây-ı dîne
Bu câmi'yi kıldı yebû-ı saâdet
Gelüb el-hac Hasan Ağây-ı Kâmil
Bu hayr-ı a'zama kıldı i'ânet
Ziyâie yapıldı a'vân-ı Hak'la
Zehî hayr ve zehî âsâr-ı himmet
Değil yerde beşer nev-i melâik
Ederler böyle sâr'yü'l-hayra minnet
İcâbet eyleyen mes'ûd olur hep
Efâzıl etse berkâra delâlet
Zebân-ı Hak şinâsân-ı maârif
Şenâgüy ve medâyih-handır elbet
Güher tarihî Pertev saldı Tevfik
Açıldı bâb-ı dâr'ul- feyz-i hikmet 1317 (Miladi 1899/1900)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Maârif, zû, fazl, rif'at, hakikat, tevesül, ihyâ, dîn, yebû', saâdet, Hasan, Kâmil, âsâr, himmet, beşer, nev' melâik, sa'y, minnet, İcâbet, mes'ûd, efâzıl, delâlet, senâ, tevfik, bâb, dâr, feyz, hikmet.

معارف (maârif) kelimesi tür olarak isimdir. “Mârifet, hüner, biliş, bilgi, tanışma, bildik, bilmek, iman, yakîn, ilim, tanışma, iyilikler, bilgiler, maârif, bildikler” (URL-2, 2010-2018) vb. manalara gelir. ع ر ف harflerinden oluşur.

ذو (zû) kelimesi tür olarak isimdir. Arapça'da harfle irab edilen beş isimden biridir. “Sahip, mâlik, mutasarrıf, hâiz” (Sami, 1996:650) anlamındadır. و ذ harflerinden oluşur.

فضل (fazl) kelimesi tür olarak isimdir. “Fazilet, erdem, iyilik, ihsân, üstünlük, artma, fazlalaşma, ayırmak, lütuf, sâye, kerem, yardım, nimet, himmet, fazıl, iktisat edilerek geride kalan, artık, şeref, fazlalık, erdem, bâkiye, ziyâde” (URL-2, 2010-2018) vb. manalara karşılık gelir. Kökü ل ض ف harflerinden oluşur.

رفعت (rif'at) kelimesi tür olarak isimdir. Yükseklik, ulvi, yüksek ve büyük rütbe anlamlarını içerir. (Sami, 1996:668) ع ر ف harflerinden oluşur.

حقيقت (hakîkat) kelimesi tür olarak isimdir. “Gerçek, doğru, bir şeyin aslı ve esâsı, iç yüzü, sözün gerçeğe uygun olma durumu” (Serinsu vd., 2009:115) vb. manalara karşılık gelir. ح ق ق ق harflerinden oluşur.

توسل (tevessül) kelimesi tür olarak isimdir. “Yakınlaşma, yakınlaşmaya sebep olma, başvurma, girişimde bulunma, Allah’a yakınlaşmak, O’nun sevgisini ve rızasını kazanmak için Şâlih amelleri ve güzel davranışları aracı kılma” (Serinsu vd., 2009:365) manasındadır. و س ل harflerinden oluşur.

احيا (ihyâ) kelimesi tür olarak isimdir. Diriltme, canlandırma, iâde-i hayat anlamındadır. (Sami, 1996:78) ح ي ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

دين (dîn) kelimesi tür olarak isimdir. “Âdet, yol, gidişat, hesap, cezâ, mükâfât, hesap, cezâ ve mükâfatın karşılığının verildiği gün, boyun eğme, kulluk, itaat, inanç ve ibadet sistemi, sorumluluk, akıl sahiplerini kendi istek ve hür iradeleri ile hayırlı olan şeylere sevk eden ilâhî emirler bütünü” (Serinsu vd., 2009:59,60) manalarında olup د ي ن harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

ينبع (yenbû') kelimesi tür olarak isimdir. “Pınar, suyun yerden kaynayıp zuhur ettiği yer, çeşme, pınar gözü yolak, kaynak, çeşme” (URL-2, 2010-2018) manalarına tekabül eder. ع ن ب ع harflerinden oluşur.

سعادت (saâdet) kelimesi tür olarak isimdir. Bahtiyârlık, mesûdiyet, mubâreklik, mutluluk anlamındadır. (Sami, 1996:723) ع س د harflerinden oluşur.

حسن (Hasan) kelimesi tür olarak isim grubundan sıfattır. Güzel, cemil, hûb manalarına karşılık gelir. (Sami, 1996:549) ن س ح harflerinden oluşur.

كامل (Kâmil) kelimesi tür olarak isimdir. Mükemmel olan, tam olan, kusursuz olan, tamam, bütün (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. ل م ك harflerinden oluşur.

آثار (âsâr) kelimesi tür olarak isimdir. “Eser, yapıt, iz, nişan, alâmet, belirti, damga, geride kalan şey, hadis, etki, tesir bir şeyin yerinde kalan kalıntısı” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. ر ا ث ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

همة/همت (himmet) kelimesi tür olarak isimdir. “Arzu etmek, meyletmek, istek duymak, azmetmek, gayret etmek, emek vermek, çabalamak, mânevî yardım” (Serinsu vd., 2009:59,140) vb. manaları içerir. م ه م harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

بشر (beşer) kelimesi tür olarak isimdir. Beşer, insan, insanoğlu, Âdemoğlu, adam, can, halk, ben-i Âdem vb. manaları içerir. (URL-2, 2010-2018) ر ب ش harflerinden oluşur.

نوع (nev) kelimesi tür olarak isimdir. Çeşit, tür, soy, ırk, nevi, tip, kategori, sınıf vb. manaları içerir. (URL-2, 2010-2018) ع ن و harflerinden oluşur.

ملائك (melâik) kelimesi tür olarak isimdir. “Melekler anlamındadır. Melek kelimesinin çoğuludur. Melek; erkeklik ve dişilikleri olmayan, yemeyen, içmeyen, evlenmeyen, doğmayan ve doğurmayan Allah’ın izniyle çeşitli şekillere girebilen, Allah’ın emirlerine tam olarak itaat eden, nurdan yaratılmış varlık, elçi” (Serinsu vd., 2009:229) vb. manaları içerir. ك م ل harflerinden oluşur.

ساعي (sâi) kelimesi tür olarak isimdir. “Postacı, kolcu, ulak, tatar, kurye, haber götüren kimse, işçi, çalışan, müvezzi, vergi tahsildârı, koşan, koşucu” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. ع ي س harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مِنَّة / منة (minnet) kelimesi tür olarak isimdir. “Yapılan iyiliğe başa kakma, minnet, iyilik, nimet, ihsân minnettarlık şükür, şükrân” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. ن م ن harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

إجابة/اجابت (icâbet) kelimesi tür olarak isimdir. “Cevap, yanıt, kabul etmek, sâilin suâlüne cevap vermek, cevaplandırmak, yanıtlamak, çağırdıkları yere varmak, sözü kabul etmek, birinin niyâzını kabul etmek, icâbet etmek, icâbet” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. ب ج و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مسعود (mesûd) kelimesi tür olarak isimdir. Mesûd, mutlu, bahtiyar, uğurlu talihli bahtlı vb. manaları içeren bu kelime kök itibariyle ع د س harflerinden oluşur.

افاضل (efâdıl) kelimesi tür olarak isimdir. “Daha erdemli, daha fâdıl, ala, iyi, daha iyi, en iyi, daha üstün, daha güzel, pek erdemli, pek faziletli artacak, efdâl, faziletli olan, evsâf-ı hamîde ve efâl-i mahmûdesi ziyâde olan, artacak, pek sevilen, en tercih edilen, en sevilen, ulû, şerîf, azîz” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. ل ض ف harflerinden oluşur.

دلالة/دلالت (delâlet) kelimesi tür olarak isimdir. “Doğru yolu göstermek, delâlet etmek, naz etmek, kılavuzluk etmek, rehberlik etmek, göstermek, aydınlatmak” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. د ل ل harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

ثناء (senâ) kelimesi tür olarak isimdir. Senâ etmek, yüceltmek, övmek, övgü, medih, meth etmek vb. manaları içerir. ث ن ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

توفيق (tevfik) kelimesi tür olarak isimdir. “Uzlaştırmak, insanların arasını bulmak, düzeltmek, yapmak, Cenab-ı Hak birini muvaffak etmek, eşyaları düzene sokmak, başarıya ulaştırmak, uydurmak, uyuşturmak, muvaffak etmek, birleştirmek, başarılı kılmak, sulh etmek, çeşitli eşya arasını münâsîp bir şekilde dizmek, arzusuna kavuşmak, sa’y edip çalıştığı şeye nâil ederek birinin işini rast getirmek” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. ف ق harflerinden oluşur.

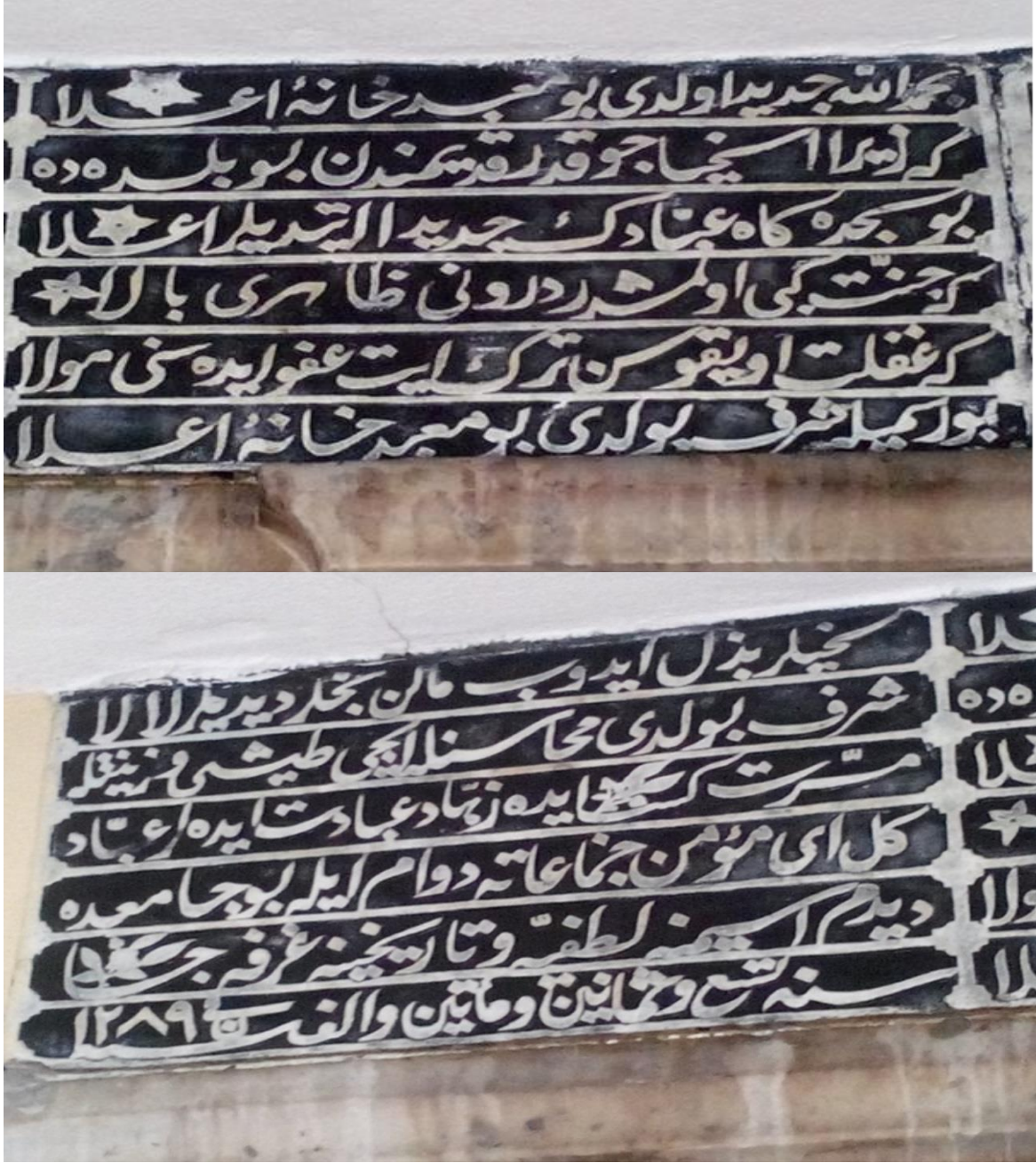
باب (bâb) kelimesi tür olarak isimdir. “Kapı, evin kapısı, Hâne, dâr, konak, beyit, kitap, fasıl, emir, madde, husûs, mebhas, mânî, engel, kısım, boğaz, kapı kanadı, medhâl, giriş, bir işe tevessül edecek şey, kitabın bir şeyden bahseden kısım, bölüm, ayırım, konu, mesele, bahis, hesâb ve hudutta gaye son, erek, son derece” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlarda kullanılır. ب و ب harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

دار (dâr) kelimesi tür olarak isimdir. “Ev, konak, oba, yurt, hane, yuva, mesken, saray, oturlan ev, şehir, binayı ve sahasını kapsayan yer, bina ve sahayı içine alan yer, kabile” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları içerir. د و ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

فيض (feyz) kelimesi tür olarak isimdir. “Verimlilik, gürlük, ongunluk, akma, taşma, taşıp çoğalma, içten gelen sevgi ve saygı ile Allah’a yönelen kimsenin kalbine doğan mânevî haz, ilhâm, onu kuşatıp içine alan iç huzur” (Serinsu vd., 2009:95) vb. manaları içerir. ف ي ض harflerinden oluşur.

حکمت (hikmet) kelimesi tür olarak isimdir. “Bilgelik, felsefe, Allah’ı gereği gibi bilme bilgisi, Kur’ân-ı Kerîm, vahiy, insanı câhilce davranışlardan alıkoyan şey, Hz.Peygamber’in Sünneti” (Serinsu vd., 2009:138) vb. manaları içerir. ح ك م harflerinden oluşur.

1.1.4. Yukarı Çarşı Câmî Giriş Kitâbesi

Biḥamdillâh cedîd oldu bu ma'bed Hâne-i a'la

Saḫîler bezl idüb malın baḫîler dediler lâla

Ki zîrâ eşîyâ çoktur kadîminden bu beldede

Şeref buldu meḫâsinle içi dıḫı ve zînetle

Bu secdegâh-ı ibâdın cedîden ittiler i'lâ

Meserret kesb ide zühhâd i'âdet ideler u'bbâd

Ki Cennet gibi olmuştur derûni zâhiri bâlâ

Gel ey mü'min cemâ'ate devam eyle bu câmi'de

Ki gaflet uykusun terk et a'fv ide seni Mevlâ

Dedim ismine lu'fiye ve tarihine gurfecâ

Bu isimle şeref buldu bu ma'bed hâne-i a'lâ

Sene tis'a ve şemânîn ve mieteyn ve elf fi Ramazan sene1289 (M. Kasım/1872)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Hamd, cedîd, ma'bed, sahî, bahîl, kadîm, mehâsin, secde, ubbâd, meserret, kesb, zühhâd, ibâdet, zâhir, mü'min, cemâat, câmi, gaflet, afv, Mevlâ, lu'fiye, tis'a, semânîn, mieteyn, elf

حمد (hamd) kelimesi tür olarak isimdir. “İyilik, güzellik, üstünlük ve erdemlilikle niteleme, övme, ululama, yüceltme, Allah'a teşekkür, şükrân” (Serinsu vd., 2009:118) manalarına gelir. ح م د harflerinden oluşur.

جديد (cedîd) kelimesi tür olarak isimdir. Yeni, kullanılmamış vb. anlamına gelir. (Sami, 1996:471) ج د د harflerinden oluşur.

معبد (ma'bet) kelimesi tür olarak isimdir. İbâdet edilen yer, tapınak, ibâdethane (Serinsu vd., 2009:219) anlamlarına gelir. ع ب د harflerinden oluşur.

سخي (sahî) kelimesi tür olarak isimdir. Cömert, eli açık, âl-i cenap sahâvet sahibi, sahî, bonker (URL-2, 2010-2018) anlamlarına tekabül eder. س خ و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

بخل (bahîl) kelimesi tür olarak isimdir. Cimrilik, pintilik, bahillik, hasislik, tamahkârlık, malını kimseye vermeyip saklamak, bir şeyi vermemek (URL-2, 2010-2018) gibi manaları içerir. ل خ ب harflerinden oluşur.

قديم (kadîm) kelimesi tür olarak isimdir. Eski, kadîm, başlangıcı olmayan, Allah'ın sıfatlarından bir sıfat (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. م د ق harflerinden oluşur.

محاسن (mehâsin) kelimesi tür olarak isimdir. Güzellik, gökçeklik, hüsün, güzelleşmek, güzel olmak, şirinlik (URL-2, 2010-2018) gibi manalara gelir. ن س ح harflerinden oluşmuştur.

سجده (secde) kelimesi tür olarak isimdir. “İtaat etme, emrine uyma, baş eğme, namazda alını, burnu elleri, dizleri ve ayak parmaklarını yere koyup orada Allah’ın yüceliğini paygamberin öğrettiği dualarla anma” (Serinsu vd., 2009:324) anlamına gelir. Kur’ân’da bir sûrenin ismidir. س ج د harflerinden müteşekkildir.

عُبَاد (ubbâd) kelimesi tür olarak isimdir. “Tapanlar, tapıcılar, kullar, kulluk ve ibâdet edenler, âbitler, devamlı ibâdet edenler” (URL-2, 2010-2018) manalarına tekâbül eder. Kökü ع ب د harflerinden meydana gelmiştir.

مَسْرَت (meserret) kelimesi tür olarak isimdir. “Sevinmek, sevinç, meserret, keyif, zevk, ferâh, neşe, haz, sefâ, memnuniyet, şenlik ve hoşnutluk” (URL-2, 2010-2018) anlamlarına karşılık gelir. س ر ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

كَسْب (kesb) kelimesi tür olarak isimdir. Kazanma, kazanç, iktisâb, istifâde vb. manalara tekâbül eder. (Sami, 1996:1164) ك س ب harflerinden oluşur.

زُهَاد (zühhâd) kelimesi tür olarak isimdir. “Sofular, zâhitler, dindarlar, kendini ibâdete verenler, dünyayı terk edip ibâdete soyunanlar, takvâlı olanlar” (URL-2, 2010-2018) anlamlarına gelir. ز ه د harflerinden meydana gelmiştir.

عِبَادَت (ibâdet) kelimesi tür olarak isimdir. “Boyun eğme, itaat etme, saygı duyma, tapınma, kulluk etmek, ululama, övme, yüceltme, Allah’ın insanlara emrettiği ve insanların da Allah’a karşı yapmakla yükümlü oldukları tüm davranışlar” (Serinsu vd., 2009:324) vb. manalara karşılık gelir. ع ب د harflerinden meydana gelmiştir.

ظَاهِر (zâhir) kelimesi tür olarak isimdir. “Görünen, görünür, görülür, gözükten, beliren, baş gösteren, çıkan, açık, gözle görülebilir, zâhir, meydanda olan, ortada olan, belli, parlak, aşikâr, arka çıkan, yardımcı, ayan” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara karşılık gelir. ظ ه ر harflerinden oluşmuştur.

مُؤْمِن (Mü’min) kelimesi tür olarak isimdir. “İnanan, iman eden, gönülden bağlanan, güven veren, güvene kavuşturan kimse, Allah katından peygamberleri aracılığı ile gelen her şeyi, tereddütsüz olarak doğrulayan ve kabul eden kişi” (Serinsu vd., 2009:259) manalarını taşır. م ا ن harflerinden oluşmaktadır.

جَمَاعَت (cemâat) kelimesi tür olarak isimdir. “Topluluk, insan kalabalığı, aynı düşünce etrafında bir araya gelen topluluk, Müslümanlığın din kardeşliği esesına dayalı

olarak sevgi ve saygı temelli gerçekleştirilmesini istediği birli, beraberlik” (Serinsu vd., 2009:259) vb. anlamlara gelir. ع م ج harflerinden oluşur.

جامع (câmi') kelimesi tür olarak isimdir. “Toplayan, bir araya getiren, toplayıcı, kaplayan, içine alan, içinde Cuma namazı kılınabilen büyük mescit, Müslümanların ibadet amacıyla toplandıkları, dini eğitimin gerektirdiği her türlü konunun konuşulup çözüp arandığı yer” (Serinsu vd., 2009:44,45) vb. manalara gelir. ع م ج harflerinden müteşekkildir.

غفلت (gaflet) kelimesi tür olarak isimdir. “İhmal etmek, aldırış etmemek, gaflet etmek, gaflette olmak, unutmak, gâfil olmak, dalmak, dikkatsizlik etmek, dikkat etmemek, farkında olmamak, kusur etmek, farkında olmamak” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara tekabül eder. غ ف ل harflerinden oluşmuştur.

عفو (afv) kelimesi tür olarak isimdir. “Affeden, bağışlayan, acıyan anlamında Allah'ın esmây-ı hüsnâsından biri” (Serinsu vd., 2009:7) vb. manalara karşılık gelir. ع ف و harflerinden oluşur.

مولا (Mevlâ) kelimesi tür olarak isimdir. “Rab, efendi, seyit, sahip, mâlik, terbiye eden, birinin işini üzerine alan, veli, dost, yardımcı, lütuf ve bağıшта bulunan, Allah” (Serinsu vd., 2009:236) vb. anlamlara gelir. Kökü و ل ي harflerinden oluşur. (el-Feyûmî, 672, t.y.)

لطفیه (lutfiye) kelimesi tür olarak isimdir. “Allah'ın güzel isimlerinden birisidir. Lütuf, ihsân, iyilik, yumuşaklık, naziklik, saygı, iyi ve yumuşak davranma, ihsan etmek, iyilik etmek, yardım, şefkat, acımak, hediye, az yemek, hoşluk, yumuşak ve nâzik olmak, nezaket, kibarlık, tevfik” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara denk gelir. ل ط ف harflerinden oluşmuştur.

تسع (tis'a) kelimesi tür olarak isimdir. Sayı, adet bildirir. “Dokuz, dokuzuncu, dokuzuncu olan, üçten dokuza kadar olan” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. ت س ع harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

ثمانین (semânîn) kelimesi tür olarak isimdir. ثمانون olarak da kullanılır. Seksen (Sami, 1996:461) demektir. ث م ن harflerinden müteşekkildir. (URL-1, 2010-2018)

مئتين (mieteyn) kelimesi tür olarak isimdir. İki yüz demektir. م أ ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

الف (elf) kelimesi tür olarak isimdir. Adet, sayı bildirir. Bin (1000) demektir. أ ل ف harflerinden müteşekkildir. (URL-1, 2010-2018)

1.1.5. Yukarı Çarşı Câmî İç Kitâbesi

Muhibb-i çâr-ı yârım öz
Vücûdum şadîdir şiddîk
Ö°mer'dir cismimin cânı
Değil dersem olam zındîk
Söven O°smân buğzuyla
Hüdâ'dan bulmasın tevfiķ
Yezîd ibn-i Yezîd olsun
A°li'yi eyleyen tefriķ
Sâhib Mehmed Tefviķ

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Muhib, siddîk, Ömer, zındîk, Osmân, buğz, tevfiik, Yezîd, Ali, tefrîk

محب (muhib) kelimesi tür olarak isimdir. Seven, sevici, âşık, dost, yar, muhip, sevecen vb. anlamlara denk gelir. ح ب ب harflerinden oluşur.

صديق (siddîk) kelimesi tür olarak isimdir. “Hiçbir zaman yalan söylemeyen ve yerine getiremeyeceği sözü vermeyen, sözünde duran, çok dürüst... Hz. Ebûbekir’in sıfatı” (Serinsu vd., 2009:330) vb. anlamlara denk gelir. ص د ق harflerinden oluşur.

عمر (Ömer) kelimesi tür olarak isimdir. Dört halifenin ikincisi ve Hz.Peygamber’in en önde gelen sahabelerinden biri. (Serinsu vd., 2009:330) ر م ع harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

زنديق (zındîk) kelimesi tür olarak isimdir. “Allah’a, âhîret gününe ve öldükten sonra dirilmeye inanmayan, İslam’ın temel prensiplerini reddeden imansız, müşrik, mülhit, mürted, ataist” (Serinsu vd., 2009:400) vb. anlamlara gelir. ز ن د ق harflerinden oluşur.

عثمان (Osmân) kelimesi tür olarak isimdir. Hz Peygamber’in damadı ve dört halifenin üçüncüsü Hz.Osman b. Affan. (Serinsu vd., 2009:290) عثمان bu kelimenin aslı عثمان dir. Kök itibarıyla eğri kemik kaynadı anlamına gelir. عثمان Kelimesi ise yılan veya yılan yavrusu; toy kuşu yavrusu anlamlarına gelir. Özel isim olmuştur. م ث ع harflerinden oluşur. (el-Firûzâbâdi, 2005:1135)

بغض (buğz) kelimesi tür olarak isimdir. “Buğuz, kin, nefret, öfke, düşmanlık, adavet etmek, darılma, sevmemek, sevmemezlik, nefret etmek, buğuz etmek hazetmeyiş” (URL-2, 2010-2018) vb. manalara gelir. ب غ ض harflerinden oluşur.

توفيق (tevfiik) kelimesi tür olarak isimdir. “Başarılı olma, kulun Allah’a karşı sorumluluklarını içtenlikle yerine getirmesi ve onun rızasını kazanması sonucunda Allah’ın sevdiği ve razı olduğu işlerde kulunu başarılı kılması” (Serinsu vd., 2009:365) vb. manalara gelir. ق و ف ق harflerinden oluşur.

يزيد (Yezîd) kelimesi tür olarak isimdir. “Zâlim, kâfir, câir yani i’tidâl ve caddeden çıkıp sapa giden, zulmeden, insafsız, adâletsiz, haksız, zorba, duygusuz, haşin, kalpsiz vb. anlamlara karşılık gelen bu isim yani Yezîd, 2. Emevi halifesi ve Hz. Muaviye’nin

oğludur. (URL-2, 2010-2018) Kelimenin kökü د ي ز harflerinden oluşur.(er-Râzî, 1999:139)

علي (Alî) kelimesi tür olarak isimdir. Hz Peygamber'in damadı ve dört halifenin sonuncusudur. (Serinsu vd., 2009:13) Kelime kök olarak ع ل ي harflerinden oluşur. (er-Râzî, 1999:217)

تفریق (tefrîk) kelimesi tür olarak isimdir. “Parçalanma, ayrılma, gruplaşma, firkalaşma, nifak, doğruluğu din ve akıl yoluyla belirlenmiş olan konularda ayrı hareket etme” (Serinsu vd., 2009:356) vb. anlamlara gelir. ق ر ف harflerinden oluşur.

1.1.6. Yukarı Çarşı Câmî Dış Kitâbesi

Yâ İlâhî bu makâmı dâimâ âbâd kıl

Bunda gelip şalât iden ihvânı pûr nûr kıl sene 1289 (Miladi 1872/1873)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: İlâhî, âbâd, makâm, salât, ihvân, nûr

الهي (ilâhî) kelimesi tür olarak isimdir. Allah'a ait, Allah'la ilgili, Rabbim (Serinsu vd., 2009:164) vb. anlamlara gelir. Kökü ا ل ه harflerinden oluşur.

آباد (âbâd) kelimesi tür olarak isimdir. “Ebet, dâimî, bâkî, ezeli, ebedî, sonsuz zaman, uzun müddet, sonsuzluk, uzun zaman” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ا ب د harflerinden oluşur.

مقام (makâm) kelimesi tür olarak isimdir. “Oturulan yer, durulan yer, ayağın bastığı yer, topluluk, mevki” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü م و ق harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

صلاة/صلوات (salât) kelimesi tür olarak isimdir. Namaz demektir. Namaz Allah’a imandan sonra her Müslümanın yerine getirmesi gereken İslam’ın beş temel esasından biri. (Serinsu vd., 2009:273) Kökü و ل ص harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

إخوان (ihvân) kelimesi tür olarak isimdir. “Kardeşler, aynı dine bağlı kişiler, samîmî candan dostlar” (Serinsu vd., 2009:163) anlamına gelir. Kökü و أ خ harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

نور (nûr) kelimesi tür olarak isimdir. “Aydınlık, parlaklık, ışık, elle tutulup gözle görülemeyen ama hissedilen parıltı, insanı neşelendiren coşku, güzellik, ferahlık, İslam dini, Kur’ân-ı Kerîm” (Serinsu vd., 2009:286) vb. anlamlara gelir. Kökü ن و ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.2. Merkez İlçe Mezar Kitâbelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri

1.2.1. Bartın Şehir Mezarlığı

1.2.1.1.Mezar Taşı 1

Hüve'l-Bâkî

Şu cihan bağına geldim bir mürüvvet görmedim

Derdime dermân aradım bir i'lacın bulmadım

Hasretâ fânî cihânda tûl-ı ömür sürmedim

Meḥmed Usta'nın zevcesi

Merḥûme Fâtıma Hâtûn

Rûḥuna Fâtıḥa

Sene 1241 (M.1825/1826)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Hû, Bâkî, mürüvvet, fânî, tûl, ömür, zevce, merhûme, Fâtıma, Fâtıha

هو (Hüve,hû) kelimesi tür olarak isim (zamir) dir. Arapçada müzekker (erkek) kelimeler için kullanılan o manasında bir kelimedir. Kökü و ه harflerinden oluşur.

باقى (Bâkî) kelimesi tür olarak isimdir. “Ölümsüz, devamlı, kalıcı, ebedi, sürekli, bütün varlıklar yok olduktan da zatıyla var olacak tek varlık anlamında Allah’ın esmâ-i hüsnâsından biri” (Serinsu vd., 2009:32) vb. anlamlara gelir. Kökü ب ق ي harflerinden oluşur.(URL-1, 2010-2018)

فانى (fânî) kelimesi tür olarak isimdir. Fânî, ölücü, yok olan, geçici, ölümlü, zâil olan (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ف ن ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

طول (tûl) kelimesi tür olarak isimdir. Uzun, boy, uzun olmak, uzunluk, mesafe, boylam (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ط و ل harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

عمر (ömür) kelimesi tür olarak isimdir. Hayat, yaş, ömür, yaşamak, vb. anlamlara gelir. Kökü ع م ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

زوجة/ زوجه (zevce) kelimesi tür olarak isimdir. Karı, zevce, avrat, eş, hanım vb. anlamlara gelir. Kökü ز و ج harflerinden oluşur.

مرحومة /مرحومه (merhûme) kelimesi tür olarak isimdir. Merhûme, rahmetlenen, rahmetli kadın vb. anlamlara gelir. Kökü م ر ح harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

فاطمة/فاطمة (Fâtıma) kelimesi tür olarak isimdir. Arapça özel isimdir. Çocuğu süttten kesen, ayıran, ipi kesen (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ف ط م harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

فاتحة /فاتحه (Fâtıha) kelimesi tür olarak isimdir. Ölülerin ruhlarına Fâtıha’yı- Şerîf okumak anlamındadır. Kökü ف ت ح harflerinden oluşur.

1.2.1.2. Mezar Taşı 2

Hüve'l-Bâkî

Bartın redîf taburu kâtibi

İbrahim Efendinin (kâim) kayın pederi

Merhûm ve mağfûrun leh Silistre

Muhâcirlerinden O'şmân Efendinin

Rûhi için el-fâtiha

sene 1212 (M.1797/1798)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Kâtib, kâim, mağfûr, muhâcir

كاتب (kâtib) kelimesi tür olarak isimdir. Kâtib, yazan, yazıcı, yazar, sekreter, âlim (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ك ت ب harflerinden oluşur.

قائم (kâim) kelimesi tür olarak isimdir. Zamanla değişerek kayın peder şeklini almış. Gerçek baba değil ama onun yerini tutmuş, doldurmuş anlamında kullanır. (URL-2, 2010-2018) Kökü ق و م harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مغفور (mağfûr) kelimesi tür olarak isimdir. Rahmetlik olmuş, affi için duâ edilen, ölen kimse (Yeğın, 371, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ف ر غ harflerinden oluşur.

مهاجر (muhâcir) kelimesi tür olarak isimdir. “Göç eden, hicret eden, yerleşmek üzere yurdundan başka bir yere giden kimse” (Serinsu vd., 2009:243) vb. anlamlara gelir. Kökü ه ج ر harflerinden oluşur.

1.2.1.3.Mezar Taşı 3

Hüve'l-Bâkî

Yâ İlâhi ol-mübârek ism-i pâkin i'zzeti

Hem Rasûlün Fahr-ı Âlem Şâh-ı Kevneyn hürmeti

Eyle kabrim Ravza-i Cennet yâ İlâhe'l-Âlemîn

Gece gündüz eylesünler hûr-i gılmân hizmeti

Zekeriya oğlu Hacı Mehmed Efendi rûhuna

Fâtiha sene (1)130 1130 (M.1717/1718)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Mübârek, ism, izzet, Rasûl, fahr, âlem, kevneyn, hürmet, ravza, hizmet

مبارك (mübârek) kelimesi tür olarak isimdir. “Bereketli, hayırlı, uğurlu, kutlu, feyizli, sevilen, beğenilen ve yüce kabul edilen şeyler için kullanılan bir saygı sözü” (Serinsu vd., 2009:254) vb. anlamlara gelir. Kökü ب ر ك harflerinden oluşur.

اسم (isim,ism) kelimesi tür olarak isimdir. İsim, ad vb. anlamlara gelir. Kökü س م و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

عزة / عزت (izzet) kelimesi tür olarak isimdir. “Âlikadirlik, onur, öz saygısı, haysiyet, kuvvet, kudret, kıymet, değerli, aziz olmak, gurur, vakar” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ع ز ز harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

رسول (Rasûl) kelimesi tür olarak isimdir. “Allah tarafından kendisine yeni bir kitap verilen, inanları hak dine çağırarak, dini ve toplumsal hayatı Allah’ın emirlerine göre düzenlemekle görevli olan peygamber, nebi, Allah’ın elçi” (Serinsu vd., 2009:304) vb. anlamlara gelir. Kökü ر س ل harflerinden oluşur.

فخر (fah) kelimesi tür olarak isimdir. “Övünmek, kıvanç, ululanmak, şeref, iftihar etmek” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ف خ ر harflerinden oluşur.

عالم (âlem) kelimesi tür olarak isimdir. “Yeryüzü ve gökyüzündeki nesnelere oluşturduğu bütün evren; gökyüzünde görünen ve görünmeyen gök cisimleri, yıldızlar, kâinat, dünya, cihan, yer yuvarlağı, halk, topluluk, insanlar” (Serinsu vd., 2009:14) vb. anlamlara gelir. Kökü ع ل م harflerinden oluşur.

كونين (kevneyn) kelimesi tür olarak isimdir. “İki dünya, iki kâinat, iki evren, iki hayat” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ك و ن harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

حُرْمَةٌ /حرمت (hürmet) kelimesi tür olarak isimdir. “Şeref, haysiyet, riâyet, itibâr, ikrâm” (Sami, 1966:545) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ر م harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

روضة (ravza) kelimesi tür olarak isimdir. “Güllük, çiçeklik, yeşillik, bahçe” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ر و ض harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

خدمة (hizmet) kelimesi tür olarak isimdir. Birisinin işini görme, insan, hayvan ve bitkinin gelişimi için gerekli işler (Sami, 1966:574) vb. anlamlara gelir. Kökü خ د م harflerinden oluşur.

1.2.1.4. Mezar Taşı 4

Hüve'l-Bâkî

Ulemây-ı benâmdan Kudüs-ü Şerîf

Kazısı merhûm Zağferanbolu'lu (Safranbolu'lu)

el-hac Ahmed Rif'aç Efendi

Zevcesi Değirmencizâde

Hacı Hafız Hüseyin Efendi

Kerîmesi Hatîcetüzzehrâ

Hanımın rûhuna el-fâtiha

Ketebehû merhûmenin mahdûmu Mahmûd Celâl ğufira lehû

(sene) 1330 (M.1911/1912)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Ulemâ, şerîf, kadı, Ahmed, hafız, kerîme, ketebe, mahdûm, Mahmûd, Celâl, ğufira

علماء / علماء (ulemâ) kelimesi tür olarak isimdir. Âlim kelimesinin çoğuludur. “Âlim, bilgin, iyi bilen haqqıyla bilen, bilgili, temel İslam bilgilerini aldıktan sonra belirli bir ilim dalında daha çok ilerleyip uzmanlaşan kimse” (Serinsu vd., 2009:15) vb. anlamlara gelir. Kökü م ل ع harflerinden oluşur.

شريف (şerîf) kelimesi tür olarak isimdir. “Şerefli, asaletli, saygın, onurlu, yüce, Allah'ın koymuş olduğu helal ve haram sınırlarına uyararak din bilincini yükselten kimse, Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan gelen mü'min” (Serinsu vd., 2009:340) vb. anlamlara gelir. Kökü ش ر ف harflerinden oluşur.

قاضي (kadı) kelimesi tür olarak isimdir. “Hâkim, yargıç, İslam fihhına göre hukûkî anlaşmazlıkları ve davaları karara bağlamak için devletçe tayin edilen görevli, hâkim” (Serinsu vd., 2009:189) vb. anlamlara gelir. Kökü ق ض ى harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

احمد (Ahmed) kelimesi tür olarak isimdir. “Daha çok hamdeden, çok öğülmeye ve medhedilmeğe layık, çok sevilen, beğenilmiş, Hz. Peygamber’in bir ismi” (Yeğın, 12, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح م د harflerinden oluşur.

حافظ (hâfız) kelimesi tür olarak isimdir. Kelime olarak ezberleyen, muhâfaza eden, koruyan, saklayan, unutmayan kimse manasında olan bu kelime terim olarak Kur’ân-ı Kerîm’i başından itibaren sonuna kadar ezberleyip okuyabilen insanlara verilen isimdir. (Serinsu vd., 2009:114) Kökü ح ف ظ harflerinden oluşur.

كريمة/كريمة (kerîme) kelimesi tür olarak isimdir. “Kız evlâd, kendine ikrâm edilmiş kimse, şerefli, güzîde” (Yeğın, 333, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ك ر م harflerinden oluşur.

کتبه/کتبه (ketebe) kelimesi ketebe (کتب) fiili ile hu (ه) zamirinin birleşmesinden oluşan o yazdı anlamında bir kelimedir. O yazdı anlamındadır. ك ت ب tür olarak fiildir. O yazdı anlamındadır. ه zamiri tür olarak isimdir. O anlamındadır.

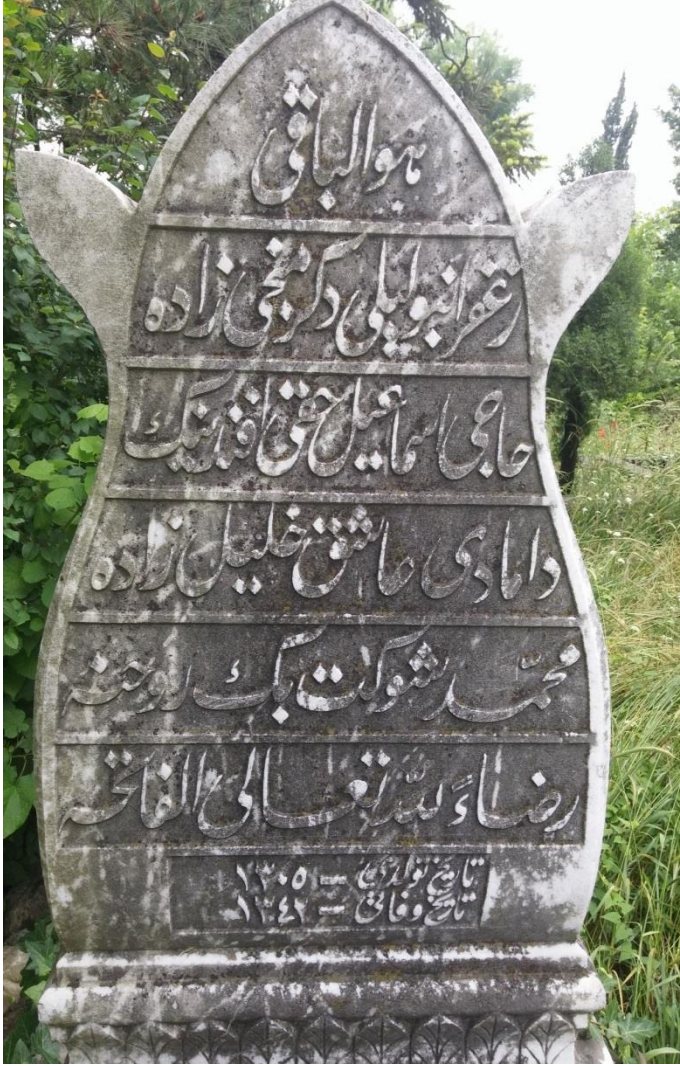
مخدوم (mahdûm) kelimesi tür olarak isimdir. Oğul, evlat, kendisine hizmet olunan (Yeğın, 373, t.y.) anlamındadır. م خ د م harflerinden oluşur.

محمود (Mahmûd) kelimesi tür olarak isimdir. “Medh olmaya müstehak, medhe layık, öğülmüş, medh ü senâ olunmuş” (Yeğın, 375, t.y.) vb. anlamlara gelir. ح م د harflerinden oluşur.

جلال (Celâl) kelimesi tür olarak isimdir. “Nihayet derecede büyüklük, azamet, hiddetlilik, hışım” (Yeğın, 78, t.y.) vb. anlamlara gelir. ل ل ج harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

غُفِرَ (ğufira) kelimesi tür olarak fiildir. Bağışlandı manasındadır. ر ف غ harflerinden oluşur.

1.2.1.5. Mezar Taşı 5

Hüve'l-Bâkî

Zağferanbolu'lu (Safranbolu'lu) değirmencizâde

Hacı İsmâil Hakkı Efendinin

Damadı Âşık Halîlzâde

Meḥmed Şevket Bey rûhuna

Rızâ en lillâhi Te'âle'l-fâtiḥa

Târiḥ-i tevellüdü-1305 (M. 1887/1888)

Târiḥ-i vefâtı-1342 (M. 1923/1924)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Âşık, Şevket, rızâ, târih, tevellüd, vefât

عاشق (âşık) kelimesi tür olarak isimdir. “Çok fazla seven, mübtela, birisine tutkun, saz şairi” (Yeğin, 39, t.y.) vb. anlamları vardır. ع ش ق harflerinden oluşur.

شوكت (Şevket) kelimesi tür olarak isimdir. “Kuvvet, heybet, pâdişaha mahsus olan heyet ve saltanat” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamları vardır. ش و ك harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

رضاء (rızâ) kelimesi tür olarak isimdir. “Razı olma, hoşnut olma, memnun olma, bir şeyi kendi hür iradesiyle isteme, kabul etme, benimseme” (Serinsu vd., 2009:306) vb. anlamları vardır. Kökü ر ض و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

تاريخ (târih) kelimesi tür olarak isimdir. Bir olayın vukû’ bulduğu vakit (Sami, 1966:372) vb. anlamları vardır. Kökü أ ر خ harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

تولد (tevellüd) kelimesi tür olarak isimdir. Doğma, dünyâya gelme, velâdet vb. anlamları vardır. (Sami, 1966:453) د ل د harflerinden oluşur.

وفاة/وفات (vefât) kelimesi tür olarak isimdir. Ölüm, fevt, mevt, ölmek vb. anlamları vardır. (Sami, 1966:1494) و ف ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.2.1.6. Mezar Taşı 6

Hüve'l-Bâkî

Yirmi sene Bartın Mekteb-i

Rüşdiyyesinde şülûs hocalığı eden

Kaŝtamonulu Haŝtât Mehmed

Efendinin rûhuna el-fâtiha

Fi 15 Teşrin-i Evvel sene 1311 (M. 27 Ekim 1895)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Sene, mekteb, rüşdiye, sülûs, hattât

سنه (sene) kelimesi tür olarak isimdir. Yıl, sâl vb. anlamlara gelir. (Sami, 1966:739)
• ن س harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مكتب (mekteb) kelimesi tür olarak isimdir. “Yazacak yer, yazıp okunacak yer, büro, yazıhâne, ofis, makam, yazı yazılan yer, sıra yazı masası” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. ك ت ب harflerinden oluşur.

رشدیہ/رشدیۃ (rüşdiye) kelimesi tür olarak isimdir. “Rüş; erginlik, reşitlik, doğruluk, akıllı olmak, rüşte ermek reşit olmak, hayır ve şerri bilmek, hidâyet, doğru yolu bulmak” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Rüştiye ise Tanzimat (1839) sonrasında açılan, ortaöğrenim amaçlı Osmanlı eğitim kurumu. د ر ش د harflerinden oluşur.

ثلث (sülûs) kelimesi tür olarak isimdir. “Bir şeyin üçte biri, üçte bir, üç cüzde bir cüz, bir nesnenin üç cüzünden bir cüzü, unvan ve kitâbelerin tahrîrine mahsus malum hatt-ı celî, sülûs hattı, yazısı” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. ث ل ث harflerinden oluşur.

خطاط (hattât) kelimesi tür olarak isimdir. Çok güzel yazı yazan san'atkâr (Yeğın, 205, t.y.) vb. anlamlara gelir. ط ط خ harflerinden oluşur.

1.2.1.7. Mezar Taşı 7

Hüve'l-Bâkî

Ya İlâhî gelmişim dîvânına rahmet et bana

Meskenim lütfunla Cennet et yâ Rabbenâ

Çün ecel geldi erişdi târumâr etti beni

Râzıyım el-hükmü lillâh bu imiş emr-i Hüdâ

Dâmâne O'şmân Ustanın

Kayın vâlidesi Emîne

Hanımın rûhuna el-fâtiha

Sene 1328 fi Rebû'l-Evvel sene 1326 ve fi Mart 8 (M. 21 Mart 1910)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Rahmet, lütf, emr, vâlide, Emîne, rûh, Rebîu'l-Evvel

رحمت (rahmet) kelimesi tür olarak isimdir. “İncelik, sevgi, şefkat, merhamet, birinin suçunu bağışlama, yargılama, affetme, sevap, lütuf ve ihsân” (Serinsu vd., 2009:300,301) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ح م harflerinden oluşur.

لطف (lutf) kelimesi tür olarak isimdir. “İhsân, iyilik, yumuşaklık, naziklik, saygı, iyi ve yumuşak davranma, ihsân etmek, iyilik etmek, yardım, şefkat, acımak, hediye, hoşluk, yumuşak ve nazik olmak, nezaket, kibarlık” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ل ط ف harflerinden oluşur.

امر (emr) kelimesi tür olarak isimdir. Emir, buyrultu, fermân, iş, buyruk vb. anlamlara gelir. Kökü ا م ر harflerinden oluşur.

والدة/والده (vâlide) kelimesi tür olarak isimdir. Anne, ana, mâder, doğum yapan kadın, vâlide, ebe vb. anlamlara gelir. Kökü و ل د harflerinden oluşur.

أمينه (Emîne) kelimesi tür olarak isimdir. “Güvenilir, kalbinde korku ve endişe olmayıp rahat ve âsûde olan” (URL-2, 2010-2018) anlamında bir kadın ismidir. Kökü ا م ن harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

روح (rûh) kelimesi tür olarak isimdir. “İnsanda ve hayvanda canlılık unsuru, hayat, can, öz, Hz.Muhammed’e Allah’ın göndermiş olduğu kitap, Cebrâil, Îsâ” (Serinsu vd., 2009:309) vb. anlamlara gelir. Kökü ر و ح harflerinden oluşur.

ربيع الاول (Rebîu'l-Evvel) terkibi Arapça bir terkip olup hicri ayların üçüncüsüdür. ربيع (rebi') kelimesi tür olarak isimdir. İlkbahar, yeşil ot, çayır vb. anlamlara gelir. Kökü ر ب ع harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018) الاول (evvel) kelimesi tür olarak isimdir. İlk, ilk olan, birinci vb. anlamlara gelir. Kökü ا و ل harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.2.1.8. Mezar Taşı 8

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bâkî

Ey zâ'ir ben de bir zamân

Bulunduğun şu muhîṭ-i fânide

Per u bal gibi uçar idim her ân

Gülistân-ı ömr-i bahârımda

Vatanî hizmeti îfâ idüb

Visâl-i yâre şitâb iken

Felek pençe-i bi-emânını takub

Ebeveynimin ağûş-ı kıymetinden

Alıp soktu turâb-ı deme

Şimdi muhtâç olduğum bir Fâtîha'yı

İhsân idersen bana

Sana da bahşedenler bulunur

fî 16 Nisan sene 1926 (Milâdi)

fî 4 Şevvâl sene 1344 (Hicrî)

Zağferanbolu'nun (Safranbolu'nun) Kazı Bükü kıyısından

Molla oğullarından Esad oğlu Bartın tahrîrât

Kalemi ketebesinden Hüseyin Avni...³

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Hay, zâir, muhît, ifâ, visâl, felek, emân, turâb, ebeveyn, adem, muhtâç, ihsân, tahrîrât, kalem

حى (Hayy) kelimesi tür olarak isimdir. “Varlığı devamlı olan, hayat sahibi, ölmeyen diri, her şeyin varlığı onun varlığına bağlı olan anlamında Allah'ın Esmâ-i Hüsnâ'sından biri.” (Serinsu vd., 2009:130) Kökü ح ي ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

زائر (zâir) kelimesi tür olarak isimdir. “Ziyaret eden, ziyaretçi, hatır sormaya görmeye giden, seyirci” (Yeğin, 780, t.y.) anlamındadır. Kökü ز و ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

محيط (muhît) kelimesi tür olarak isimdir. “İhata eden, etrafını kuşatan, çeviren, etrâf” (Yeğin, 449, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ي ط harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

إيفاء / ايفاء (îfâ) kelimesi tür olarak fiildir. Bu kelime اوفى fiilinin mastarı olup aslı وفي dir. Sözüne yerine getirme sözüne tutma gibi manalara gelir. وفي harflerinden oluşur. (er-Râzî, 1999:343)

³ Bu kitabenin son kısmı, tahrip olduğundan dolayı okunamamıştır.

وصال (visâl) kelimesi tür olarak isimdir. “Vasıl olmak, sevdiğine ulaşmak, kavuşmak, ayrılıktan kurtulmak” (Yeğın, 766, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü و ص ل harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

فلك (felek) kelimesi tür olarak isimdir. “Gök, gök katı, devir, büyük ve dairevi olan şey, her gök seyyâresinin gezdiği âlem, dünya, âlem” (Yeğın, 153, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ف ل ك harflerinden oluşur.

امان (emân) kelimesi tür olarak isimdir. Korkusuzluk, emin, emniyet, afv vb. anlamlara gelir. (Sami, 1966:162) Kökü ا م ن harflerinden oluşur.

تراب (turâb) kelimesi tür olarak isimdir. Toz, toprak, (Sami, 1966:392) vb. anlamlara gelir. Kökü ت ر ب harflerinden oluşur.

ابوين (ebeveyn) kelimesi tür olarak isimdir. Bu kelimenin aslı ابو dür. ابوين kelimesi genellikle anne baba için kullanılır. Kökü ا ب و harflerinden oluşur. (el-Feyûmi, 2, t.y.)

عدم (adem) kelimesi tür olarak isimdir. “Yokluk, fıkân, olmama, bulunmama, vücudun zıttı” (Yeğın, 6, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ع د م harflerinden oluşur.

محتاج (muhtâc) kelimesi tür olarak isimdir. “İhtiyacı olan, akşam evinde yiyeceği bulunmayacak derecede fakir olan, bir şey kendine lazım olan kimse, bir eksiğini tamamlamak isteyen, fakir” (Yeğın, 450, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح و ج harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

احسان (ihsân) kelimesi tür olarak isimdir. “İyilik etme, iyi ve güzel davranma, güzel yapma, bağışlama, bağışta bulunma, ikrâm etme” (Serinsu vd., 2009:161) vb. anlamlara gelir. Kökü ح س ن harflerinden oluşur.

تحريرات (tahrirât) kelimesi tür olarak isimdir. “Yazıyı ve hesâbı temize çekmek, yazmak, kaleme almak, yazıyı ve hesabı beyaza çekmek, yazıp beyan etmek, kayıt etmek, deftere geçirmek” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ر ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

قلم (kalem) kelimesi tür olarak isimdir. Kalem, oku, stil, bölüm, daire, büro, yazı (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ق ل م harflerinden oluşur.

1.2.1.9. Mezar Taşı 9

Hüve'l-Bâkî

Yâ İlâhi gelmişim divânına rahmet et bana

Lütfun ile meskenimi kıl Cennet yâ Rabbenâ

Çün ecel geldi târumâr etti beni

Râzıyım el-ḥükmü lillâh bu imiş emr-i Hudâ

Osman Ustazâde Hacı Meḥmed Ağa

Maḥdûmu Hacı Mustafâ Efendinin

Rûhıyçün rızâ en lillâhi Fâtiḥa

8 Şafer sene 1335 târîh-i vefâtı 20 Teşrîn-i Şânî 1332 (M. 4 Aralık 1916)

sinni 68

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Mesken, Teşrîn-i Sâni, sinn

مسكن (mesken) kelimesi tür olarak isimdir. Ev, sakin olunan yer, hâne (Yeğin, 416, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü س ك ن harflerinden oluşur.

تشرین الثانی (Teşrîn-i Sâni) bu kelime تشرین (teşrin/tişrin) ve الثانی (sani) kelimelerinden oluşmuş Arapça bir terkiptir. Rûmî aylardan dokuzuncu ayın adıdır. تشرین (teşrîn/tişrîn) kelimesi Süryanice bir kelime olup Rûmî takvime göre yılın on ve on birinci aylarına verilen isimdir. الثانی (Şânî) kelimesi tür olarak isimdir. İkinci anlamındadır. Kökü ن ي ث harflerinden oluşur.

سنّ (sinn) kelimesi tür olarak isimdir. Yaş, yaşanmış olan zaman, diş (Yeğin, 632, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü س ن ن harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.2.2. Ebu Derda Türbesi Mezarlığı

1.2.2.1. Mezar Taşı 10

Hüve'l-Bâkî

Çerkes eşrâfindan

Ƙara Ağazâde ve Bartın redîf

Yüzbaşılardan merhûm

Meħmed A'bdullah Efendi'nin

Ruħıyçün el-fâtiħa

sene 1321 (M.1903/1904)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Eşrâf, redîf, Abdullah

اشراف (eşrâf) kelimesi tür olarak isimdir. Şerefliler, ileri gelen büyükler (Yeğın, 137, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ش ر ف harflerinden oluşur.

ردیف (redîf) kelimesi tür olarak isimdir. “Arkadan gelen birisinin ardından giden, birbiri ardınca zuhur etmek, terhis olup ihtiyâta geçen asker” (Yeğın, 577, t.y.) vb. manaları vardır. Redif, Osmanlı'nın son zamanlarında kurulan askeri birliklere verilen addır. ر د ف harflerinden oluşur.

عبدالله (Abdullah) kelimesi tür olarak isimdir. Abdullah, Allah'ın kulu manalarına gelir. عبد (abd) ve الله (Allah) kelimelerinden oluşmuş bir terkiptir. عبد (abd) kelimesi tür olarak isimdir. Kul, Allah'ın yarattığı her şey, mahlûk, insan (Serinsu vd., 2009:1) vb. manaları vardır. Kökü د ب ع harflerinden oluşur. الله (Allah) kelimesi de tür olarak isimdir. “Esmâ-ı Hüsnâ'nın içerdiği tüm isimlerin anlamlarını kendisinde toplayan, gerçek ve mutlak olan tek ilâha işaret eden özel isimdir.” (Serinsu vd., 2009:16) Kökü ؤ ل ء harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.2.2.2. Mezar Taşı 11

Hüve'l-Ḥayyü'l-Bâkî

Olıcak (olunca) fermân-ı Ḥaqq ister icâbet da'vete

Emrine muṭî' olan cümle ererler i'zzete

A'zm idüp gitti beḳâ mülküne bir merd-i saḫî

El çeküb fâni cihândan erdi ḳurb-ı raḫmete

Saḫlıḫında rûz-ı ūeb ikrâm iderdi Â'leme

Ḥânesinde nice kimse el sunardı ni'mete

el-Fâtiḫa

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: İcâbet, da'vet, muṭî', izzet, mülk, merd, kurb, ikrâm, âlem, ni'met

إجابة/اجابت (icâbet) kelimesi tür olarak isimdir. “Çağrıya olumlu karşılık verme, Allah’ın kendisine yapılan dualara karşılık vermesi, bir anlaşmada tarafların anlaşma şartlarını kabul etmeleri” (Serinsu vd., 2009:155,156) vb. manaları vardır. Kökü ج و ب harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

دعوت/دَعْوَةٌ (da’vet) kelimesi tür olarak isimdir. “Davet, çağrı, çağırmak, davet etmek, dua, ziyafet, istek, düğüne ziyafete ve yemeğe çağırmak” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları vardır. Kökü د ع و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مطيع (mutî) kelimesi tür olarak isimdir. “İtaatli, itaatkâr, itaat eden, söz dinleyen, yumuşak başlı” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları vardır. Kökü ط و ع harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

عِزَّة (izzet) kelimesi tür olarak isimdir. “Değer, îtibâr, şeref, yücelik, kuvvet ve kudret, galebe, üstünlük, büyüklük” (Serinsu vd., 2009:186) vb. manaları vardır. Kökü ع ز ز harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

ملك (mülk) kelimesi tür olarak isimdir. “Mal, yer, bina, hükûm ile bir şeyin zapt ve tasarrufu, izzet, azamet, şevket, ...mâlik olmak” (Yeğîn, 481, t.y.) vb. manaları vardır. Kökü م ل ك harflerinden oluşur.

مرد (merd) kelimesi tür olarak isimdir. “Yiğit, sözünün eri, güvenilir (kimse), erkek, özü sözü doğru olan, özü sözü doğru yiğit, çevik, zinde, hareketli” (URL-2, 2010-2018) vb. manaları vardır. Kökü م ر د harflerinden oluşur.

قرب (kurb) kelimesi tür olarak isimdir. “Yakınlık, yakında oluş, yakın olmak, yakınlık kazanmak” (Yeğîn, 345, t.y.) vb. manaları vardır. Kökü ق ر ب harflerinden oluşur.

اکرام (ikrâm) kelimesi tür olarak isimdir. “Ağırlamak, hürmet etmek, saygı göstermek, iltifat olarak bir şeyler vermek, Allah’ın lütfu ve ihsânı” (Yeğîn, 262, t.y.) vb. manaları vardır. Kökü ا ك ر م harflerinden oluşur.

عالم (âlem) kelimesi tür olarak isimdir. “Yeryüzü ve gökyüzündeki nesnelere oluşturduğu bütün evren, gökyüzünde görünen veya görünmeyen gök cisimleri, yıldızlar, kâinat, dünya, cihân, yer yuvarlağı” (Serinsu vd., 2009:14) vb. manaları vardır. Kökü ع ل م harflerinden oluşur.

نعمت (ni'met) kelimesi tür olarak isimdir. “İyilik, mutluluk, bağış, ihsân, hayırlı mal, servet, varlık, yiyecek, içecek gibi şeyler, ekmek” (Serinsu vd., 2009:282) vb. manaları vardır. Kökü ن ع م harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.2.2.3. Mezar Taşı 12

Hüve'l-Bâkî

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân

Bi-ḥaḳ-kı A°rş-ı A°zam Nûr-ı Qur'ân

Edeler rûḥuma bir Fâtiḥa ihsân

Sancağdâr mahallesinden yumurtacı

Ubbâdeẓâde Hacı Hüseyin Ağa'nın rûhuna Fâtîha

sene 1333 21 Zilhicce (M. 30 Ekim 1915)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Arş, Kur'ân, nûr, mağfiret, ibâd

عرش (arş) kelimesi tür olarak isimdir. "Sakıf, serîr, dam, taht, çatı, erîke, fevkiyyet, ulviyyet" (Yeğîn, 32, ts./trz.) vb. manaları vardır. Kökü ع ر ش harflerinden oluşur.

قرآن (Kur'ân) kelimesi tür olarak isimdir. Allah tarafından Hz. Muhammed'e (s.a.s.) Cebrâil (as) aracılığı ile gönderilen ve insanlığın dünya ve ahiret saâdet düstûrlarını içeren kutsal ve en son ilâhî kitâbın adı olup lugat da; "Kur'ân, kırâatten; tilâvet, okumak, cem' ve zammolunmuş, okunmuş" (Yeğîn, 343, t.y.) manalarına gelir. Kökü أ ر ق harflerinden oluşur.

نور (nûr) kelimesi tür olarak isimdir. "Aydınlık, parlaklık, ışık, elle tutulup gözle görülemeyen ama hissedilen parıltı, insanı neşelendiren coşku, güzellik, ferahlık, İslâm dini, Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın verdiği hidâyet" (Serinsu vd., 2009:286) vb. anlamlara gelir. Kökü ن و ر harflerinden oluşur.

مغفرت (mağfiret) kelimesi tür olarak isimdir. "Örtme, gizleme, bağışlama, af, yargılama" (Serinsu vd., 2009:219) vb. anlamlara gelir Kökü م غ ف ر harflerinden oluşur.

عباد (Ubbâd) kelimesi tür olarak isimdir. Kullar, Allah kulları (Yeğîn, 245, t.y.) manasına gelir. Kökü ع ب د harflerinden oluşur.

1.2.2.4. Mezar Taşı 13

Hüve'l-Bâkî

Dikkat eyle naẓar eyle şü mezarım taşına

Âkil isen ġâfil olma aklını al başına

Salınıp gezerken bak neler geldi başıma

Âkıbet turâb oldum taş dikildi başıma

Bilâl oğlu merhûm el-hâc Şeref

Ağa'nın rûhıyçün Fâtiha

sene 1271 (M. 1854/1855)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Nazar, âkil, ğâfil, şeref

نظر (nazar) kelimesi tür olarak isimdir. “Göz atmak, mülâhaza, düşünmek, bakmak, imrenerek bakmak, düşünce, yan bakış, kötü bakış, göz değmesi” (Yeğın, 533, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ن ظ ر harflerinden oluşur.

عاقل (âkil) kelimesi tür olarak isimdir. “Akıllı, akil, akıl sahibi, uslu, anlayışlı, gerçeği gören, idrâk eden” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ع ق ل harflerinden oluşur.

غافل (ğâfil) kelimesi tür olarak isimdir. “Gâfil, aldanan, dikkatsiz, ilgisiz, kayıtsız, unutucu” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü غ ف ل harflerinden oluşur.

شرف (şeref) kelimesi tür olarak isimdir. “Yükseklik, yücelik, büyüklük, insanlar arasında mu'teber ve makbûl olmak, büyük bir makâm sahibi olmak” (Yeğın, 655, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ش ر ف harflerinden oluşur.

1.2.2.5. Mezar Taşı 14

Vidin zaptıye yüz

Başısı es-seyyîd O'smân

Necîb Efendi'nin

Kerîmesi Bartın

Taburu Kâtibi Mehmed

A'î Efendinin zevcesi

Ṭarîq-i A'liyye Nakşibendiye'den

...halife Şâliha Nazîfe⁴

Hâtûn ve kâffe-i ehl-i îmân

Ervâh-ı şerîfesi için Fâtiha

fi 29 Şevval sene 1313(M. 13 Nisan 1896)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Seyyîd, tarîk, âliyye, Sâliha, nazîfe, kâffe, ervâh

سَيِّد (Seyyîd) kelimesi tür olarak isimdir. “Efendi, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) soyundan olan, onun izinden giden, temiz ve fazilet sahibi Müslüman zât” (Yeğin, 626, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü س و د harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

طَرِيق (tarîk) kelimesi tür olarak isimdir. “Yol, çığır, iz, caddeden geniş yol, cadde, meslek” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ط ر ق harflerinden oluşur.

عَالِيَة (âliyye) kelimesi tür olarak isimdir. “Yüksek, yüksek olan, yüce, üstün, âli” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ع ل و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

صَالِحَة (Sâliha) kelimesi tür olarak isimdir. “İşe yarar, elverişli, uygun iyi, haklı olan, itikatlı, dindâr, dînî emirlere uyan, faziletli, ehl-i takva” (Yeğin, 626, t.y.) kadın anlamına gelir. Kökü ص ل ح harflerinden oluşur.

نَظِيفَة (nazîfe) kelimesi tür olarak isimdir. Temiz, pâk, nazik (Yeğin, 533, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ن ظ ف harflerinden oluşur.

كَافَّة (kâffe) kelimesi tür olarak isimdir. Hep, bütün, cümle (Yeğin, 314, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ك ف ف harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

أَرْوَاح (ervâh) kelimesi tür olarak isimdir. Rûhlar, canlar (Yeğin, 132, t.y.) manasına gelir. Kökü ا ر و ح harflerinden oluşur.

⁴ Bu kelime, mezar taşının zarar görmesinden ötürü okunamamıştır.

1.3. Merkez İlçe Diğer Kitâbelerdeki (Köprü, Hamam, Hâne, Çeşme, Kuyu) Arapça Kelimelerin Özellikleri

1.3.1. Ordu Yeri Köprüsü Kitâbesi

A°vn-ı Hakk'la ehl-i himmet sa°y idüp oldu binâ saye-i a°dl-i Hamîd Hân'da bu
cisri dil- küşâ

Hakk murâdın eylesin ihsân buna bezl ide.....⁵sa°y eden ehl-i
vefâ

Hilmiyâ târîh-i inşâsı bin üç yüz yedide oldu tamam gurre-i mâh-ı Muharrem'de
şehâ

sene 1307 (M.1889/1890)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Sa'y, adl, Hamîd, cistr, ihsân, bezl, ehl, vefâ,
gurre, Muharrem

⁵ Bu satırdaki birkaç kelime, mezar taşının zarar görmesinden ötürü okunamamıştır.

سعى (sa'y) kelimesi tür olarak isimdir. “Çalışma, çalışıp çabalamak, gayret sarfetmek, bir maksadın husûlü için elden geleni yapmak” (Yeğın, 612, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü س ع ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

عدل (adl) kelimesi tür olarak isimdir. “Doğruluk, eşitlik, denklik, aşırılıktan uzak ve dengeli olma, her şeye hakkını verme” (Serinsu vd., 2009:4)vb. anlamlara gelir. Kökü عد ل harflerinden oluşur.

حميد (Hamîd) kelimesi tür olarak isimdir. “Senâ edilmeğe, methedilmeğe, elyâk olan, dünya ve ahirette hamd kendisine mahsûs olan Allah (c.c.)” (Yeğın, 193, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح م د harflerinden oluşur.

جسر (cizr) kelimesi tür olarak isimdir. “Köprü, kantara, ” (Sami, 21966:476) vb. anlamlara gelir. Kökü ج س ر harflerinden oluşur.

احسان (ihsân) kelimesi tür olarak isimdir. “İyilik etme, iyi ve güzel davranma, güzel yapma, bağışlama, bağışta bulunma, ikrâm etme” (Serinsu vd., 2009:161) vb. anlamlara gelir. Kökü ا ح س ن harflerinden oluşur.

بذل (bezl) kelimesi tür olarak isimdir. “Harcama, sarf etme, tüketme, bağışlamak, bol bol verme, kerem, ihsân, bir şeyin vakt-i hâcette sarf olunması” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ب ذ ل harflerinden oluşur.

اهل (ehl) kelimesi tür olarak isimdir. “Hâne sakinleri, ev halkı, aile, eş, familya, sahip, erbâb, aşiret, kabile, akraba, hısım, cemâat, tâife, topluluk, millet, zevce, ,tabi, mensup, dost, bir kimsenin yakınları, akrabaları, ailesi, halk, ehil, ahâli” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ا ه ل harflerinden oluşur.

وفاء (vefâ) kelimesi tür olarak isimdir. “Dostluk, sevgide içtenlik ve devamlılık, kararlılık, sözünde durma, sözünü yerine getirme, kişinin kendisine iyilikte bulunana aynısıyla veya daha fazlasıyla karşılıklıta bulunması” (Serinsu vd., 2009:383) vb. anlamlara gelir. Kökü و ف ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

غُرَّة (gurre) kelimesi tür olarak isimdir. Aybaşı, ayın ilk gecesi, her nesnenin evveli, başı vb. anlamlara gelir. Kökü غ ر ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018) Arapça'da ayın ilk gününe gurre son gününe ise selh denir.(Eminoğlu, 2012:146)

محرم (Muharrem) kelimesi tür olarak isimdir. Muharrem ayı, haram kılınmış, yasak edilmiş, kutsal, yasaklanmış vb. anlamlara gelir. Kökü ح ر م harflerinden oluşur.

1.3.2. Kemer Köprüsü Kitâbesi

Şâhibü'l-ḥayrât ve'l-ḥasenât Çalık

Zâde İbrahim Ağa sene 1202 (M.1787/1788)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Sâhib, hayrât, hasenât

صاحب (sâhip) kelimesi tür olarak isimdir. “Sohbet edilen kimse, bir şeyi koruyan ve ona mâlik olan” (Yeğin, 599, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ص ح ب harflerinden oluşur.

خيرات (hayrât) kelimesi tür olarak isimdir. “İyilikler, güzellikler, hayırlar. Allah’ın rızası gözetilerek toplumun faydalanması için yapılan ve kişinin ölümünden sonra da amel defterine sevap yazılmasına sebep olan güzel işler.” (Serinsu vd., 2009:131) vb. anlamlara gelir. Kökü خ ي ر harflerinden oluşur.

حسنات (hasenât) kelimesi tür olarak isimdir. “Güzellikler, iyi ameller, iyilikler” (Yeğin, 200, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح س ن harflerinden oluşur.

1.3.3. Bartın Şehir Hamamı Kitâbesi

Mâşallâh

Şafha-i dehr içre

Nâmım hakkedecek rüzgâr

Ve cihân-ı bi-vefâda kala çeşmem yadigâr

Şâhibü'l-hayrât ve'l-ḥasenât ser tevvâbîni dergâh-ı âlî

Sâbıkân Bolu Voyvodası Hüseyin Ağa Çalıkzâde sene 1231 (M.1815/1816)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Mâşallâh, safha, dehr, hakk, tevvâbîn

ما شاء الله (Mâşallâh) İstihsân ve taaccüb ifadesi olarak söylenen bu ibare harf, fiil ve isimden oluşur. “Allah’ın istediği olur!”, Allah nazardan saklasın!”, Allah korusun!” gibi anlamlara gelen hayret, dilek, beğenme ve duâ cümlesi.” (Serinsu vd., 2009:224) ما tür olarak harftir. شاء tür olarak fiildir. İstemek, dilemek anlamı da olan bu kelime ش ي أ harflerinden oluşur. الله kelimesi ise isimdir.

صفحة (safha) kelimesi tür olarak isimdir. “Aynı şey üzerinde görülen değişik hallerden her biri, bir şeyin gözle görülen yüzlerinden her biri, kısım, bir şeyin düz yüzü, el ayası” (Yeğin, 598, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ص ف ح harflerinden oluşur.

دهر (dehr) kelimesi tür olarak isimdir. “Zaman, çok uzun zaman, bin yıllık zaman, dünya”(Yeğin, 100, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü د ه ر harflerinden oluşur.

حك (hakk) kelimesi tür olarak isimdir. “Kazıma, oyma, maden üzerine yazı işlemek, hakketmek, oyarak veya kazıyarak işlemek, yazmak” (Yeğin, 188, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ك ك harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

توايبن (tevvâbîn) kelimesi tür olarak isimdir. “Çok tövbe edenler, af dileyenler, bağışlanma dileyenler, tövbe edenler” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ت و ب harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

1.3.4.Şehir İçinde Bina Kitâbesi

Yâ Müfettiha'l-ebvâb iftaḥ lenâ ḥayra'l-bâb

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Yâ, Müfettih, ebvâb, iftaḥ, hayr.

يا (yâ) kelimesi tür olarak harfdir. Nidâ yani seslenme harfidir. Ey, yâ, âh şeklinde, çağırma için kullanılan çağrı, nidâ edatıdır. Kökü ي ا harflerinden oluşur.

مُفْتِح (Müfettih) kelimesi tür olarak isimdir. “Feth eden, açan, açıcı” (Yeğin, 475, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ف ت ح harflerinden oluşur.

أبواب (ebvâb) kelimesi tür olarak isimdir. “Kapılar, bölümler, kısımlar, engeller, bablar, kitabın bölümleri, kısımları, arazileri suvarmak için müstamel suyun taksim olduğu yer” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. ب و ب harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

إفتاح (iftah) kelimesi tür olarak isimdir. Aç anlamına gelir. Kökü ح ت ف harflerinden oluşur.

خير (hayr) kelimesi tür olarak isimdir. “Servet, mal, ibadet, ilim, hikmet, dinin ve aklın yapılmasını iyi ve güzel gördüğü, kişinin sadece Allah’ın rızasını gözeterek yaptığı iş, amel” (Serinsu vd., 2009:131)manalarındadır. Kök ر ي خ harflerinden oluşur.

1.3.5. Şehir İçinde Çeşme Kitâbesi

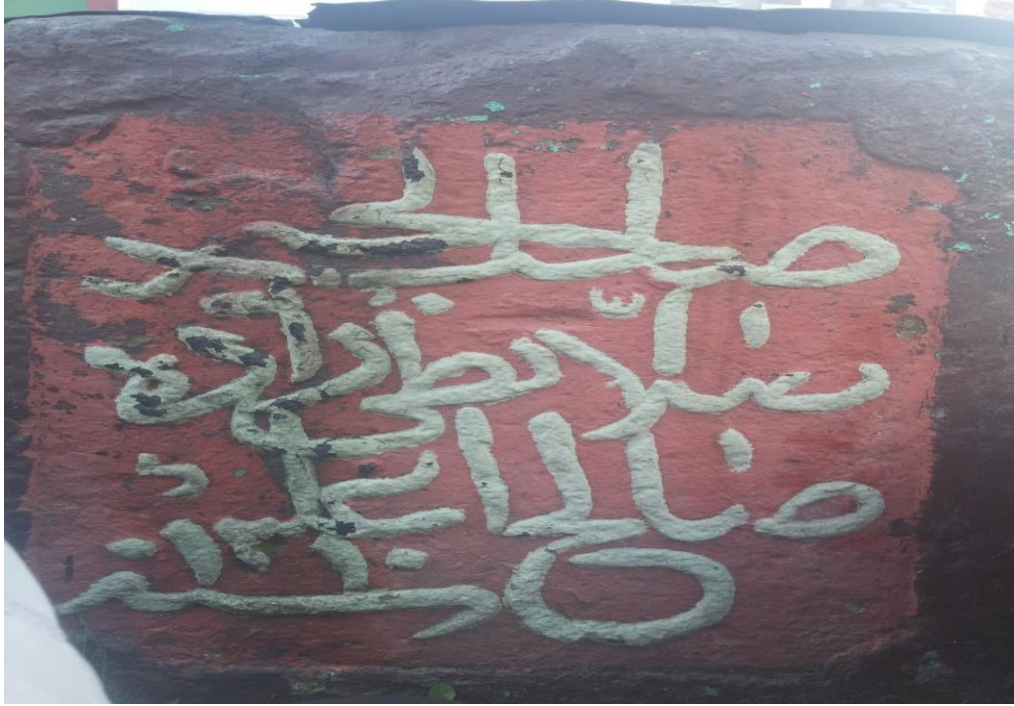
Belediye çeşmesi

(sene) 1326 (M.1908/1909)

Kitâbede geçen Arapça kelime: Belediye

بلديه (Belediye) kelimesi tür olarak isimdir. Belde, ilçe ve ilde yaşayan insanların su, temizlik, alt yapı, yol vb. ihtiyaçlarını karşılayan ve başkanı, üyeleri seçimle gelen yönetim birimlerine verilen isimdir. Kök olarak ب ل د harflerinden oluşur.

1.3.6. Ziyâiye Câmi Kuyu Kitâbesi

Şâhibü'l-ḥayr

Sallantızâde

Şâlih Ağâ

sene 1310 (M.1892/1893)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Hayr, Sâlih

خير (hayr) kelimesi tür olarak isimdir. “Servet, mal, ibadet, ilim, hikmet, dinin ve aklın yapılmasını iyi ve güzel gördüğü, kişinin sadece Allah’ın rızasını gözeterek yaptığı iş, amel” (Serinsu vd., 2009:59,131) manalarındadır. خ ي ر harflerinden oluşur.

صالح (Sâlih) kelimesi tür olarak isimdir. “İyi, hayırlı, faydalı, güzel. Dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, sorumluluk bilinci taşıyan, inancı ile amelleri arasında uygunluk bulunan samîmî mü’min” (Serinsu vd., 2009:321) anlamında olan bu kelime ص ل ح harflerinden oluşur.

2.AMASRA İLÇESİ KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN ÖZELLİKLERİ

2.1. Amasra İlçesi Kitâbelerdeki (Mezar, Çeşme) Arapça Kelimelerin Özellikleri

Bartın'ın Amasra ilçesi kitâbeler yönünden merkez ilçeye göre çok az bir hazineye sahiptir. Böyle olmasının birçok nedeni olabilir. Fakat önemli nedenlerinden birini Necdet Sakaoğlu *Çeşm-i Cihân Amasra* adlı kitabında şöyle açıklar: “Yarım asır önce şimdiki belediye parkının ve çamlığın yerlerini işgal eden İslam mezarlığı, yakın bir geçmişte kaldırılmış, fakat bu arada yazılı taşların bir kıymeti olabileceği asla düşünülmemiştir. Böylelikle kasabanın (Amasra'nın) son birkaç asırlık tarihine ışık tutabilecek deliller yok edilmiştir.” (Sakaoğlu, 1966:250) Bu bölümde ilk önce Amasra ilçe merkezinde bulunan müzedeki mezar kitâbeleri ve bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir. Daha sonra sırasıyla şehir mezarlığında ve Tarlaağzı mezarlığında yer alan mezar kitâbeleri ve bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir. Son olarak ise Asker Suyu mesire alanında bulunan çeşme kitâbesi ve bu kitâbede yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir.

2.1.1. Müzedeki Mezar Taşları Kitâbeleri

2.1.1.1. Mezar Taşı 15

Bir Ağây-ı Âlînin

Mağberidir bu mezâr

Hâk-i yeksân eylemiş

Nâzik vücûdun ruzgâr

Şehîd olan merhûm

ve mağfûr es-Seyyîd Meħmed

Ağa rûhuna Fâtîha

sene 1182 (M.1768/1769)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Âli, makber, vücûd, şehîd, merhûm

عالى (âli) kelimesi tür olarak isimdir. “Büyük, yüksek, şerîf, celîl, azîz olan” (Yeğîn, 24, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ع ل ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مقبر (makber) kelimesi tür olarak isimdir. “Kabristan, kabirlik, gömütlük, kabir” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ب ق harflerinden oluşur.

وجود (vücûd) kelimesi tür olarak isimdir. “Varlık, var olmak, bulunmak, cesed, cisim, ten, gövde” (Yeğîn, 767, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü و ج د harflerinden oluşur.

شهيد (şehid) kelimesi tür olarak isimdir. Allah yolunda, din ve mukaddesat uğrunda vefat eden, ölen ya da öldürülen kişilere denir. Kökü ش ه د harflerinden oluşur.

مرحوم (merhûm) kelimesi tür olarak isimdir. “Ölü, ölmüş, “Allah’ın rahmetine kavuşmuş.” anlamında ölmüş bir Müslümanı anarken kullanılan iyi dilek sözü” (Serinsu vd., 2009:231) vb. anlamlara gelir. Kökü م ر ح harflerinden oluşur.

2.1.1.2. Mezar Taşı 16

el -Bâkî

Doymayıp gençliğine çünkü

Oldu nâ-murâd rahmete

Müstağrak ede Rabbu'l-Îbâd

Köse Halîl oğlu

Mehmed'in oğlu merhûm

Seyyîd Kadîr rûhuna Fâtiha

sene 1232 (M.1816/1817)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Murâd, rahmet, müstağrak, Kadîr

مراد (murâd) kelimesi tür olarak isimdir. “İstenerek, ümid ederek beklenen, arzu edilen şey, gâye, maksad, emel” (Yeğın, 457, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر و د harflerinden oluşur.

رحمة (rahmet) kelimesi tür olarak isimdir. “İncelik, sevgi, şefkat, merhamet, birinin suçunu bağışlama, yargılama, affetme, sevap, lütuf ve ihsân” (Serinsu vd., 2009:300,301) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ح م harflerinden oluşur.

مستغرق (müstağrak) kelimesi tür olarak isimdir. “Gark olmuş, dalmış, batmış” (Yeğın, 499, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü غ ر ق harflerinden oluşur.

قدیر (Kadîr) kelimesi tür olarak isimdir. “Kadîr, mukaddir, muktedir, kudreti mutlak olan ve her husûsa muktedir olan, nihayetsiz kudret sahibi, Allah (c.c.)” (Yeğın, 314, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ق د ر harflerinden oluşur.

2.1.1.3. Mezar Taşı 17

Âh mine'l-mevt

Emr-i Hakk'la türlü emrâz geldi benim tenime

Bulmadı tabîbler çâre derdime

Âkıbet sebep oldu benim mevertime

Mutî' olduk "irci'î" hitâbı emrine

'İrci'î' hitâbı âmdır cümleye fermân

Gelince ecel vermiyor asla emân

Teslîm-i Hakk da ne müşkil hâl-i yamân

Geçti vücûdum dünyâdan amân amân

Merhûm ve mağfûr Maḥmûd Beyzâde Hacı

Ali Kapudanın ruhiçün Fâtiha

fi sene 28 Nisan 1316 (M. 11 Mayıs 1900)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Emrâz, tabîb, âkıbet, mutî', irci'î, hitâb, emân, teslîm, müşkil,

امراض (emrâz) kelimesi tür olarak isimdir. Hastalıklar, marazlar (Yeğin, 128, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü م ر ض harflerinden oluşur.

طبيب (tabîb) kelimesi tür olarak isimdir. Doktor, tabip vb. anlamlara gelir. Kökü ب ط ب harflerinden oluşur.

عاقبة (âkıbet) kelimesi tür olarak isimdir. "Bir şeyin sonu, nihâyet, netice" (Yeğin, 16, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ع ق ب harflerinden oluşur.

مطيع (mutî') kelimesi tür olarak isimdir. "İtaatli, terbiyeli, isyân etmeyen" (Yeğin, 463, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ط و ع harflerinden oluşur.

ارجعي (irci'î) kelimesi tür olarak fiildir. Dön, aslına dönmek vb. anlamları olup kadınlar için Arapça'da dön anlamında bir emirdir. Kökü ع ر ج harflerinden oluşur.

خطاب (hitâb) kelimesi tür olarak isimdir. “Konuşma, hitap, nutuk, söyleşi, cevap, mektup, yazı, söylev” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ط ب خ harflerinden oluşur.

أمان (emân) kelimesi tür olarak isimdir. “Güven, güvenlik, emân, aman, emniyet, asayiş, barış, korkusuzluk, korkusuz olmak, sadâkat, doğruluk, himâye, muhâfaza, barış, af ve merhamet” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü أ م ن harflerinden oluşur.

تسليم (teslîm) kelimesi tür olarak isimdir. “Vermek, itaat etmek, boyun eğmek, bir nesneyi birinin hıfz ve himâyesine nakil ve ita etmek” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ت س ل م harflerinden oluşur.

مشكل (müşkil) kelimesi tür olarak isimdir. “Zorluk, güçlük, zor olan iş, çetinlik” (Yeğin, 463, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü م ش ك ل harflerinden oluşur.

2.1.1.4. Mezar Taşı 18

Hüve'l -Bâkı

Şu dünyâda görmedim bir vefâ

Evlatla sürmedim bir şafâ

Şefâat senden yâ Muhammed Mustafâ

İbiş Ağazâde Mehmed Bey'in zevcesi

Kadın Hânım rûhiçün eyle Fâtiha

fi sene 26 Kânûn-i Şânî 1312 (M. 7 Şubat 1897)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler:

Safâ, şefâat, zevce, evlâd

صَفَا (صفاء) (safâ) kelimesi tür olarak isimdir. Sâfilik, berraklık, (Sami, 1966:827) “gönül şenliği, eğlence, duru olmak, temiz, sâfi olmak” (Yeğin, 598, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ص ف و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

شَفَاعَةٌ (شفاعة) (şefâat) kelimesi tür olarak isimdir. “Birinden başkası adına ricada bulunma, aracı olma, kusurlarının bağışlanmasını dileme” (Serinsu vd., 2009:338) vb. anlamlara gelir. Kökü ش ف ع harflerinden oluşur.

زَوْجَةٌ (zevce) kelimesi tür olarak isimdir. “Kadın eş, nikâhlı kadın, eş” (Yeğin, 789, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ز و ج harflerinden oluşur.

أَوْلَادٌ (evlâd) kelimesi tür olarak isimdir. “Veledler, çocuklar” (Yeğin, 139, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü و ل د harflerinden oluşur.

2.1.1.5. Mezar Taşı 19

Âh mine'l-mevt

Ĥamlini važ^c eylemişken eyledi terk-i fenâ

Ol Ĥabîbin ĥürmetine mağfired kıl Rabbenâ

Genç iken pek bıraktı evlâdını yâdigâr

Raĥmetine müstağrağ ede ol Ĥaniyyi Bârî-i Ĥudâ

Molla Ĥalîl oğlu Ali Kapudanın

Zevcesi Ĥanîfe Ĥanım rûhuna Fâtiĥa

fi sene 22 Ramazân 1295 (M. 19 Eylül 1878)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Haml, vaz', terk, fenâ, hürmet, ganî, Ramazân

حَمْل (haml) kelimesi tür olarak isimdir. “Yük, sırtına yük alıp getirmek, kadının karnındaki çocuk, isnâd, yüklenme” (Yeğîn, 193, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح م ل harflerinden oluşur.

وَضْع (vaz') kelimesi tür olarak isimdir. “Konu, bir şeyin şekil ve durumu” (Topaloğlu ve Karaman, 1988:495) vb. anlamlara gelir. Kökü و ض ع harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

تَرْك (terk) kelimesi tür olarak isimdir. “Bırakmak, salıvermek, vazgeçmek, boşama, bakmama, ihmâl etme” (Yeğîn, 719, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ت ر ك harflerinden oluşur.

فَنَاء (fenâ) kelimesi tür olarak isimdir. “Yokluk, yok olma, geçici dünya, geçip gitme, bekânın zıddı, devamlı olmayan” (Yeğîn, 155, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ف ن ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

حُرْمَة (hürmet) kelimesi tür olarak isimdir. “Riâyet, ihtirâm, haysiyet, şeref, haram olma, haramlık, ırz, nâmus gibi başkasına helal olmayan husûs” (Yeğîn, 238, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ر م harflerinden oluşur.

غَنَى (ganî) kelimesi tür olarak isimdir. “Zengin, kimseye muhtaç olmayan, elindekinden fazla istemeyen, varlıklı, bol” (Yeğîn, 170, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü غ ن ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

رَمَازَان (Ramazân) kelimesi tür olarak isimdir. Müslümanların oruç tutmakla yükümlü oldukları ay takviminin dokuzuncu ayıdır. (Serinsu vd., 2009:301) رَمَازَان kelimesinin aslı رَمَض 'dir ve güneşin sıcaklığı çok oldu anlamına gelir. Kökü ر م ض harflerinden oluşur. (er-Râzî, 1999:128)

2.1.1.6. Mezar Taşı 20

el-Bâkî

Okuyalar Fâtiha Raḥmeten-li'l Âlemîn

Durağı Cennet ola fî maḳâmin âminîn

Pala Osman Reîsin

Ehli merḥûme Âişe

Kadın rûḥuna Fâtiha

sene 1238 (M.1822/1823)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: âlem, Cennet, reîs, maḳâm, âminîn

عالم (âlem) kelimesi tür olarak isimdir. “Yeryüzü ve gökyüzündeki nesnelerin oluşturduğu bütün evren, gökyüzünde görünen veya görünmeyen gök cisimleri, yıldızlar,

kâinat, dünya, cihân, yer yuvarlağı” (Serinsu vd., 2009:14) vb. anlamlara gelir. Kökü م ل ع harflerinden oluşur.

جنة (Cennet) kelimesi tür olarak isimdir. “Bahçe, çok güzel ve ferahlık veren yer; meyvelik, ağaçların, suların ve gölgelerin çok olduğu yer” (Serinsu vd., 2009:48) vb. anlamlara gelir. Kökü ج ن ن harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

رئيس (reîs) kelimesi tür olarak isimdir. “Başkan, baş, şef, başbuğ, kaptan, başta bulunan” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ر أ س harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مقام (makâm) kelimesi tür olarak isimdir. “Oturulan yer, durulan yer, ayağın bastığı yer, topluluk, yer, durmak, duracak yer, durulacak yer, durulan yer, mevki” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü م ق و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

أمين (âminîn) kelimesi tür olarak isimdir. Emin kelimesinin çoğuludur. Emin kelimesi, “İnanılan, güvenilen kimse, emniyetli, tehlikesiz, güvenilir, kendisine bırakılan şeyi iyi koruyan, emânete ihânet etmeyen” (Serinsu vd., 2009:72) vb. anlamlara gelir. Kökü أ م ن harflerinden oluşur.

2.1.1.7. Mezar Taşı 21

Hüve'l Hayyü'l- Bâkî

Emr-i Hakk'la türlü emrâz geldi benim tenime

Bulmadı sıhhat vücûdum sebep oldu mevtime

Âkıbet erdi ecel rihlet göründü cânıma

Beni kıl mağfiret ey Rab-bi Yezdân

bi Hakkı A'rs-ı A'zam Nûr-u Kur'ân

Gelip kabrim ziyâret eden ihvân

Okuyalar rûhuma bir Fâtiha ihsân

Merhûm ve mağfûr es-seyyîd el-hâc

A'li Ağa'nın ruhiyçün el-Fâtiha

fi 13 Cemâziye'l-Âhir sene 1315 (M. 9 Kasım 1897)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler:

Emrâz, sıhhat, rihlet

امراض (emrâz) kelimesi tür olarak isimdir. "Hastalıklar, marazlar" (Yeğin, 128, t.y.)

vb. anlamlara gelir. Kökü م ر ض harflerinden oluşur.

صحة (sıhhat) kelimesi tür olarak isimdir. "Sağlamlık, doğruluk, sağlık" (Yeğin, 628, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ح ص harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

رحلة (rihle-rihlet) kelimesi tür olarak isimdir. "Geçmek, göç etmek, göçmek, ölmek" (Yeğin, 585, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ح ل harflerinden oluşur.

2.1.1.8. Mezar Taşı 22

Hüve'l-Bâkî

Genç iken göçtü cihândan

Böyle bir halk-ı halîm dilerim kabrini

Pür nûr eyle Rab-bi Kerîm yirmi yedi

Yaşa ermiş iken bunun için da'vet

Etti kendini Hâlık-ı Ferdi'l-Hakîm

İbiş Ağanın zevcesi Hacı

Nebi oğlu Seyyîd Mehmed Ağa'nın

Kerîmesi merhûme Şerîfe Fâtîma Hanım

Ruhıyçün el-Fâtiha

fi 20 şevval sene 1338 (M. 7 Temmuz 1920)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler:

Halk, Hâlık, Ferd, Hakîm, Şerîfe

خَلَقَ (halk) kelimesi tür olarak isimdir. “Yaratmak, tabiat, var etmek, türetmek, yoktan var etmek, oranlamak, yaratılmışlar” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü خ ل ق harflerinden oluşur.

خالق (Hâlık) kelimesi tür olarak isimdir. “Tüm varlıkların işlerini ölçülü ve ahenkli bir şekilde var eden, evreni bir plan ve amaca uygun olarak yoktan ve örneksiz bir biçimde yaratan” anlamında Allah’ın Esmâ-i Hüsnâ’sından biri” (Serinsu vd., 2009:117) anlamına gelir. Kökü خ ل ق harflerinden oluşur.

فَرْدٌ (ferd) kelimesi tür olarak isimdir. “Tek, bir, yekta, eşi benzeri olmayan, bî-hemtâ olan” (Yeğin, 155, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ف ر د harflerinden oluşur.

حكيم (Hakîm) kelimesi tür olarak isimdir. “Bütün sözleri ve fiilleri adâlete ve ilme dayanan, her şeyi bilen, hikmetli bir biçimde yaratmasını sürdüren, dünyada adâletin kaynağı ahirette ise tüm insanlar arasında adâleti ile hükmedecek olan.” anlamında Allah’ın Esmâ-i Hüsnâ’sından biri” (Serinsu vd., 2009:116) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ك م harflerinden oluşur.

شَرِيفَةٌ (şerîfe) kelimesi tür olarak isimdir. “Onurlu, asil, soylu kadın, şerefli, nâmuslu kadın” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ش ر ف harflerinden oluşur.

2.1.1.9. Mezar Taşı 23

Fenâdan Bekâya eyledi rıhlet

Kabrine ede Hakk Ravza-i Cenneh

İmâmetli yirmi beş bölüğün

es-Seyyîd Ahmed Ağa'nın oğlu

Merhûm ve mağfûr es-Seyyîd

Meħmed Ağa rûhuna Fâtiħa

eş-şehîd Zilhicce sene 1182 (M. Nisan/Mayıs 1769)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: İmâmet

إمامة (imâmet) kelimesi tür olarak isimdir. “Câmilerde Müslümanlara namaz kıldırma görevi, önderlik, devlet başkanlığı, halîfelik” (Serinsu vd., 2009:166) vb. anlamlara gelir. Kökü م ا م harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

2.1.1.10. Mezar Taşı 24

Hüve'l- Bâkî

Edir terk-i mâsivâyı bugün a°zm-ı beâa ettim

Hudâ'nın emrine râzı olup canım fedâ ettim

Bu dünyâyı bilürken beâası yok âkıbet fâni

Giyüb Cennet libâsın fenâyı terk idüb gittim

İbiş Ağazâde Mehmed Bey'in

Ruhıçün Fâtiha

fi 4 Rebiu'l-evvel sene 1314 ve fi Hazirân sene 1316 (M. 13 Ağustos 1896)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Mâsivâ, azm, libâs,

ما سواء (mâsivâ) kelimesi tür olarak isimdir. Bu kelime şey, şeyler anlamında olan ما ismi mevsulü ile diğer, gayri manasında olan سواء kelimesinin birleşmesiyle oluşmuş Arapça bir deyimdir. “Allah’ın dışındaki her şey, bütün varlıklar, mutlak anlamda sevilip sayılarak gönüle girmesi hoş görülmeleyen şeyler” (Serinsu vd., 2009:224) vb. anlamlara gelir. Kök olarak ما ismi mevsulü م ا harflerinden ; سواء kelimesi ise ي و س harflerinden oluşur.

عزم (azm) kelimesi tür olarak isimdir. “Azim, kasd, niyet, sağlam ve kat’i karar, sebat” (Yeğin, 45, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ع ز م harflerinden oluşur.

لباس (libâs) kelimesi tür olarak isimdir. “Elbise, takım, vücudu örten, libâs, giyecek ve örtünecek şey, giyit, giysi, örtü, don, forma, kıyâfet” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ل ب س harflerinden oluşur.

2.1.1.11. Mezar Taşı 25

Âh mine'l mevt

Bu dünyâda bulmadım asla rahatı⁶

İhtiyâr ittim anın içün rihleti

Dar dünyâ bir misâfirhânedir

Aklı olan memnun olsun i°breti

El çeküb cümleden ettim Beğâyâ rihleti

Terk idüb malı mülkü devleti

Gelüb kabrim ziyâret eden ihvânım

Okusunlar ruhumçün Kul hüvallahü'yü

Bağdatlızâde el-ğac İbrahim Ağa'nın

.....⁷

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: İhtiyâr, misâfir, ibret, devlet

اختيار (ihtiyâr) kelimesi tür olarak isimdir. “Yaşlanmış kimse, yaşlı, seçmek, istek, arzu, razı olmak, katlanmak” (Yeğın, 45, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ی خ harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

مُسَافِر (müsâfir/misâfir) kelimesi tür olarak isimdir. “Seferde ve muhârebede olan, yola çıkmış olan, yolcu, yoldan gelen, başkasının evine gelmiş olan” (Yeğın, 495, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر س ف ر harflerinden oluşur.

عبرة (ibret) kelimesi tür olarak isimdir. “Ders alma, öğüt alma, yanlış davranışların yol açtığı kötü sonuçlardan ders alma” (Serinsu vd., 2009:155) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ع ب harflerinden oluşur.

⁶ Bu kelime, Ödemiş mezar taşı kitabelerinde bulunan bir kitabeden faydanılarak eklenmiştir. Bkz. Yılmaz, 2018: 338-357.

⁷ Bu satır, mezar taşının tahrip olmasından dolayı okunamamıştır.

دولة (devlet) kelimesi tür olarak isimdir. “Siyâsî ve merkezî bir teşkilata sahip olan bir toprak parçası üzerindeki insan topluluğu, kuvvet, kudret, hâkimiyet, zafer, büyük ni’met” (Yeğin, 105, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü د و ل harflerinden oluşur.

2.1.2. Şehir Mezarlığı Mezar Taşları Kitâbesi

2.1.2.1. Mezar Taşı 26

Âh mine'l mevt

Emretti Hudâ eyledi

Fermân erişdi ecel vermedi

Aman sanki koptu

Kıyâmet ol zaman baş

Ucuma taş dikildi

Heman merhûm el-mağfûr

Fenerci Emîn Çavuş

Rûhuna el-Fâtiha

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Kıyâmet

قيامة (kıyâmet) kelimesi tür olarak isimdir. “Kalkma, doğrulma, dikilme ayaklanma, dirilme; evrende bulunan her şeyin yok olmasıyla, ölen tüm insanların yaptıklarının hesâbını vermek üzere diriltilecekleri zaman” (Serinsu vd., 2009:205) vb. anlamlara gelir. Kökü م ق و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

2.1.3. Tarlaağzı Mezarlığı Mezar Taşları Kitâbeleri

2.1.3.1. Mezar Taşı 27

Hüve'l-Bâkî

Bakub geçme ricâmız budur ey Muḥammed

Ümmeti mevtânın diriden bir Fâtiha'dır ḥakkı

Ḳabrîmî ziyâret eden Hz. Âdem zürriyeti

Bize bir Fâtîha ihsân eden bulur Cenneti

Bar kazasında Boşnak Hacı Hasan

Ağa'nın zevcesi Ethem Ağa'nın vâlidesi

Merhûm Şafiyye Hanımın ruhûna Fâtîha

sene 1303 (M. 1885/1886)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Ricâ, diyâr, ümmet, kabir, zürriyet, Hasan, kazâ, vâlide

رِجَاءُ/رِجَا (ricâ) kelimesi tür olarak isimdir. “Emel, ümit, yalvarmak, cânib, taraf” (Yeğin, 577, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ج و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

دِيَار (diyâr) kelimesi tür olarak isimdir. “Yurt, yer-yurt, kişinin ili, mememleketi, yer, memleket, ülke” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü د و ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

أُمَّة (ümmet) kelimesi tür olarak isimdir. “Topluluk, cemâat, millet, nesil, din ve inanç birliği temelinde bir araya gelen ve aynı paygambere bağlanan insanlar topluluğu, bir din üzerinde birleşen millet” (Serinsu vd., 2009:373) vb. anlamlara gelir. Kökü أ م م harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

قَبْر (kabir) kelimesi tür olarak isimdir. “Ölen bir kimsenin toprağa gömüldüğü yer, mezar” (Serinsu vd., 2009:187) vb. anlamlara gelir. Kökü ق ب ر harflerinden oluşur.

زُرِّيَّة (zürriyet) kelimesi tür olarak isimdir. ذرية kelimenin aslı ذ ر أ dir ve yarattı manasına gelir. ذرية kelimesi ise nesil anlamındadır. Kökü ذ ر أ harflerinden oluşur. (er-Râzî, 1999:112)

حَسَن (Hasan) kelimesi tür olarak isimdir. Güzel, erkek ismi (Yeğin, 199, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح س ن harflerinden oluşur.

قَضَاءُ (kazâ) kelimesi tür olarak isimdir. “Hükmetme, karara bağlama, emretme, mahkeme etme, yargı, Allah’ın kulları için belirlemiş olduğu şeylerin zamanı ve yeri gelince tek tek ortaya çıkması, uygulanıp gerçekleşmesi” (Serinsu vd., 2009:197) vb. anlamlara gelir. Kökü ق ض ي harflerinden oluşur.

والدة (vâlîde) kelimesi tür olarak isimdir. “Anne, ana, mâder, doğum yapan kadın, ebe” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü و ل د harflerinden oluşur.

2.1.3.2. Mezar Taşı 28

Hüve'l-Bâkî

Bakıp geçme ricâmız budur ey Muḥammed Ümmeti

Mevtânın diriden bir Fâtîḥa'dır minneti

Ḳabrimi ziyâret eden Hz. Âdem

Zürriyeti bize bir Fâtîḥa iḥsân eden

Bulur elbet Cenneti

Bar kazâsında Boşnak İsmâîl

Ağa'nın zevcesi ve İbrâhim Ağa'nın vâlidesi el-ḥâc A'îşe

Ḥanımin rûḥuna el-Fâtîḥa

sene 1303 (M. 1885/1886)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Minnet, Âişe

مِنَّة (minnet) kelimesi tür olarak isimdir. “İyiliğe karşı duyulan şükür hissi, birisine iyilik etmek, yapılan iyilikleri sayarak başa kakmak” (Yeğin, 433, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü م ن ن harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

عائشة (Âişe/Ayşe) kelimesi tür olarak isimdir. “Yaşayan, besleyen, hayatta, canlı, sağ, diri, güzel hayat süren, güzel dirlik sürücü kimse, Hz. Aişe, yaşayan kadın” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ع ي ش harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

2.1.3.3. Mezar Taşı 29

Âh mine'l-mevt

Bir kuş idim uçtum yuvadan

Ecel ayırdı beni ana kardaş akrabadan

Genç idim yavrum ile gençliği...⁸

Bunca ümitlerime felek yâr olmadı

Hasret bıraktı evlât ana atadan

Şimdi ancak Fâtîha'dır ümîdim sizden

Bartın orman muâmelât

Me'mûru Şâlih Efendinin zevcesi

Şabiha Hanımın rûhuna Fâtîha

fî Kânûn-i Evvel sene 133...⁹

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Akrabâ, hasret, muâmelât, me'mûr, Sâlih

أقرباء (akrabâ) kelimesi tür olarak isimdir. "Aralarında soyca yakınlık olanlar, yakınlar" (Yeğin, 18, ts./t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ب ق harflerinden oluşur.

حسرة (hasret) kelimesi tür olarak isimdir. "Özleyiş, iç çekme, bir şeyi çok isteyip arzulayıp ona kavuşamamaktan gelen üzüntü" (Yeğin, 201, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح س ر harflerinden oluşur.

معاملات (muâmelât) kelimesi tür olarak isimdir. "Muâmeleler, işler, ameller, İslâm Fıkhi'nın; alım satım, şirketler, anlaşmalar, yitik mallar, emânetler, kefâlet, gasb, bağış, vasiyet, mirâs, davalasma, suçlar ve cezâlar gibi insanlar arası ilişkileri düzenleyen bölümü" (Serinsu vd., 2009:197) vb. anlamlara gelir. Kökü ل م ع harflerinden oluşur.

⁸ Bu kelime veya kelimeler, yazının net olmayışından dolayı okunamamıştır.

⁹ Bu kelime, mezar taşının zarar görmesinden ötürü okunamamıştır.

مأمور (me'mûr) kelimesi tür olarak isimdir. “Emir ile hareket eden, emir altında olan, vazifeli, kendi istediği gibi olmayıp başka emre göre çalışan, bir işe tayin olunmuş adam” (Yeğin, 406, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü أ م ر harflerinden oluşur.

صالح (Sâlih) kelimesi tür olarak isimdir. “İyi, hayırlı, faydalı, güzel, dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, sorumluluk bilinci taşıyan, inancı ile amelleri arasında uygunluk bulunan samîmî mü'min” (Serinsu vd., 2009:321) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ل ص harflerinden oluşur.

2.1.4. Asker Suyu Mesire Alanı Çeşme Kitâbesi

Şâhibü'l-hayrât ve'l-ḥasenât Amasrîde topçu

Askeri Ordulu Hüseyin 1311 (M. 1893/1894)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Sâhib, hayrât, hasenât, Hüseyin

صاحب (sâhib) kelimesi tür olarak isimdir. “Sohbet edilen kimse, bir şeyi koruyan ve ona mâlik olan” (Yeğin, 599, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ص ح ب harflerinden oluşur.

خيرات (hayrât) kelimesi tür olarak isimdir. “İyilikler, güzellikler, hayırlar. Allah'ın rızası gözetilerek toplumun faydalanması için yapılan ve kişinin ölümünden sonra da amel defterine sevap yazılmasına sebep olan güzel işler.” (Serinsu vd., 2009:131) vb. anlamlara gelir. Kökü خ ي ر harflerinden oluşur

حسَنَات (hasenât) kelimesi tür olarak isimdir. “Güzellikler, iyi ameller, iyilikler” (Yeğın, 200, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح س ن harflerinden oluşur.

حسین (Hüseyin) kelimesi tür olarak isimdir. Küçük güzel (Yeğın, 238, t.y.) vb. anlamlara gelir. ح س ن harflerinden oluşur.

3.ULUS İLÇESİ KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN ÖZELLİKLERİ

3.1. Ulus İlçesi (Mezar, Köprü) Kitâbelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri

Bu bölümde ilk önce Ulus ilçe merkezinde bulunan Hasan Dede Türbesi mezar kitâbesi ile şehir mezarlığında yer alan mezar kitâbeleri ve bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir. Daha sonra sırasıyla Ulus İlçesi Kumluca Beldesi Eski Câmî Mezarlığı kitâbeleri ile Ulus İlçesi Kumluca Beldesi Aşağı Câmî Mezarlığı kitâbesi ve bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir. Son olarak ise Ulus İlçesi Apdipaşa Beldesi Yenihan Mahallesi köprü kitâbesi ve bu kitâbede yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir.

3.1.1. Ulus Merkezinde Bulunan Hasan Dede Türbesi Mezar Taşı Kitâbesi¹⁰

3.1.1.1. Mezar Taşı 30

¹⁰ Bu mezar taşı kitâbesi Ulus İlçesinin manevi kahramanlarından olan Hasan DEDE'ye ait bir kitabe olmayıp Kosova vilayetinin Geylan kasabasında merhum Hacı Şerif Ağa'nın kerimesi Kübrâ isimli bir kadına aittir.

Hüve'l-Bâkî

Jandarma Binbaşılığında

Mütekkâid Rif'at Bey'in

Âilesi ve Kosova Vilâyetinin

Geylân kasabasından merhûm

Hacı Şerîf Ağa'nın

Kerîmesi Kübrâ hanımın

Rûhuna Fâtîha

sene 1347 (M. 1928/1929)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler:

Mütekkâid, Rif'at, vilâyet

متقاعد (mütekâid) kelimesi tür olarak isimdir. “Tekâüd olan, emekli” (Yeğîn, 512, t.y.) manasına gelir. Kökü ق ع د harflerinden oluşur.

رفعة (Rif'at) kelimesi tür olarak isimdir. “Yükseklik, yüksek ve büyük rütbe sahibi olmak, âlişan olmak” (Yeğîn, 585, t.y.)vb. anlamlara gelir. Kökü ر ف ع harflerinden oluşur.

ولاية (vilâyet) kelimesi tür olarak isimdir. “Eyâlet, valilik, il, hükûm, sultanlık, imâret” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü و ل ي harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

3.1.2. Ulus İlçe Mezarlığı Kitâbeleri

3.1.2.1. Mezar Taşı 31

Hüve'l Bâkî

Ulus eşrâfindan

Ve keraste (kereste) tüccârından

Kuruzâde

Emîn Çavuş'un

Rûhuna Fâtiha

sene 1347 sene 1929 (Miladi)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Eşrâf, tüccâr

أَشْرَافٌ (eşrâf) kelimesi tür olarak isimdir. “Şerîfler, muhterem ve mu'teber olanlar, eşrâf, Hz.Muhammed'in âl ve zürriyetinden olanlar eşrâf” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ش ر ف harflerinden oluşur.

تَجَّارٌ (tüccâr) kelimesi tür olarak isimdir. “Tâcirler, alış verişle uğraşan kişiler, ticâret yapanlar, alışverişiyle meşgul olanlar, bazergânlar” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ت ج ر harflerinden oluşur.

3.1.2.2. Mezar Taşı 32

Hüve'l -Bâkî

Bugün va'dim tamâm oldu erişti emr-i Bârî

Teslîm eyledim Hakk'a emânet verilen cânı

Ecel damına düşmüşüm hülâsa yoktur çâresi

Sebeb-i mağfirettir bu imiş takdîr-i Subhânî

Kalenderoğlu Receb Ağa'nın zevcesi

Kezbân hanımın rûhuna Fâtîha

sene 1944 (Miladi)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler:

Va'd, emânet, takdîr, Kezbân, hülâsa,

وَعْدَ (va'd) kelimesi tür olarak isimdir. "Söz vermek, vaat etmek, ahd etmek, adamak, vaat, iyilik vaadi, söz" (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü و ع د harflerinden oluşur.

امانة (emânet) kelimesi tür olarak isimdir. "Güven verme, karşılıklı güven üzerine yapılan anlaşma, korumak için güvenilen birine verilen veya bir yere bırakılan eşya" (Serinsu vd., 2009:72) vb. anlamlara gelir. Kökü ا م ن harflerinden oluşur.

تقدير (takdîr) kelimesi tür olarak isimdir. "Ölçmek, oranlamak, tahmin etmek, Hak Teâla ezelden vuku' bulacak nesnelere tayin etmek ve bir nesnenin evsâf ve keyfiyatını tayin etmek, bir şeyin kadir ve kıymetini his ve teslim ve itiraf etmek, tertip ve tesviye etmek" (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ق د ر harflerinden oluşur.

كذبان (Kezbân) Bu kelime kitâbede her ne kadar ز harfi ile yazılmış olsada aslı ذ harfi ile yazılır. Tür olarak isimdir. Yalancı, yalan söyleyen anlamında kız çocuklarına verilen bir isimdir. Kökü ك ذ ب harflerinden oluşur.

خلاصة (hulâsa) kelimesi tür olarak isimdir. "Bir şeyin, bir bahsin özü, sözün özü" (Yeğin, 229, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü خ ل ص harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

3.1.2.3. Mezar Taşı 33

Hüve'l-Bâkî

Âh bu Âlem içre ben de şâdân olmadım

Derdime dermân aradım bir i'âcın bulmadım

Geçti ömrüm görmedim sıhhat yüzün

Bir misâfir gibi geldim bunda masân olmadım

Âkıbet Eyyûb Sultan'da terk-i

Hayat iden Kalenderoğlu Receb

Bin Mustafâ Ağa'nın rûhuna Fâtiha

sene 1929 (Miladi)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: İlâç, sıhhat

علاج (ilâç) kelimesi tür olarak isimdir. Bir hastaya bakma, hastaya içmek için verilen şey vb. anlamlara gelir. (Sami, 1966:945) Kökü ج ل ع harflerinden oluşur.

صحة (sıhhat) kelimesi tür olarak isimdir. Sağlamlık, doğruluk, sağlık (Yeğin, 628, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ح ص harflerinden oluşur.

3.1.3. Ulus İlçesi Kumluca Beldesi Eski Câmî Mezarlığı Kitâbesi

3.1.3.1. Mezar Taşı 34

1354 (M. 1935/1936)

Merhûm ve mağfûr

el-muhtâc ilâ

Rabbi'l-gafûr

el-hac Hasan

Rûhuna

el-Fâtiha

Kitâbede geçen Arapça kelime: Muhtâc

محتاج (muhtâc) kelimesi tür olarak isimdir. “İhtiyâcı olan, akşam evinde yiyeceği bulunmayacak derecede fakir olan, bir şey kendine lazım olan kimse, bir eksikliğini tamamlamak isteyen, fakir” (Yeğın, 450, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح و ج harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

3.1.3.2. Mezar Taşı 35

1354 (M. 1935/1936)

Merhûm ve mağfûr

el –muhtâc ilâ

Rabbi'l -ğafûr

.....¹¹

Rûhuna

el-Fâtiha

Kitâbede geçen Arapça kelime: Rûh

¹¹ Bu satır, mezar taşının zarar görmesinden ötürü okunamamıştır.

روح (rûh) kelimesi tür olarak isimdir. “İnsanda ve hayvanda canlılık unsuru, hayat, can, öz, Hz.Muhammed’e (s.a.s) Allah’ın göndermiş olduğu Kitap, Cebrail, İsa” (Serinsu vd., 2009:309) vb. anlamlara gelir. Kökü ر و ح harflerinden oluşur.

3.1.4. Ulus İlçesi Kumluca Beldesi Aşağı Câmî Mezarlığı Kitâbesi

3.1.4.1. Mezar Taşı 36

el-Bâkî

Ziyâretten murâd bir duâ’dır

Bugün bana ise yarın sanadır

Bartınlı kalpakcı Meḥmed

Aĝa’nın oĝlu merḥûm Molla

İbrâhim Aĝâ rûḥuna Fâtîḥa

15 Zilkâde sene 1213 (M. 20 Nisan 1799)

Kitâbede geçen Arapça kelime: Ziyâret

زيارة (ziyâret) kelimesi tür olarak isimdir. “Görüşmeğe gitmek, bir kimseyi görmeye varmak” (Yeğın, 794, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ز و ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

3.1.5. Ulus İlçesi Apdipaşa Beldesi Yenihan Mahallesi Köprü Kitâbesi

Allah

Kitâbede geçen Arapça kelime: Allah

الله (Allah) kelimesi tür olarak isimdir. “Esmâ-i Hüsnâ'nın içerdiği tüm isimlerin anlamlarını kendisinde toplayan, gerçek ve mutlak olan tek ilâha işaret eden özel isimdir.” (Serinsu vd., 2009:16) Kökü ا ل ه harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

4.KURUCAŞİLE İLÇESİ KİTÂBELERİNDEKİ ARAPÇA KELİMELERİN ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde ilk önce Kuruçaşile ilçesinde bulunan câmi kitâbeleri ile câmi şadırvan kitâbesi ve bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir. Daha sonra sırasıyla Kuruçaşile Merkez ilçe mezarlığı kitâbeleri, Kuruçaşile Kirlik Hoca Köyü mezarlığı kitâbeleri, Kuruçaşile Tekeönü mezarlığı kitâbeleri ve Kuruçaşile Kapısuyu Köyü Câmi mezarlığı kitâbeleri ve bu kitâbelerde yer alan Arapça kelimelerin özellikleri verilecektir.

4.1. Kuruçaşile İlçe Câmi Kitâbelerindeki Arapça Kelimelerin Özellikleri

4.1.1. Kuruçaşile Merkez Ali Ağa Câmi Kitâbesi

Riyâzu ve bâgı Cennet'tir bu beytullâh bi-lâ tanzîr

İbâdet hânedir mü'min olan gelsün maa't-taḥîr

Yazılsun tam târihimiz rızâ-ı Hâkk için ca'c

A'li'nin mescidini bak ahâli eyledi ta'mîr

(sene) 1281 (M.1864/1865)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Riyâz, tanzîr, taḥîr, ahâli, ta'mîr

رياض (riyâz) kelimesi tür olarak isimdir. “Bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler, yeşil bahçeler” (Yeğin, 586, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر و ض harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

تنظير (tanzîr) kelimesi tür olarak isimdir. “Benzetme, benzetilme, nazîre yapmak, bir yazının şekil ve mana bakımından benzerini yazmak” (Yeğin, 685, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ن ظ ر harflerinden oluşur.

تطهير (tathîr) kelimesi tür olarak isimdir. “Temizlemek, yıkayıp pak etmek, tâhir kılmak” (Yeğin, 688, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ط ه ر harflerinden oluşur.

أهالي (ahâli) kelimesi tür olarak isimdir. “Ahâlî, halk, sâkin ve mütemekkin olanlar, oturanlar, yerleşenler” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ا ه ل harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

تعمير (ta'mîr) kelimesi tür olarak isimdir. “Arızasını tashîh etmek, ta'mir etmek, onarmak, bozuk nesneyi islâh etmek, ma'mûr etmek, ömür vermek, bayındırlık, onarım, bir yeri âmir yani ehil ile âbâdân etmek, yaşatmak, diriltmek” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü م ر ع harflerinden oluşur.

4.1.2. Karaman Köyü Câmî Kitâbesi¹²

¹² Bu kitâbe tamamen Arapça kelimelerden oluşmaktadır.

Mâşallâh bârekellâh hayran keşîran

Delîlü'l-hayrât ve râğübü'l Cenneh

Vedderacât Mehemmed bin Hâlîl ğaferâ

Allâhu zünûbehüm ve yesserâ cevâbehüm...¹³ sene 1225 (M. 1810/1811)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Bârekellâh, kesîran, delîl, râğıb, deracât, gaferâ, zünûb, yessir, cevâb

بَارِكْ (bârekellâh) Allah Teâla mübarek eylesin, mübarek ola anlamındadır. بارك ve اللهُ kelimesinden oluşmuş bir tamlamadır. بارك tür olarak fiildir. “Kutlamak, kutlu kılmak, tebrik etmek, bolluk ve bereket dilemek, mübarek olsun demek, bereket vermek, bereketli etmek, bereketli idâme etmek, mübarek olmak, berekete veya bereket duasına nâil olmak” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ب ر ك harflerinden oluşur. اللهُ kelimesi tür olarak isimdir.

كثِيرًا (kesîran) kelimesi tür olarak isimdir. “Ekseriyâ, çok kere, genellikle, umûmiyetle, çoğunlukla, çoğu kez, çok zaman” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ك ر ث ك harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

دَلِيل (delîl) kelimesi tür olarak isimdir. “Burhân, Argüman, hüccet, belirti, kanıt, ipucu, emâre, karîne, nişan, yol gösteren, ispat eden” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü د ل ل harflerinden oluşur.

رَاغِب (râğıb) kelimesi tür olarak isimdir. “İstekli, istiyen, arzulu, heveskâr, râğbet eden, arzu eden” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ر غ ب harflerinden oluşur.

دَرَجَات (deracât) kelimesi tür olarak isimdir. “Dereceler, basamaklar, merdiven ayakları, mertebeler, katlar, kademeler, rütbeler, şerefler, mevkiler” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü د ر ج harflerinden oluşur.

غَفَرَ (ğafera) kelimesi tür olarak fiildir. “Günahları aff etmek, mağfiret etmek, bağışlamak, örtmek, gizlemek” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü غ ف ر harflerinden oluşur.

¹³ Bu kelime, okunamamıştır.

ذُنُوب (zünûb) kelimesi tür olarak isimdir. Günahlar, kabahatlar, suçlar (Yeğîn,798, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ذ ن ب harflerinden oluşur.

يسر (yessir) kelimesi tür olarak fiildir. “Kolay kılmak, kolaylaştırmak, âsân eylemek, müyesser kılmak” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ي س ر harflerinden oluşur.

جواب (cevâb) kelimesi tür olarak isimdir. “Sorulan şeye söz veya yazıyla verilen karşılık, kabul etmemek, reddetmek” (Yeğîn, 83, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ج و ب harflerinden oluşur.

4.1.3. Kuruçayile Kapısıyü Köyü Câmî Şadırvanı Kitâbesi

Şâhibü'l-ḥayrât ve'l-ḥasenât

Ḥasan Çelebizâde el-Ḥac

Ḥalîl Ağa'nın oğlu Aḥmed bin...¹⁴

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Ahmed

احمد (Ahmed) kelimesi tür olarak isimdir. “Daha çok hameden, çok öğülmeye ve medhedilmeğe lâyık, çok sevilen, beğenilmiş, Hz. Peygamber'in bir ismi” (Yeğîn, 12, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح م د harflerinden oluşur.

¹⁴ Bu kelime, mezar taşının zarar görmesinden ötürü okunamamıştır.

4.1.4. Kuruçaşile Merkez İlçe Mezarlığı Kitâbesi

4.1.4.1. Mezar Taşı 37

Âh minel-mevt

Çün ecel geldi âna olmaz emân

Cürmümü a'fv eyle yâ Rabbe'l-Mennân

Mağfired kıl olmasun hâlim yamân

Mazhar-ı nûr-ı şefâa't kıl her zamân

Kim gelürse kabrime Fâtiha kıl sun ihsân

Emin usta oğlu A'li

Usta'nın rûhuna Fâtiha

sene 1335 1327 (M. 1916/1917)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Cürüm, mennân, hâl,

جرم (cürüm) kelimesi tür olarak isimdir. “Günah, kabahat, suç, isyân, hata, Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerde yapılması yasaklanan her türlü söz ve davranış” (Serinsu vd., 2009:53) vb. anlamlara gelir. Kökü م ج ر م harflerinden oluşur.

مئان (mennân) kelimesi tür olarak isimdir. “Yaratmış olduğu varlıklara hiçbir karşılık beklemezsizin bol bol veren onlara sınırsız iyiliklerde bulunan” anlamında Allah’ın Esmâ-yı Hüsnâ’sından biri.” (Serinsu vd., 2009:230-231) Kökü م ن ن م harflerinden oluşur.

حال (hâl) kelimesi tür olarak isimdir. “Durum, oluş, vaziyet, keyfiyet, tutum, tavır, hareket, davranış” (Serinsu vd., 2009:116) vb. anlamlara gelir. Kökü ح و ل harflerinden oluşur.

4.1.5. Kuruçayile Kirlik Hoca Köyü Mezarlığı Kitâbeleri

4.1.5.1. Mezar Taşı 38

Hüve'l-Bâkî

Yâ İlâhi ol mübârek ism-i pâkin i'zzeti

Hem Rasûlun Fahr-i Âlem Şâh-ı Kevneyn hürmeti

Eyle kabrim Ravza-i Cennet yâ İlâhe'l-Âlemîn

Gece gündüz eylesünler hûri gilmân hizmeti

Bekir Ağazâde A'li Ağa rûhuna fâtiha

sene 1297 (M. 1879/1880)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler:

Kevneyn, gilmân, isim

كُونِين (Kevneyn) kelimesi tür olarak isimdir. İki âlem, dünya ve âhiret (Yeğin, 336, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ك و ن harflerinden oluşur.

غِلْمَان (gilmân) kelimesi tür olarak isimdir. “Genç hizmetçiler, Cennet’e giren kimselerin hizmetleriyle görevlendirilen gençler” (Serinsu vd., 2009:106) vb. anlamlara gelir. Kökü م غ ل م harflerinden oluşur. Müfredi gulâmdır.

اسم (isim) kelimesi tür olarak isimdir. “Ad, nâm, bilinen veya bilinmeyen hissedilen veya hissedilmeyen herhangi bir şeyi birbirinden ayırmak, tanımak veya zihne getirmek için kullanılan söz veya lafız” (Yeğin, 287, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü م س م harflerinden oluşur.

4.1.5.2. Mezar Taşı 39

Topçu Osman'ın kızı

Merhûm ve mağfürun lehâ

Fâtıma hâtun rûhuna

Fâtıha sene 1209 (M. 1794/1795)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler:

Fâtıma, sene

فاطمة (Fâtıma) kelimesi tür olarak isimdir. Kız çocuğu adı. Hz.Peygamber'in kızının adı. Kökü ف ط م kökünde fâ'iletün vezninde müennes ism-i fâildir.

سنه (sene) kelimesi tür olarak isimdir. Yıl, sâl (Sami, 1966:739) vb. anlamlara gelir. سن و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

4.1.5.3. Mezar Taşı 40

Hüve'l-Bâkî

El çeküb bi'l-cümleden ittim Beğâyâ rıhleti

Terk idüb gerüye mâl u mülkü devleti

Kim gelüb kabrim ziyâret eyleyan ehavâtım

Okusunlar rûhum için Kulhüvallahü'yü

Geniş oğlu Hacı Hasan Ağa

Mağdûmu Hacı Mehemmed kapudanın

Rûhuna lillâhi'l-fâtiha

fi 20 Muğarrem sene 1322 (M. 6 Nisan 1904)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Cümle, mâl, ehavât

جملة (cümle) kelimesi tür olarak isimdir. “Hep, bütün, tam, tam manayı ifade eden, kâideye uygun söz” (Yeğin, 89, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ج م ل harflerinden oluşur.

مال (mâl) kelimesi tür olarak isimdir. “Bir kimsenin tasarrufunda bulunan kıymetli lüzumlu şey (varlık, servet para, ticaret eşyası gibi)” (Yeğin, 380, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü م و ل harflerinden oluşur.

اخوات (ehavât) kelimesi tür olarak isimdir. “Kız kardeşler, kadın arkadaşlar, benzer şeyler” (Yeğin, 121, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü أ خ و harflerinden oluşur.

4.1.5.4. Mezar Taşı 41

Hüve'l-Bâkî

Ziyâretten murâd bir duâ'dır

Bugün bana ise yarın sanadır

Geniş oğlu İbrahim Ağa zevcesi

Âişe Hâton rûhuna fâtiha

sene 1297 (M. 1879/1880)

Kitâbede geçen Arapça kelime: Duâ

دعاء (duâ) kelimesi tür olarak isimdir. “ağırma, seslenme, yalvarma, yakarma, ibâdet, dileme, yardım isteğinde bulunma, ibâdet ve yakarma amacıyla okunan dînî metin” (Serinsu vd., 2009:61-62) vb. anlamlara gelir. Kökü د ع و harflerinden oluşur.

4.1.5.5. Mezar Taşı 42

Hüve'l-Bâkî

Ziyâretten murâd bir duâ'dır

Bugün bana ise yarın sanadır

Geniş oğlu İbrahim Ağa

Rûhuna fâtiha

sene 1294 (M. 1877/1878)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Ziyâret

زیا رة (ziyâret) kelimesi tûr olarak isimdir. ‘‘Görüşmeğe gitmek, bir kimseyi görmeye varmak’’ (Yeğin, 794, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ز ء ر harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

4.1.5.6. Mezar Taşı 43

Hüve'l-Bâkî

Dâr-ı fenâdan Bekâya çün eyledim rıhlet

Umarım rûz-i maşşerde senden şefâa't

Merhûm İbrahim Ağa'nın maḥdûmu

Geniş oğlu Hacı Hasan Ağa'nın

Rûhuna fâtiḥa târiḥ-i velâdeti 1235 (M. 1819/1820)

fi 13 Zilhicce sene 1324 ve fi 14 Kânûn-i Şâni sene 1322 (M. 28 Ocak 1907)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Maḥşer, velâdet

محشر (maḥşer) kelimesi tür olarak isimdir. “Kıyâmet günü ikinci kez sûra üflendikten sonra bütün insanların diriltilerek mezarlarından kalkıp dünyada iken yaptıkları her şeyin hesâbını vermek üzere toplanacakları yer” (Serinsu vd., 2009:220) anlamına gelir. Kökü ح ش ر harflerinden oluşur.

ولادة (velâdet/vilâdet) kelimesi tür olarak isimdir. “Doğmak, doğuş, dünyaya gelmek, doğurmak” (Yeğin, 765, t.y.)vb. anlamlara gelir. Kökü ل د و harflerinden oluşur.

4.1.6. Kuruçayile Tekeönü Mezarlığı Kitâbeleri

4.1.6.1. Mezar Taşı 44

Hüve'l-Bâkî

Olıcak (olunca) fermân Hakk ister icâbet da°vete

Emrine mutf° olan cümle ererler i°zzete

A°zm idüb gitti beğâ mülküne bir merd-i sağî

El çeküb fâni cihândan irdi kırb-i rahmete

Hayâtında rûz-ı şeb-i ikrâm ider rûy-ı â°leme

Hânesinde nice kimse el sunardı dem-i ni°mete

Amasra müdürü Haydarzâde

Merhûm es-Seyyid el-ğac Hasan Bey'in

Rûhıyçün rızâen lillâhi'l-fâtiha

sene 1272(3) (M.1855/1856)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler:

Müdür, Haydar

مدیر (müdür/müdür) kelimesi tür olarak isimdir. “İdâre eden, çeviren, bakan, idâreden anlayan, idâre me'mûru, bir dâirede me'mûrların başı” (Yeğın, 473, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü د و ر harflerinden oluşur.

حیدر (Haydar) kelimesi tür olarak isimdir. “Yiğit, cesur, kahraman, Hz.Ali'nin bir nâmı” (Yeğın, 473, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ي د ر harflerinden oluşur.

4.1.6.2. Mezar Taşı 45

Hüve'l-Bâkî

Fenâdan Beğâya eyledi rıhlet

İde Qabrini Haqq Ravza-i Cennet

Molla İbrahim oğlu

Merhûm ve mağfûr Mehmed Reîs'in

Rûhuna fâtiha

sene 1124 (M. 1712/1713)

Kitâbede geöen Arapöa kelime: Reîs

رئيس (reîs) kelimesi tür olarak isimdir. Baş, başkan (Yeğin, 579, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر أس harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

4.1.7. Kuruçaşile Kapısıyü Köyü Câmî Mezarlığı Kitâbeleri

4.1.7.1. Mezar Taşı 46

Hüve'l-Bâkî

Şu dünyaya geldim bir gün güldüm

Geçdi ömrüm gençliğime doymadım

Yirmi sekiz yaşında ticârete giderken

Yolda eşkiyâlar tarafından telef

Edilen Rize'nin Fenar mahallesinden

...¹⁵ oğlu Hayrullah Hacı Mustafa rûhuna fâtiha

fi 15 Ağustos sene 1338 (M. 15 Ağustos 1922)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Eşkiyâ, telef, mahalle

أشقياء (eşkiyâ) kelimesi tür olarak isimdir. “Şâkîler, yol kesenler, âsiler, Allah’a ve kanunlara isyan edip kötülük yapanlar” (Yeğin, 137, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ش ق ي harflerinden oluşur.

تلف (telef) kelimesi tür olarak isimdir. “Yok, olmak, ölmek, zayi olmak, boş yere harcamak” (Yeğin, 708, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ت ل ف harflerinden oluşur.

مَحَلَّة (mahalle) kelimesi tür olarak isimdir. “Mahalle, konak yeri, kamp, semt” (URL-2, 2010-2018) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ل ل harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

4.1.7.2. Mezar Taşı 47

¹⁵ Bu kelime, okunamamıştır.

Hüve'l Bâkî

Âh meded bulunmadı emrâzımın bir çâresi

Doksan yaşında tekmîl imiş kim va'desi

Nice rûhânî ve cismâniyle tertîb ittiler

Gelse Lokman neylesin dolmuş ecel pâyesi

Rize'li Hacı İbrahim oğlu O'sman

Ağa Halîlesi Fâtıma Hanım rûhuna fâtiha

fi...¹⁶ Muharrem sene 1328 (M. Ocak/Şubat 1910)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Tekmîl, va'de, tertîb, cisim, Halîle

تكميل (tekmîl) kelimesi tür olarak isimdir. “Bitirmek, tamamlamak, kemâle erdirmek, tam, bütün, eksiksiz” (Yeğîn, 707, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ك م ل harflerinden oluşur.

وعدة (va'de) kelimesi tür olarak isimdir. “Bir iş için önceden belli edilen zaman, bir işi te'hir etmek, sonraya bırakmak için belli vakit, ecel” (Yeğîn, 752, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü و ع د harflerinden oluşur.

ترتيب (tertîb) kelimesi tür olarak isimdir. “Tanzîm etmek, dizmek, sıralamak, düzene koymak” (Yeğîn, 720, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ر ت ب harflerinden oluşur.

جسم (cisim) kelimesi tür olarak isimdir. “Varlığı bilinen, hayyiz olan, mekânı, ciheti, tûlû, genişliği ve derinliği olan şey” (Yeğîn, 87, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ج س م harflerinden oluşur.

حليل (Halîle/Halîl) kelimesi tür olarak isimdir. “Zevce, koca, nikâhlı karı, zevce” (Yeğîn, 190, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ح ل ل harflerinden oluşur.

¹⁶ Bu kelime, mezar taşının zarar görmesinden ötürü okunamamıştır.

4.1.7.3. Mezar Taşı 48

Hüve'l-Bâkî

İhvândan fâtiha Hudâ'dan rahmet

Bula rûhu rûz-ı cezâda i'zzet

Geldi bir illet bulmadı devâ

Kaldı iki yetimi dünyâda hasret

Rize'li Hacı İbrahim oğlu

Muştafa Reîs'in zevcesi Zekiye Hanım

Rûhuna el-fâtiha

fi 6 Haziran sene 1323 (M. 19 Haziran 1907)

Kitâbede geçen Arapça kelimeler: Cezâ, illet, devâ, Zekiye

جزاء (cezâ) kelimesi tür olarak isimdir. “Karşılık, mukâbil, ivaz, cürüm veya günah işleyenlere verilen azap” (Yeğın, 84, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ج ز ی harflerinden oluşur.

علة (illet) kelimesi tür olarak isimdir. “Esas sebep, vesile, hastalık, maraz, dert, sakatlık, mu'cib, maksat, gâye” (Yeğın, 266, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü ل ل ع harflerinden oluşur.

دواء (devâ) kelimesi tür olarak isimdir. “İlaç, çare, hastalığın iyi olmasına sebep olan gıda” (Yeğın, 266, t.y.) vb. anlamlara gelir. Kökü د و ی harflerinden oluşur.

زكية (Zekiyye) kelimesi tür olarak isimdir. “Hâlis, temiz, hâli temiz olan” (Yeğın, 708, t.y.) kadın vb. anlamlara gelir. Kökü ز ك و harflerinden oluşur. (URL-1, 2010-2018)

4.1.7.4. Mezar Taşı 49

Hüve'l-Bâkî

Emretti Hudâ eyledi fermân

Erişti ecel virmedi emân

Gel efendim nazâr eyle şu mezarım taşına

Âkil isen gâfil olma aklını al başına

Âkıbet turâb oldum taş dikildi başıma

Merhûm el-mağfûr el-hac İbrahimzâde Tarîk-i

Naşibendiyye bende-gânından Hacı Feyzullâh

Kapudan bin Hüseyn'in rûhuna fâtiha

fi...¹⁷ Ramazan sene 1306 (M. Mayıs 1889)

Kitâbede geçen Arapça kelime: Ecel

اجل (ecel) kelimesi tür olarak isimdir. "Süre, belirlenmiş vakit, ölüm için belirlenen ve takdîr edilen zaman, hayatın son bulması, ölüm vaktinin gelmesi" (Serinsu vd., 2009:65-66) vb. anlamlara gelir. Kökü ا ج ل harflerinden oluşur.

¹⁷ Bu kelime, mezar taşının zarar görmesinden ötürü okunamamıştır.

SONUÇ

Bartın ve ilçelerinde birçok yapı ya da yapıyla ilgili kitâbeler vardır. Bunlar: câmi, çeşme, köprü, hamam, hâne, kuyu ve mezar kitâbeleridir. Bu kitâbeler içinde en çok yer tutan mezar kitâbeleridir.

Bartın merkez ilçede toplam 7 adet câmi kitâbesi, 2 adet köprü kitâbesi, 1 adet hamam kitâbesi, 1 adet hâne kitâbesi, 1 adet kuyu kitâbesi ve 14 adet mezar taşı kitâbesi olduğu tespit edilmiştir. Merkez ilçe câmi kitâbelerinden Orta (İbrahim Paşa) Câmi kitâbesinde 25 adet, Hacı Mehmed Câmi kitâbesinde 24 adet, Ziyâiye Câmi kitâbesinde 26 adet, Yukarı Çarşı Câmi kitâbelerinde 42 adet, Bartın şehir mezarlığı mezar taşı kitâbelerinde 165 adet, Ebu Derda Türbesi mezarlığı mezar taşı kitâbelerinde 83 adet, Ordu Yeri Köprüsü kitâbesinde 18 adet, Kemer Köprüsü kitâbesinde 5 adet, Bartın şehir hamamı kitâbesinde 13 adet, şehir içinde bina kitâbesinde 5 adet, şehiriçi çeşme kitâbesinde 1 adet ve Ziyâiye Câmi kuyu kitâbesinde ise 4 adet Arapça kelime olduğu görülmüştür.

Bartın ili Amasra ilçesinde 1 adet çeşme kitâbesi ve 15 adet mezar taşı kitâbesi tespit edilmiştir. Bu ilçede bizim bulabildiğimiz başka kitâbeye rastlanılmamıştır. İlçedeki müze mezar taşları kitâbelerinde 234 adet, şehir mezarlığı mezar taşı kitâbesinde 10 adet, Tarlaağzı mezarlığı mezar taşları kitâbelerinde ise 65 adet ve Asker Suyu Mesire Alanı çeşme kitâbesinde de 4 adet Arapça kelime olduğu tespit edilmiştir.

Bartın ili Ulus ilçesinde 1 adet köprü kitâbesi ve 14 adet mezar taşı kitâbesi olduğu tespit edilmiştir. Ulus İlçesi Kumluca Beldesi Eski Câmi Mezarlığı kitâbelerinde 16 adet, Ulus İlçesi Kumluca Beldesi Aşağı Câmi mezarlığı kitâbesinde 11 adet, Ulus merkezinde bulunan Hasan Dede Türbesi mezar taşı kitâbesinde 13 adet, Ulus ilçe mezarlığı kitâbelerinde 44 adet ve Ulus ilçesi Apdipaşa Beldesi Yenihan Mahallesi köprü kitâbesinde ise 1 adet Arapça kelime olduğu saptanmıştır.

Bartın'ın Kurucaşile ilçesinde ise 2 adet câmi kitâbesi, 1 adet şadırvan kitâbesi ve 13 adet mezar taşı kitâbesi olduğu tespit edilmiştir. Kurucaşile Merkez Ali Ağa Câmi kitâbesinde 14 adet, Karaman Köyü Câmi kitâbesinde 17 adet, Kurucaşile merkez ilçe mezarlığı kitâbesinde 20 adet, Kurucaşile Kirlik Hoca Köyü mezarlığı kitâbelerinde 90 adet, Kurucaşile Tekeönü mezarlığı kitâbelerinde 48 adet Kurucaşile Kapısuyu Köyü Câmi şadırvanı kitâbesinde 7 adet ve Kurucaşile Kapısuyu Köyü Câmi mezarlığı kitâbelerinde 76 adet Arapça kelime tespit edilmiştir.

Kitâbelerde yer alan Arapça kelimeler kök itibariyle Merkez ilçe Orta (İbrahim Paşa) Câmî kitâbesinde 2 kelime, Hacı Mehmed Câmî kitâbesinde 3 kelime, Ziyâiye Câmî kitâbesine 1 kelime, Yukarı Çarşı Câmî kitâbesinde 1 kelime, şehir mezarlığı mezar taşı kitâbelerinde 3 kelime, şehir içinde bina kitâbesinde 1 kelime ve Kuruçaşile ilçesi mezar kitâbelerinde 1 kelime hariç 3 harfli kelimelerden oluşmaktadır. Ayrıca kitâbelerde yer alan kelimeler tür olarak incelendiğinde ise Bartın Merkez İlçe Hacı Mehmed Câmî kitâbesinde 2 kelime harf, şehir mezarlığı mezar taşı kitâbelerinde 1 kelime fiil, şehir içi bina kitâbesinde 1 kelime harf, Amasra ilçesi müze mezar taşları kitâbelerinde 1 kelime fiil ve Kuruçaşile ilçesi Karaman Köyü Câmî kitâbesinde 1 kelime fiil diğer tüm kitâbelerdeki kelimelerin isim nev'inden olduğu görülmektedir.

Bartın kitâbelerini tarih olarak değerlendirecek olursak; en eski tarih olarak Kuruçaşile ilçesi Tekeönü mezarlığında bulunan Molla İbrahim oğlu merhûm Mehmed Reîs'e ait bir mezar kitâbesi¹⁸ karşımıza çıkmaktadır. Milâdi 1712 yılına ait bu mezar taşı, Bartın kitâbelerinde rastladığımız en eski tarihli kitâbedir. Günümüze en yakın tarih olarak ise Ulus ilçesi mezarlığında bulunan Kalenderoğlu Receb Ağa'nın zevcesi Kezbân hanıma ait mezar taşı kitâbesi¹⁹ gözükmemektedir. Milâdi 1944 senesine ait bu kitâbe, günümüze en yakın tarih olarak araştırmamızda yer almaktadır.

Kitâbelerin fiziki hallerine de değinecek olursak bazı câmî, çeşme ve mezar kitâbelerinin kırık olduğu ya da kitâbenin bir kısmının olmadığı görülmüştür. Bunlar ilgililer tarafından kayıt altına alınıp ta'mîr edilmeli ve muhâfaza altına alınmalıdır. Yine bazı köprü kitâbelerinin tarihi eser kaçakçıları ya da define avcıları tarafından tahrip edildiği, yazılarının okunamaz hale geldiği tespit edilmiştir. Bazı mezar kitâbelerinin doğal şartlar nedeniyle yıprandığından okunması için üzerinden renkli boya ile gidilip koruma altına alınması gerekmektedir. Bunların içinde en ilginç olanı ise Ulus ilçe merkezinde bulunan Hasan Dede Türbesi mezar taşı kitâbesi Hasan Dede'nin kitâbesi değil Kübrâ adında bir kadına ait olmasıdır.

Bartın kitâbelerinde yer alan Seyyid'lere ait kitâbeleri, Karacaahmet Mezarlığı'nda medfûn Seyyid mezar kitâbeleri²⁰ ile karşılaştırdığımızda şu bilgilere ulaşılmaktadır: Bartın kitâbelerinde ilçelerde de dâhil 5 adet Seyyid'lere ait mezar kitâbesi tespit edilmiştir. Karacaahmet Mezarlığı'nda medfûn Seyyid mezar kitâbelerinin sayısı oldukça

¹⁸ Bkz. sayfa 115 mezar taşı 45

¹⁹ Bkz. sayfa 94-95 mezar taşı 32

²⁰ Bkz. Budak, 2016.

fazladır. Seyyid'lerin ismi temel alındığında ise Bartın kitâbelerinde Kadir isminde bir Seyyid mevcut iken Karacaahmet Mezarlı'ğında böyle bir isim yoktur. Bartın kitâbelerinde ve Karacaahmet Mezarlı'ğında benzer Seyyid isimleri de bulunmaktadır. Mesela Mehmed Ağa, Hasan Bey ve Ali Ağa bu isimlerden bazılarıdır. Mezar taşının baş taraflarında Allah'a övgü olarak yazılan Hüve'l-Hayyu'l-Bâkî, Hüve'l-Bâkî gibi benzer ibâreler bulunmakla beraber, e'l-Bâkî gibi ortak olamayan ibâreler de mevcuttur. Vefat eden Seyyid'ler için kullanılan duâ ifâdelerine bakıldığında, merhûm, merhûm ve mağfûr gibi ortak ifâdeler kullanılmıştır.

Bartın kitâbelerinde ve Karacaahmet Mezarlığı'ndaki Seyyid'lere ait mezar kitâbelerinde kullanılan hat çeşitleri temel alındığında, sülüs ve ta'lik ortak hat çeşiti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bartın kitâbelerinde ve Karacaahmet Mezarlığı'ndaki Seyyid'lere ait mezar kitâbelerinde şiirsel tarda yazılan ve bazen de dua cümleleri içeren benzer ifâdeler bulunmaktadır. Aşağıda verilen ibâreler buna örnek gösterilebilir:

“Emr-i Hakla türlü emrâz geldi benim tenime
Bulmadı şıhhat vücûdum sebep oldu mevtime
Âkıbet erdi ecel rihlet göründü cânıma
Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân
bi-Ḥaqqı Arş-ı A'zam nur-u Kur'ân
Gelüb kabrim ziyâret eden ihvân
İdeler (okuyalar) ruhuma bir Fâtiha ihsân”

“Olıcak (olunca) fermân Ḥaqq ister icâbet da'vete
Emrine mutî' olan cümle ererler i'zzete
Azm idüb gitti bekâ mülküne bir merd-i sahî
Elçeküb fâni cihândan irdi kurb-i rahmete
Hayâtında rûz-ı şeb-i ikrâm ider rûy-ı âleme
Ḥânesinde nice kimse el sunardı dem-i ni'mete”

Bartın kitâbelerinde en çok yer tutan mezar taşı kitabelerinin, Kastamonu Honsalar Cami Haziresi'nde bulunan mezar taşı kitâbeleri²¹ ile karşılaştığımızda şu bilgilere ulaşmaktayız: Fizîken birbirine benzeyen mezar taşları olmakla beraber benzeşmeyen mezar taşları da vardır. Başlangıç ifâdeleri olarak Hüve'l-Bâki, Hüve'l-Hayyü'l-Bâki gibi benzer ifâdeler bulunmaktadır. Bartın mezar taşlarında Ulus ilçesi Kumluca Beldesi Eski Cami mezarlığında, iki adet taşın en üst kısmında tarih vardır. Aynı durum Kastamonu Honsalar Cami Haziresi'nde bulunan mezar taşları için de geçerlidir. Burda bulunan 5 adet

²¹ Bkz. Kastamonu Honsalar Cami Haziresi'nde bulunan mezar taşları, Yeni, 2013: 594-611.

mezar taşında en üst kısmında tarih bilgisi mevcuttur. Mezar taşlarının metin kısımlarında da benzerlik gösteren ifâdeler bulunurken, benzerlik göstermeyen ifâdeler de vardır. Benzerlik gösteren ifâdeye misâl olarak;

Gelüp kabrimi ziyâret eden ihvân
İdeler rûhuma bir Fâtiha ihsân
Ziyâretten murâd olan (bir) duâdır
Bugün bana ise yârın sanadır

İbâreleri gösterilebilir. Benzerlik göstermeyen ve Bartın mezar taşlarında hiç rastlamadığımız ifâdeler ise şunlardır:

Lâilâhe illallâh el-melik el-hakku'l-mübîn
Muhammed Resûlullâh Sâdiku'l-va'dü'l emîn

İlâhi cürmümü afv et
Yüzüm karasına bakma
Senin dergâhına geldim
Muhammed aşkına yakma

Her iki ilin mezarlıklarında medfûn olanlarda, isim ve meslek temel alınışında ise isim olarak benzerlikler olduğu gibi meslek olarak da benzerlikler söz konusudur. Benzer isimler genelde; Ahmed, Hasan, Mehmed, Muhammed, Muhammed Emin, Merhûme ve Sâliha'dır. Benzer meslekler ise genelde; Hâfız, Müderris (Hoca) ve Yüzbaşı(Binbaşı) olarak gözükmektedir.

Bu araştırmamız birçok çalışmaya, teze ve projelere ışık tutacak niteliktedir. Bartın merkez ve ilçelerinde yer alan tüm kitâbeler muhtarların, müftülüğün, milli eğitim müdürlüğünün, belediyelerin, Bartın Üniversitesi'nin ve sivil toplum kuruluşlarının da desteği ile kayıt altına alınıp, tahrip olmuşların onarılıp ve okunması ile bir eser ortaya konulmasının isabetli olacağını düşünüyoruz. Bartın ile ilgili tarihî, edebî, sanatsal, dînî ve sosyo-kültürel araştırmalar yapılmak istendiğinde bu kitâbelerden birçok konuda yardım alınabilir ya da kitâbeler üzerinde bu konularda bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Alparslan, A.(2002).*Kitabe. DİA (TDV İslâm Ansiklopedisi).26.cilt.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı yay.
- Atlı, H.(2014)*Örnek Çözümlerle Osmanlıca Edebî Metinler ve Arşiv Belgeleri.* Isparta: Hayrât Neşriyât
- Budak, C. B. (2016). *Karacahmet Mezarlığında Seyyidlere ait mezar kitabeleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- Eminoğlu, M.(2012).*Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı yay.
- Ensari, M.(2012).*Osmanlıca İmla Müfredatı.* İstanbul: Hayrat Neşriyat
- el-Feyûmi, A.(t.y.). *el-Misbâhü'l-Münir.* Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye
- el-Feyûmi, A.(t.y.). *el-Misbâhü'l-Münir.* 2.cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye
- el-Firûzâbâdi, M.(2005). *el-Kâmûsu'l-Muhît.* Beyrut: Müessesetü'r-Risale
- Günday, H. ve Şahin, Ş.(2014).*Arapça Dilbilgisi Sarf Bilgisi.* İstanbul: Alfa yay.
- Kütükoğlu, S.M.(1994).*Osmanlı Belgelerinin Dili.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyat
- Kurt, A. ve Ceyhan, M.(2013).*Osmanlı Paleografisi ve Osmanlı Diplomatikası.* Ankara: Akçağ yay.
- Özafşar, M. ve Demir, M.(2013).*Hadislerle İslam.*2.cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı yay.
- er-Râzî, E.(1999). *Muhtâru's-Sıhah.* Beyrut: El-Mektebetü'l-Asriyye
- Sakaoğlu, N.(1966). *Çeşm-i Cihan Amasra.* İstanbul: Latin Matbaası
- Sami, Ş.(1966). *Kâmûs-ı Türkî.* İstanbul: Çağrı yay.
- Serinsu, A. ve Sürmeli, M.(2009).*Dini Terimler Sözlüğü.* Ankara: Meb yay.
- Topaloğlu, B. ve Karaman, H.(1988).*Arapça-Türkçe Yeni Kamus.* İstanbul: Nesil yay.
- Yeğin, A.(t.y.).*İslâmî-İlmî-Edebî-Felsefî Yeni Lügat.* İstanbul: Hizmet Vakfı yay.
- Yeni, Ö. (2013). “Kastamonu Honsalar Camii Haziresi’nde Bulunan Mezar Taşları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 6(25), 594-611.
- Yılmaz E. (2018). “Ödemiş Mezar Taşlarındaki Kitabe Özellikleri ve İçerikleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *BEÜ SBE Dergisi.*7(1), 338-357.

Bartın Info. (2006). *Bartın'ın Tarihi*. Aralık 26, 2018 tarihinde Bartın Info Web sitesi: <http://www.bartın.info/tarih/bartın-in-tarihi-h6800.html> adresinden alındı.

Almaany. (2010). *Türkçe-Arapça Çeviri*. Eylül 15, 2018 tarihinde Almaany Web sitesi: <https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr> adresinden alındı.

Almaany. (2010). *Arapça-Arapça Çeviri*. Eylül 22, 2018 tarihinde Almaany Web sitesi: <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/> adresinden alındı.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Yücel CAN

Doğum Yeri ve Tarihi: Ulus 22.11.1977

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kül. Ve Ah. Bil. Öğrt. Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller: Az düzeyde Arapça

İş Deneyimi

Projeler ve Kurs Belgeleri: Genç Osmanlılar Projesi, Bartın İli Osmanlıca İl Formatörü

Çalıştığı Kurumlar: Millî Eğitim Bakanlığı (Öğretmen)

İletişim

Tlfn: 505 824 09 20

E-Posta Adresi: ycan74@hotmail.com

Tarih: 14.06.2019 (Tez sınav tarihi)